

Εκδ. 1308 L^a

ΧΩΡΑΦΑ -
ΙΟΤΑΜΙΑΝΩ

NEA ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ



ΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

L^a
1308

αποτελεί



Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ Σ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΔΟΤΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
38 — Όδός Τσώρτσιλ — 38

1946

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Ε

1308

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

κητ 592^α/1946



Τυπογραφεῖον "Αδ/φῶν Γ. Ρόδη, Κεραμεικοῦ 42



Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Μιά τρίτη, στις 29 Μαΐου τοῦ 1453, πήραν οἱ Τούρκοι τὴν Πόλην. "Ἐπεσε τότε ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία, μὰ δὲ ληνισμὸς δὲ χάθηκε. Στ' ἀτελείωτα σκοτεινὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς τὸ ἔθνικὸ αἴσθημα ὅχι μόνο κρατήθηκε, παρὰ ἔγινε καὶ βαθύτερο καὶ πιὸ μεγάλο. Ποτὲ δὲ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν ἔχασε τὴν πίστην, πῶς θὰ ἔρθῃ ἡμέρα, ποὺ θὰ γίνη πάλι ἐλεύθερος καὶ θὰ διώξῃ τὸν Τούρκο ἀπὸ τὴν χώρα τῶν πατέρων του.

Πῶς κατωρθώθηκε αὐτό, νὰ διατηρηθῇ τόσα πολλὰ χρόνια στοὺς "Ἐλληνες ἡ ἔθνικὴ ἰδέα, θὰ τὸ καταλάβωμε ἅμα δοῦμε, πῶς εἰχε δργανωθῆ τὸ ἔθνος στὸν καιρὸ τῆς τουρκικῆς σκλαβιᾶς.

1. Πῶς ζοῦσαν οἱ "Ἐλληνες μὲ τοὺς Τούρκους.

Τ' ὁ διωματικὸ κράτος ἦταν κράτος θρησκευτικό. Σύμφωνα μὲ τὴν μωαμεθανικὴ θρησκεία πολῖτες στὸ κράτος αὐτὸ ἦταν μόνο οἱ πιστοὶ—οἱ μουσουλμάνοι—μόνος ἀρχηγὸς δὲ σουλτάνος, δὲ διάδοχος τοῦ προφήτη—χαλιφῆς—καὶ μόνος νόμος τὸ ιερὸ βιβλίο τὸ κοράνι. "Οσοι λοιπὸν δὲν ἦταν μουσουλμάνοι δὲ μποροῦσαν νὰ ζήσουν στὸ κράτος αὐτό. "Η ἔπρεπε νὰ γίνουν μουσουλμάνοι ἢ νὰ λειψουν.

Μιὰ ἔξαίρεση ἔκαναν μονάχα οἱ Τούρκοι γιὰ τοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς Ἐβραίους, γιατὶ αὐτοὶ ἄν καὶ δὲν παραδέχονται τὸ Μωάμεθ γιὰ προφήτη, πιστεύουν ὅμως στὸν Ἰδιο Θεό. Αὐτοὶ μποροῦσαν νὰ ζοῦν στὸ διωματικὸ κράτος, μόνο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἴδιαίτερο θρησκευτικὸ κράτος μ' ἔναν ἀρχηγὸ θρησκευτικό. Γιὰ νὰ ζήσουν οἱ ἀλλοθρησκοὶ αὐτοὶ στὰ τούρκικα μέρη, ἦταν ἀκόμη ὑποχρεωμένοι ν' ἀγοράζουν τὴν ζωὴ τους μὲ τὸ χαράτσι, δηλαδὴ νὰ πληρώνουν κεφαλικὸ φόρο.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν μωαμεθανικὴ θρησκεία, ἀφοῦ

ύποτάχθηκε στούς Τούρκους τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἵγινε
ἴδιαίτερο ὑπόδουλο κράτος μὲν ἀναγγνωρισμένο ἀρχηγό του
τόν πατριάρχη.

2. Τι ύπέφεραν οἱ ἑλληνες στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

Δὲν ἔφθανε δῆμως νὰ δίνουν μόνο τὸ χαράτσι γιὰ νὰ
ζοῦν ἡσυχα οἱ Ἔλληνες. 'Υπόδουλοι, ραγιάδες καθώς
ἡταν, ύπέφεραν τόσους ἔξευτελισμοὺς καὶ τέτοια βάσανα
μὲ τοὺς Τούρκους, ποὺ ἡ ζωὴ τους καταντοῦσε ἀνυπόφορη.

Πρῶτα πρῶτα τοὺς πῆραν οἱ Τούρκοι τὰ περισσότερα
καὶ τὰ καλύτερα κτήματά τους. 'Απ' αὐτὰ ἄλλα δόθηκαν
σὲ Τούρκους ἀξιωματικούς καὶ ἄλλα μοιράστηκαν στοὺς
τούρκους ναούς, ἔγιναν δηλαδὴ βασιούφια. Μὰ καὶ
στὰ λίγα καὶ χειρότερα κτήματα ποὺ ἔμειναν στοὺς χρι-
στιανούς, δὲν ἦταν αὐτοὶ σωστοὶ ίδιοκτῆτες παρὰ ἔνα εἰ-
δος καλλιεργητές, καὶ εἶχαν τὴν ὑποχρέωση νὰ πληρώ-
νουν τόσους φόρους στὸ σουλτάνο, ὅστε μὲ δ.τι τοὺς
ἄπομεν δύσκολα κατώρθωναν νὰ ζοῦν.

"Ἐπειτα ἦταν δύσκολο γιὰ τοὺς χριστιανούς νὰ βροῦν
δικαιοσύνη. Στὶς διαφορές τους μὲ τοὺς Τούρκους δ Τούρ-
κος δικαστής, δ καδής, ἔδινε τὸ δίκαιο πάντα στοὺς δι-
κούς του.

Τοὺς ἀπαγόρευαν νὰ ἔχουν ἔξω ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες
τους τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ κτυποῦν καμπάνες
γιὰ τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες τους.

'Ακόμη δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ φοροῦν τὰ ἴδια ροῦχα
μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν κάθε
θέλημα καὶ κάθε ἀγγαρεία ποὺ τοὺς πρόσταζαν οἱ Τούρ-
κοι. "Ολα δηλαδὴ, καὶ ἡ ζωὴ τους καὶ ἡ τιμὴ τους καὶ ἡ
περιουσία τους, ἦταν στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

'Η μεγαλύτερη δῆμως ἀπὸ τὶς συμφορές τους ἦταν δ
φόρος τοῦ αἴματος, δηλαδὴ τὸ παιδομάζωμα. Τὸ κα-
λύτερο μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ γενίτσαροι, τὸ
ἀποτελοῦσαν παιδιά χριστιανῶν. Κάθε χρόνο στρατολό-
γοι Τούρκοι γύριζαν ὅλες τὶς σκλαβωμένες ἑλληνικές χω-
ρες καὶ μάζευαν τὰ πιὸ γερά παιδιά, τὰ ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς
οἰκογένειές τους καὶ τὰ πήγαναν στὴν Πόλη. 'Ἐκεῖ τ' ἀνάγ-
καζαν νὰ γίνουν μωαμεθανοί, τ' ἀνάτρεφαν μέσα στοὺς
στρατῶνες κι' ἐπειτα τὰ ἔκαναν γενιτσάρους. Τὸ
κακὸ αὐτὸ δεῖχε ἀρχίσει καὶ πρὶν ἀκόμη πάρουν οἱ Τούρκοι
τὴν Κωνσταντινούπολη. "Ἐπειτα δῆμως ἀπὸ τὴν ἀλωση γι-
νόταν συχνότερα. Οἱ γενίτσαροι αὐτοὶ, μὲ δὴ τὴν χριστια-
νικὴ καταγωγὴ τους, καταντοῦσαν οἱ φανατικώτεροι μωα-
μεθανοί στρατιώτες. Οὕτε πατέρα καὶ μητέρα γνώριζαν,
οὕτε οἰκογένεια ἔκαναν, γιατὶ τοὺς ἀπαγόρευαν τὸ γάμο,
παρὰ εἶχαν γιὰ κατοικία τὸ στρατῶνα τους, γιὰ οἰκογέ-
νεια τὸ τάγμα καὶ γιὰ πατέρα τὸ σουλτάνο.

Τὸ χειρότερο ἀκόμη ἦταν ποὺ οἱ στρατολόγοι δὲν ἔπαιρναν μόνο δσα παιδιά τούς χρειάζονταν γιὰ τὸ τάγμα, παρὰ πολὺ περισσότερα. "Οσα περίσσευαν τὰ πουλοῦσαν σκλάβους.

Λογαριάζουν πώς ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἔπεσε ἡ Πόλη ὡς τὰ 1638, τότε ποὺ καταργήθηκε τὸ παιδιομάζωμα, πήραν οἱ Τούρκοι περισσότερα ἀπὸ ἔνα ἑκατομμύριο χριστιανόπαιδα.

Γι' αὐτὸ δταν ἔβλεπαν οἱ ραγιάδες τὰ παιδιά τους νὰ γίνωνται γερά καὶ ὅμορφα, δὲν καμάρωναν διόλου. Εἶχαν πάντα τὸ φόβο μὴ τοὺς τ' ἀρπάξουν οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς τὰ κάμουν γενιτσάρους.

Γι' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἔξευτελισμοὺς καὶ τὰ βάσανα πολλοὶ "Ελλήνες καὶ μάλιστα οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ γραμματισμένοι ἔφευγαν στὰ ἔνεα μέρη. Μερικοί ποὺ δὲν εἶχαν βαθιά τὴ θρησκευτικὴ πίστη, ἀλλαξοπίστησαν. Καὶ πάλι ἀπὸ κείνους ποὺ ἔμειναν στὴ χώρα τους πιστοὶ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων τους, πολλοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν στὰ βουνά. Ἐκεῖ ἀπάνω μπορεῖ νὰ ὑπέφεραν ἀπὸ στερήσεις πολλές, μὰ ἦταν τούλαχιστο ἐλέυθεροι. Οἱ ἄλλοι δοσοὶ ἔμειναν ραγιάδες, δὲν εἶχαν καμιά δρεξῆ νὰ ἔργαζωνται ἔπειτα ἀπὸ τὴ βασανισμένη ζωὴ ποὺ ζούσαν.

"Ολα αὐτά ἔγιναν αἰτία νὰ ρημάξῃ ἡ χώρα, νὰ καταταστραφῇ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομηχανία, νὰ μείνουν ἀκαλλιέργητα τὰ εύφορωτερα μέρη καὶ νὰ λιγοστέψῃ φοβερά δ ἐλληνικός πληθυσμός.

3. Πῶς ὥργανώθηκε ἡ ἐκκλησία στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

'Εξ ἀρχῆς ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς ἀνατολῆς εἶχε διοίκηση ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ κράτος καὶ ὁ κλῆρος εἶχε μερικὰ προνόμια. Τὰ προνόμια αὐτὰ καὶ ἡ διοικητικὴ αὐτονομία διατηρήθηκαν καὶ ὅφου πήραν οἱ Τούρκοι τὴν αὐτοκρατορία. Μάλιστα στὸν καιρὸ τῶν Τούρκων αὐξήθηκαν τὰ προνόμια, γιατὶ ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἀναγνώριζε πῶς οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦσαν ἰδιαίτερο θρησκευτικὸ κράτος, ὑπόδουλο στοὺς Τούρκους.

'Αμέσως λοιπὸν μάλις ἔγινε ἡ ἄλωση, δ Μωάμεθ πρόσταξε τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἔκλεξουν πατριάρχη τους τὸ Γεώργιο Σχολάριο. 'Ο σουλτάνος προτίμησε αὐτόν, γιατὶ ὁ Σχολάριος ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς δὲν ἦθελε νὰ ἐνωθῇ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία μὲ τὴ δυτική. 'Ο σουλτάνος εἶχε μεγάλο συμφέρο νὰ κρατήσῃ αὐτὸς ὁ χωρισμὸς καὶ τὸ μῆσος τῶν 'Ελλήνων γιὰ τοὺς δυτικούς, γιὰ νὰ μὴ δοθῇ στὴν Εὐρώπη ὀφορμὴ νὰ ἀνακατωθῇ στὴν ἀνατολὴ καὶ νὰ σώσῃ τοὺς "Ελλήνες.

'Η διαταγὴ τοῦ σουλτάνου ἔγινε. Συναθροίστηκαν

στὴν ἐκκλησία τῶν ἀγίων Ἀποστόλων πολλοὶ ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὰ γύρω μέρη, δοσοὶ Ἱερεῖς εἶχαν σωθῆ μέσα στὴν Πόλη καὶ ὁ λαός, κι' ἐκαμαν πατριάρχη τὸ Γεώργιο Σχολάριο, ποὺ ὡνομάστηκε τότε Γεννάδιος. Ἐπειτα ὁ σουλτάνος τὸν κάλεσε σὲ γεῦμα στὸ παλάτι. Ἔκει τὸν ἔδεχτηκε μὲ μεγάλες τιμές, τοῦ ὑποσχέθηκε πολλὰ προνόμια καὶ τοῦ πρόσφερε μιὰ χρυσὴ πατερίτσα, καθὼς ἔκαναν οἱ χριστιανοὶ αὐτόκρατορες σὲ κάθε ἐκλογὴ νέου πατριάρχη.

'Απὸ τὰ προνόμια ποὺ ἔδωσε στὸν πατριάρχη ὁ σουλτάνος, τὰ πιὸ σπουδαῖα ἦταν τ' ἀκόλουθα :

1. 'Αναγνώριζε τὸν πατριάρχη γι' ἀνώτατο ἄρχοντα καὶ κύριο δλῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ καὶ νὰ παύῃ ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους. 'Ακόμη τὸν ἀναγνώρισε ἀνώτατο δικαστὴ τοῦ κλήρου καὶ δλῶν τῶν χριστιανῶν σὲ δσες ὑποθέσεις εἶχαν ἀναμεταξύ τους,

2. Πήρε τὸ δικαίωμα ὁ πατριάρχης νὰ συνάζῃ φόρον τοὺς ἀπὸ τοὺς κληρικούς καὶ λαϊκούς, καὶ νὰ διατηρῇ ἀστυνομικούς φύλακες.

3. "Οσα κτήματα ἦταν ἀφιερωμένα στὰ μοναστήρια καὶ στίς ἐκκλησίες δὲν πλήρων αν στὸ κράτος κανένα φόρο.

Μέ τὰ προνόμια αὐτὰ ὁ πατριάρχης γινόταν δχι μόνο ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους παρὰ καὶ πολιτικός. Καὶ ἡ ἔξουσία του δὲν περιορίζοταν στοὺς "Ἐλληνες μόνο. "Εφτανε σὲ δλους τοὺς δρθοδόξους, 'Αρβανίτες, Βουλγάρους, Σέρβους καὶ 'Αρμενίους.

'Αλήθεια εἶναι πώς πολλὲς φορὲς οἱ Τούρκοι πατοῦσαν τὰ προνόμια αὐτὰ τῆς ἐκκλησίας. 'Αμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ π. χ. πῆραν τὴν ἐκκλησία τῶν ἀγίων Ἀποστόλων ἀπὸ τὸν πατριάρχη καὶ τὴν ἐκαμαν τούρκικη ἐκκλησία, τζαμί. Τὸ 16ο ἔγινε καὶ ἀργότερα μὲ διάφορες ἄλλες ἐκκλησίες, ποὺ οἱ χριστιανοὶ τῆς εἶχαν κάμει πατριαρχεῖα, ὥσπου τὸν 16. αἰῶνα ἔμεινε γιὰ πατριαρχεῖο ἡ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου στὴ συνοικία τοῦ Φαναρίου, δπου καὶ μένει ὡς σήμερα.

Μὲ δλες αὐτὲς δημως τὶς παραβάσεις ποὺ ἔκαναν στὰ προνόμια οἱ Τούρκοι, ὁ δργανισμὸς τῆς ἐκκλησίας ἔμενε δυνατός.

'Αρχηγὸς δλου τοῦ ἔθνους ἦταν ὁ πατριάρχης ποὺ εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν "Ἐλληνα αὐτοκράτορα. 'Ο πατριάρχης διεύθυνε μὲ μιὰ σύνοδο ἀπὸ ἀρχιερεῖς δλο τὸ δουλωμένο ἔθνος.

'Απ' αὐτὸν ἦταν ἔξαρτημένοι οἱ Ἱεράρχες, ποὺ καὶ αὐτοὶ ἦταν στὴν ἐπαρχία τους καὶ ἔθνάρχες, καὶ ἀπ' αὐτοὺς πάλι οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων καὶ δικαστέρος κλήρος.

“Ολοι αύτοι προστάτευαν τὸ λαὸν ἀπὸ τῆς αὐθαιρεσίες τῶν Τούρκων, φρόντιζαν γιὰ τὴν ἐκπαίδευσή του καὶ διατηροῦσαν τὴν ἀγάπην στὴν θρησκεία του καὶ στὴν πατρίδα.

4. Οἱ Φαναριῶτες.

“Ετσι ἔγινε τὸ πατριαρχεῖο κέντρο τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους, θρησκευτικὸ μαζὶ καὶ πολιτικό. Τότε συνάχθηκαν γύρω του ὅλοι οἱ πρόκριτοι καὶ γραμματισμένοι τοῦ ἔθνους. Κατοίκησαν καὶ αὐτοὶ στὸ Φανάρι, στὴ συνοικίᾳ δπου ἦταν τὸ πατριαρχεῖο, καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συνοικίας ὠνομάστηκαν οἱ ἔδοι φαναριῶτες. Αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς κληρικοὺς ἀπετέλεσαν τὴν ἀριστοκρατία τοῦ ἔθνους.

Σιγὰ σιγὰ δόμως οἱ φαναριῶτες, γραμματισμένοι καθὼς ἦταν, ἀρχισαν νὰ παίρνουν κι' ἐπίσημες θέσεις στὸ διθωμανικὸ κράτος. Στὴν ἀρχὴν ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση τοὺς μεταχειρίζόταν γιὰ γραμματικούς, γιατὶ οἱ Τούρκοι, ἦταν ἀγράμματοι. Οἱ θέσεις αὐτὲς βέβαια δὲν εἶχαν μεγάλη σημασία. Ἐπειτα δταν ἀναγκάστηκαν οἱ Τούρκοι νὰ ἔρθουν σὲ σχέση μὲ τοὺς Εύρωπαίους, στὸ 17 αἰώνα, εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ διερμηνεῖς ποὺ νὰ ξέρουν τὶς εύρωπαϊκὲς γλώσσες. Οἱ φαναριῶτες τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ἦταν πολὺ μορφωμένοι, γιατὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ ξαναζῇ ἡ παιδεία τοῦ ἔθνους κι' ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα μάθαιναν καὶ ξένες γλώσσες. Οἱ Τούρκοι ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ διερμηνεῖς, ἐπαιρναν ἀναγκατικὰ τοὺς φαναριῶτες. Ἡ θέση τοῦ διερμηνέα εἶχε τότε μεγάλη σημασία, γιατὶ θέλοντας καὶ μὴ οἱ Τούρκοι ἦταν ύποχρεωμένοι νὰ τοὺς ἐμπιστεύωνται τὰ μυστικὰ τοῦ κράτους των. Πολλές φορές μάλιστα οἱ Τούρκοι ἀπ' αὐτοὺς ἔστελναν πρέσβεις στὸ ἔξωτερικό, γιὰ νὰ κλείνουν καὶ νὰ ύπογράφουν συνθῆκες.

Τοὺς σπουδαιοτέρους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς διερμηνεῖς ὠνόμαζαν μεγάλους διερμηνεῖς ἢ ἐξ ἀπορρήτων. Τέτοιοι εἶχαν γίνει δ Παναγιώτης Νικούσιος, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Καλλιμάχες, οἱ Καρατζάδες, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Ὑψηλάντες, οἱ Ράλληδες, οἱ Ἀργυρόπουλοι καὶ διάφοροι ἄλλοι.

Οἱ Ἑλληνες αὐτοὶ μὲ τὴ μεγάλη ἐπιρροὴ ποὺ εἶχαν στοὺς Τούρκους ύπερασπίστηκαν πολλές φορές τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ προστάτεψαν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν.

Ἄλλα οἱ φαναριῶτες ὠφέλησαν τὸ ἔθνος καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Τὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία (σημερινὴ Ρουμανία) ὡς τὸ 18. αἰώνα τὴν κυβερνοῦσαν ντόπιοι ἡγεμόνες διοριζόμενοι ἀπὸ τὸ σουλτάνο. Ἐπειδὴ δόμως στὰ μέρη αὐτὰ γίνονταν συχνὰ ἐπαναστάσεις, οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀρχισαν νὰ στέλνουν ἡγεμόνες φαναριῶτες, ἀπ' δσους εἶχαν γίνει μεγάλοι διερμηνεῖς.

Οι ήγεμόνες πήγαιναν στὴν Μολδοβλαχία παίρνοντας μαζὶ καὶ συγγενεῖς τους, στοὺς δποίους ἔδιδαν ἀξιώματα. "Ἐπειτα εἶχαν ὑπηρεσία, σωματοφυλακὴ καὶ χωροφυλακὴ ἀπὸ" "Ἐλληνες, κι' ἐπίσημη γλῶσσα στὴν αὐλὴ τους ἦταν τὰ Ἑλληνικά. "Ιδρυσαν ἀκόμη στὰ μέρη ἐκεῖνα πολλὰ σχολεῖα Ἑλληνικά καὶ αὐτὸ ἔκαμε νὰ πηγαίνουν ἐκεῖ πολλοὶ "Ἐλληνες γιὰ νὰ σπουδάζουν, καθὼς πήγαιναν καὶ πολλοὶ "Ἐλληνες ἔμποροι, γιατὶ μποροῦσαν νὰ ἔργασθοῦν ἐκεῖ ἐλεύθερα μὲ τὴν προστασία ποὺ εὕρισκαν. "Ετοι μὲ τὸν καιρὸ οἱ ἡγεμονίες κοντά στὸ Δούναβη ἔγιναν κέντρα Ἑλληνικά.

Οἱ φαναριώτες λοιπὸν καὶ στὴν Πόλη καὶ στὶς ἡγεμονίες προστάτεψαν τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ τὴν παιδεία του. Στὰ παλάτια τους γινόνταν συχνὰ συζήτηση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἔθνους καὶ ἀρχισε νὰ γεννιέται ἡ μεγάλη ἴδεα.

5. Οἱ κοινότητες.

Τὸν Ἑλληνικὸ ἔθνισμὸ τὸν κράτησε ἀκόμη ὁ τρόπος ποὺ ἦταν ὠργανωμένες οἱ κοινότητες.

'Απὸ τὰ παλιὰ δηλαδὴ χρόνια, κάθε πόλη εἶχε τοὺς δικούς της ἄρχοντες, ποὺ τή διεύθυναν. Ἡ συνήθεια αὐτὴ διατηρήθηκε καὶ στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Κάθε πόλη, κάθε χωριό εἶχαν τοὺς δικούς τους ἄρχοντες, ποὺ τοὺς διάλεγαν οἱ κάτοικοι. Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ λέγονταν δημογέροντες ή προεστοί, ή τούρκικα κοτσαμπάσηδες.

Αὐτοὶ διοικοῦσαν τὶς κοινότητες, δίκαζαν τὶς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν καὶ σύναζαν τοὺς φόρους ποὺ ὥριζαν οἱ Ἰδιοὶ στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία του. Αὐτοὶ ἀκόμη συμβούλευαν καὶ προστάτευαν κάθε κατατρεγμένο κάτοικο, φρόντιζαν νὰ συντηροῦν τὰ σχολεῖα καὶ ἔστελναν ἀντιπροσώπους στὴν πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας γιὰ νὰ εἰναι σύμβουλοι κοντά στὸν διοικητή.

Αἱ αὐθαιρεσίες δῆμως τῶν Τούρκων δὲν ἔλειπαν καὶ τότε. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πρόκοβαν περισσότερο οἱ κοινότητες στὰ βουνά καὶ στὰ μακρινὰ νησιά, γιατὶ ἐκεῖ οἱ Τούρκοι ή ἦταν πολὺ λίγοι ή ἔλειπαν ὀλότελα. Τέτοιες κοινότητες ἦταν τῆς "Υδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, οἱ κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς — τὰ Μαδεμοχώρια — πολλὲς κοινότητες στὴν "Ηπειρο, τὰ 24 χωριά τοῦ Βόλου στὸ Πήλιο, ἔπειτα τ' "Αμπελάκια στὴ Θεσσαλία, οἱ Κυδωνίες στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἄλλες. Μὰ καὶ ἀπὸ τὶς κοινότητες ποὺ εἶχαν καὶ Τούρκους πρόκοψαν πολλές, δπως στὰ Γιάννενα, στὴ Λεβάδεια, στὴ Χίο, στὴν Πελοπόννησο, στὴν Ἀθήνα καὶ ἄλλοι.

Μὲ τὶς κοινότητες αὐτὲς καὶ μὲ τὴ θρησκεία, οἱ "Ἐλλη-

νες ἔμειναν ἐνωμένοι ἀναμεταξύ τους καὶ χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους. Διατηροῦσαν λοιπὸν τὴν συνείδηση τοῦ ἔθνισμοῦ τους καὶ εἶχαν πάντα τὸ ὅνειρο νὰ ἐλευθερωθοῦν.

6. Ἡ πολεμική δύναμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

Μανιάτες, Σφακιανοί, Σουλιώτες. Κοντά στὶς κοινότητες αὐτὲς ἦταν ὅμως καὶ ἄλλες κοινότητες ποὺ ὅχι μόνο βρῆκαν τρόπο νὰ προκόψουν, ἀλλὰ δὲν ὑποτάχτηκαν ποτέ. Αὐτές σχεδὸν οὔτε γνώρισαν τὴν τούρκικη σκλαβιά. Τέτοιες κοινότητες ἦταν ἡ Μάνη, τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης, καὶ τὸ Σοῦλι στὴν Ἡπειρο. Στὰ ψηλὰ βουνά τους, ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τὰ πατήσῃ πόδι ἔχθρικό, οἱ πολεμικοὶ κάτοικοι αὐτῶν τῶν τόπων ἦταν ἀκαταγώνιστοι. Γι' αὐτὸν οἱ Τούρκοι ἀναγκάστηκαν νὰ τοὺς ἀφήσουν ἡσυχούς περιοριζόμενοι νὰ τοὺς παίρνουν μικρὸ φόρο γιὰ σημεῖο τῆς ὑποταγῆς τους.

Στὶς κοινότητες αὐτὲς εὕρισκαν καταφύγιο ὅλοι οἱ κυνηγημένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ύστερα στὴν ἐπανάσταση αὐτὲς πρόσφεραν μεγάλες ύπηρεσίες.

Κλέφτες καὶ ἀρματολοί. Πολλοὶ κάτοικοι τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδας ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ υποφέρουν τὴν τούρκικη σκλαβιά εἶχαν καταφύγει στὰ βουνά. Ἐκεῖ ἔκαναν λημέρια, ἔνα εἰδος στρατόπεδο κοὶ ἀπ' αὐτὰ ἐκεινοῦσαν κι ἔκαναν ἐπιδρομές στοὺς Τούρκους ποὺ κατοικοῦσαν στοὺς κάμπους, καὶ τοὺς λήστευαν. Αὐτοὶ ἦταν οἱ κλέφτες.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση δὲ μποροῦσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. "Ισα ἵσα βρισκόταν στὴν ἀνάγκη πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοὺς παίρνῃ στὴν ύπηρεσία τῆς γιὰ νὰ ἐμποδίζουν τις ἐπιδρομές τῶν ἄλλων. Αὐτοὶ ὠνομάστηκαν ἀρματολοὶ καὶ τὰ μέρη ποὺ φύλασγαν λέγονταν ἀρματολίκια. Ὁ ἀρχηγός κάθε ἀρματολικοῦ λεγόταν καπετάνιος καὶ οἱ ἄνδρες του παλικάρια.

Οἱ ἀρματολοὶ ὅμως δὲν ἔμειναν συχνὰ πιστοὶ στοὺς Τούρκους. "Οσο νὰ ἦταν συμπαθοῦσαν τοὺς κλέφτες καὶ πολλὲς φορὲς ἐνώνονταν μαζὶ τους νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους. Τότε φυσικά ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση τοὺς ἔπαινε καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Καὶ ἔτσι οἱ ἀρματολοὶ γίνονταν πάλι κλέφτες, ἐνῷ πάλι ἄλλοι κλέφτες γίνονταν ἀρματολοί. Τόσο δὲ συχνά γινόταν αὐτὴ ἡ ἀλλαγή, ώστε τὰ δύναματα ἀρματολός καὶ κλέφτης πήραν τὴν ἰδια σημασία.

Οἱ κλέφτες ἔμειναν στὰ βουνά καὶ ζούσαν ἀπὸ τὴ ληστεία. Μὲ τὶς ἐπιδρομές τους ἄρπαζαν τὰ κοπάδια τῶν Τούρκων ἡ ἐπιαναν τοὺς ἴδιους τοὺς πλούσιους Τούρκους

καὶ δέν τοὺς ἐλευθέρωναν, ἀν δέν ἔπαιρναν μεγάλα λύτρα.

Τ' ἄρματά τους—τὰ ὅπλα τους—δέν τ' ἄφηναν οὕτε στιγμή. Τὸν καιρὸν ποὺ δέν δέν εἶχαν πόλεμο γυμνάζονταν σ' αὐτὸν καὶ παράβγαιναν στὸ σημάδι καὶ στὸ πήδημα, στὸ δρόμο καὶ στὸ λιθάρι.

Ὕπαν συνήθισμένοι νὰ ὑποφέρουν τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα, τὴν ἀγρυπνία καὶ προπάντων τὰ βασανιστήρια ποὺ τοὺς ἔκαναν οἱ Τοῦρκοι δταν τύχαινε νὰ τοὺς πιάσουν. Τὰ ὑπόφεραν ὅλα παλικαρίσια χωρὶς νὰ βγάλουν στεναγμό, καὶ μάλιστα ἔβριζαν κι αὐτοὺς ποὺ τοὺς βασάνιζαν. Ἐπειδὴ ἥξεραν πόσο σκληρά ἦταν τὰ βασανιστήρια αὐτὰ συνήθιζαν μεταξύ τους τὴν εύχῃ «καλὸ μολύβι». Προπιμούσαν δηλαδὴ νὰ βροῦν τὸ θάνατο ἀπὸ τὴ σφαῖρα τοῦ Τούρκου παρὰ νὰ πέσουν ζωντανοὶ στὰ χέρια του.

Μ' ὅλα αὐτὰ δέν εἶχαν σκληρὴ ψυχή. Σκότωναν βέβαια Τούρκους δσους μπορούσαν. Αὐτὸ δηταν ἡ ἐπιθυμία καὶ δ σκοπός τους. Μὰ δέν τοὺς βασάνιζαν ποτέ. Προπάντων στὶς γυναικες ἦταν εύγενικοι καὶ ποτὲ δέν τὶς κακοποιούσαν.

Πίστευαν ἀκόμη οἱ κλέφτες μ' εὐλάβεια στὴ θρησκεία. Σ' δποια ἀνάγκη κι ἀν ἔφταναν δέν ἔπαιρναν τίποτε ἀπὸ ἐκκλησιὰ ἡ μοναστήρι καὶ ποτὲ δέν ἀκούστηκε κλέφτης ν' ἀλλαξιποιστήσῃ.

Τὴ ζωὴ καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν τὰ ὑμνοῦν τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Τὰ τραγούδια αὐτὰ καθὼς καὶ οἱ διηγήσεις γιὰ τὰ κατορθώματά τους, ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, δυνάμωναν τὸ ἔθνικό φρόνημα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Στοὺς κλέφτες καὶ στοὺς ἄρματολούς στηρίχτηκαν ὅλες οἱ ἔπαναστάσεις ποὺ ἔκαναν οἱ πατέρες μας τὰ τετρακόσια χρόνια τῆς σκλαβιᾶς καὶ αὐτοὶ ἦταν ἔπειτα δ σωστός πεζικός στρατός στὴ μεγάλη ἔπανάσταση.

Τὸ ναυτικό. Τὸν καιρὸν τῆς σκλαβιᾶς ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ ἡ ἐλληνικὴ ναυτιλία. Αὐτὴ ἔδωσε στοὺς "Ἐλληνες τὴ δύναμη νὰ μετρηθοῦν καὶ στὴ θάλασσα μὲ τοὺς Τούρκους, δταν ἔγινε ἡ μεγάλη ἐπανάσταση. Τὴν ἀκμὴ της αὐτὴ τὴ χρεωστᾶ ἡ ναυτιλία στὶς πλούσιες κοινότητες ποὺ ἦταν στὰ μικρὰ νησιά, μὰ καὶ σὲ μιὰν ἄλλη αἰτία.

Στὸ 18. αἰώνα οἱ Τοῦρκοι ἀφήναν ἐλεύθερα δσα πλοῖα εἶχαν ρωσικὴ σημαία νὰ ταξιδέύουν στὴ Μαύρη θάλασσα καὶ στὸ Αιγαῖο. Τὰ ἐλληνικὰ καράβια μὲ πρόφαση πῶς εἶχαν Ρώσους ἰδιοκτῆτες εἶχαν ὅλα ρωσικὴ σημαία. Τὰ πλοῖα αὐτὰ κουβαλοῦσαν ὀδιάκοπα ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Μαύρης θάλασσας τὰ σιτάρια τῆς Πολωνίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας στὴ Μεσόγειο καὶ τὰ προϊόντα τὰ γεωργικά καὶ τὰ βιομηχανικά ἀπὸ τὶς χωρες τῆς Μεσογείου στὰ λιμάνια τῆς Μαύρης θάλασσας. Μὲ τὴ μεταφορὰ καὶ τὸ ἐμπόριο αὐτὸ πολλὲς ἐλληνικὲς χωρες πλού-

τησαν. Στὴν Ὀδησσὸν καὶ στὸ Ταϊγάνι τῆς Μαύρης θάλασσας, στὸ Τριέστι καὶ στὴ Βενετία τῆς Ἀδριατικῆς ἔγιναν πλούσιες ἑλληνικὲς κοινότητες καὶ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία πρόκοψε σημαντικά.

Κατασκευάστηκαν τότε καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ δλες οἱ ναυτικές κοινότητες, προπάντων ἡ "Υδρα, οἱ Σπέτσες καὶ τὰ Ψαρά μάζεψαν πλούτη πολλά. Καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη τὴν ἐποχὴν πλήθυναν οἱ κουρσάροι, πειρατὲς δηλαδὴ ποὺ λήστευαν τὰ πλοῖα καὶ τὰ παράλια, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦταν ὡπλισμένα σάν πολεμικά, καὶ οἱ ναῦτες ἦταν καλὰ γυμνασμένοι στὸ θαλασσινὸν πόλεμο.

"Ἐτοι δταν ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση, ἡ Ἑλλάδα βρέθηκε μὲ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ὡπλισμένα καὶ μὲ ναῦτες ποὺ ἦξεραν νὰ πολεμοῦν στὴ θάλασσα.

7. Τὰ σχολεῖα καὶ τὰ γράμματα στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

Καθὼς εἴδαμεν πρίν, ἅμα ἐπεσε ἡ Πόλη, δλοι σχεδόν οἱ σπουδασμένοι "Ἑλληνες ἔφυγαν στὴν Εύρώπη. Αὐτὸ ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, γιατὶ ἔμεινε ὁ τόπος χωρὶς γραμματισμένους. Τὰ σχολεῖα δλα κλείστηκαν καὶ γιὰ διακόσια χρόνια σταμάτησε κάθε μόρφωση στὸ ἔθνος. Ἡ παιδεία περιοριζόταν σὲ λίγα γράμματα, ποὺ διδάσκαν οἱ παπάδες τὰ παιδιά στούς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ στὰ μοναστήρια. Πολλές φορὲς μάλιστα γινόταν καὶ αὐτὸ κρυφά, τῇ νύχτᾳ γιὰ νὰ μὴ τοὺς καταλάβουν οἱ Τούρκοι. 'Απὸ ἐκεῖ βγῆκε καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι :

Φεγγαράκι μον λαμπρὸ
φέγγε μον νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σκολειό. . .

'Απὸ τὸ 17. ὅμως αἰῶνα ἔγινε μιὰ ἀλλαγὴ καὶ σ' αὐτὸ βοήθησε προπάντων ἡ κοινότητα τῆς Βενετίας.

Στὴ Βενετία εἶχαν συναχτῆ τότε γι' ἀσφάλεια ἡ γιὰ ἐμπορικὲς ἐργασίες πάρα πολλοὶ "Ἑλληνες. Αὐτοὶ φρόντεσαν νὰ κάμουν ἐκεῖ δικῆ τους ἐκκλησία, καὶ γιὰ νὰ μορφώνουν τὰ παιδιά τους ἰδρυσαν καὶ ἔνα ἑλληνικὸ σχολεῖο ποὺ δεχόταν μόνο τὰ δρθόδοξα ἑλληνόπουλα. 'Η κοινότητα αὐτὴ μὲ τὸν καιρό, γνωρίζοντας τὴν ἀμάθεια ποὺ βασίλευε τότε στὴν Ἑλλάδα ἀπεφάσισε νὰ κάμη καὶ ἐκεῖ σχολεῖα.

Τὴν κοινότητα τῆς Βενετίας μιμήθηκαν ἐπειτα καὶ ἄλλες κοινότητες τοῦ ἔξωτερικοῦ, καὶ ἔτσι ίδρυθηκαν στὴν Ἑλλάδα ἀρκετά σχολεῖα, ὅπως στὰ Γιάννενα, στὴν Ἀθήνα, στὴ Λεβάδεια, στὴν Πάτμο κλπ. 'Απὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ βγῆκαν ἀρκετοὶ δασκάλοι. Καὶ ἄλλες ὅμως ἑλληνικὲς κοινότητες φιλοτιμήθηκαν τότε νὰ κάμουν δικά τους

σχολεῖα. "Ιδρυσε καὶ τὸ πατριαρχεῖο διάφορα σχολεῖα στὸ "Αγιο" Όρος καὶ στὴν Πόλη, δπου ἔγινε ἡ Μεγάλη τοῦ γένους σχολή." Ετοι τὸν 18. αἰῶνα κάθε πόλη προσπαθοῦσε νὰ ἔχει τὸ σχολεῖο τῆς.

Στὰ σχολεῖα αὐτά δίδαξαν δονομαστοὶ δάσκαλοι, ποὺ ὠνομάστηκαν διδάσκαλοι τοῦ γένους. Πιὸ γνωστοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος, ὁ Βάμβας, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος καὶ ἄλλοι.

Οἱ δάσκαλοι αὐτοὶ δὲ μάθαιναν τὰ παιδιά μόνο τὴν ἀρχαία σοφία καὶ τὶς νέες ἐπιστήμες, παρὰ τοὺς δυνάμων καὶ τὸ ἔθνικό αἰσθημα καὶ τοὺς χάραζαν βαθειά στὴν ψυχὴ τὸν ἔρωτα τῆς ἑλευθερίας.

'Άδαμάντιος Κοραής. "Ἐνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοὺς δασκάλους εἶναι καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραής, ἀπὸ τὴν Χίο. Αὐτὸς δὲ δίδαξε ποτέ του σὲ σχολεῖο, πέρασε δῆμος ὅλη του τὴν ζωὴν γράφοντας συγγράμματα σοφά, καὶ μὲ τὰ ἔργα του αὐτά ἐνεθουσίασε τὸ ἔθνος καὶ τὸ βοήθησε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ σηκώσῃ τὰ ὅπλα γιὰ νὰ ξανάβρῃ τὴν ἑλευθερία του.

"Ο Κοραής γεννήθηκε στὴ Σμύρνη τὸ 1748. 'Ο πατέρας του ἦταν ἔμπορος ἀπὸ τὴν Χίο. Τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθε στὴ Σμύρνη. "Ἐπειτα τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του στὸ Ἀμστερνταμ τῆς Ολλανδίας γιὰ ἔμπορικὲς ἔργασίες. 'Εκεῖ ὁ Κοραής ἀφῆσε τὸ ἔμπόριο καὶ ἀρχισε νὰ μαθαίνῃ ξένες γλῶσσες καὶ ν' ἀκούῃ μαθήματα στὸ πανεπιστήμιο. "Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια γύρισε στὴ Σμύρνη, ἐκεὶ δῆμος εἶδε πώς δὲ μποροῦσε πιὰ νὰ ζήσῃ μὲ τὴν τυραννία τῶν Τούρκων.

"Ἐπεισε λοιπὸν τὸν πατέρα του νὰ τὸν στείλη στὸ Μομπελιέ τῆς Γαλλίας γιὰ νὰ σπουδάσῃ γιατρός. "Οταν τελείωσε, οἱ γονεῖς του εἶχαν πεθάνει καὶ ὁ Κοραής ἀντὶ νὰ γυρίσῃ στὴ Σμύρνη προτίμησε νὰ πάῃ στὸ Παρίσι.

"Ἐκεῖ ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὸ νὰ γράφῃ βιβλία γιὰ νὰ φανῇ ὠφέλιμος στὸ ἔθνος του.

Τύπωσε πολλούς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς μὲ προλόγους καὶ σημειώσεις, μὲ τὶς ὁποῖες προσπαθοῦσε ν' ἀνάψῃ στὶς ψυχὲς τῶν νέων τὸν ἔρωτα γιὰ τὴν ἑλευθερία καὶ τὸν πόθο γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ ἔθνους. 'Ο Κοραής πέθανε 85 χρονῶν, στὰ 1833.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

1. Τὰ εύρωπαϊκά κράτη
καὶ οἱ "Ελληνες ὡς τὰ 1800.

"Ολο τὸν καιρὸν τῆς σκλαβιᾶς οἱ "Ελληνες δὲν ἔχασαν ποτὲ τὴν ἑλπίδα πώς κάποια μέρα θά ἐλευθερωθοῦν καὶ γι' αὐτὸν δὲν ἔμειναν ποτὲ ἥσυχοι.

Καταλάβαιναν πώς μόνοι τους δὲν ἦταν εὔκολο νὰ ἐπαναστατήσουν. Κάθε φορὰ λοιπὸν ποὺ εἶχε ἡ Τουρκία πόλεμο μὲ ἄλλο κράτος ἀρπαζαν καὶ αὐτοὶ τὰ δπλα ζητῶντας τὴν ἐλευθερία τους.

"Οταν πήραν οἱ Τούρκοι τὴν Πόλη, ὅλη ἡ δυτικὴ Εὐρώπη τρόμαξε ἀπὸ φόβο μήπως ἡ Τουρκία θά ζητοῦσε νὰ προχωρήσῃ ὡς ἔκεῖ.

Τὰ μεγαλύτερα κράτη τῆς Εὐρώπης τὴν ἐποχὴ ἔκεινη ἦταν ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία, ἡ Ούγγαρία καὶ ἡ Βενετία.

Τὰ τέσσερα πρῶτα δὲν κιντύνευαν ἀμέσως ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιατὶ δὲ γειτόνευαν μ' αὐτούς. Γι' αὐτὸν ἡ Ἀγγλία ἀκόμη καὶ στὸ 18. αἰῶνα, μόνο ἐμπορικὲς σχέσεις εἶχε μὲ τοὺς Τούρκους. Τ' ἄλλα τρία κράτη πολὺ λίγο ἥρθαν σὲ σύγκρουση μ' αὐτούς. Ἡ Γαλλία μάλιστα τὸν περισσότερο καιρὸν ἦταν σύμμαχος μὲ τοὺς Τούρκους. Γι' αὐτὸν εἶχε πάρει ἀπ' αὐτούς καὶ ἐμπορικὰ προνόμια γιὰ τοὺς ὑπηκόους τῆς, καὶ τὴν προστασία τῶν καθολικῶν στὴν Ἐλλάδα. Μόνο μιὰ φορὰ ἔκαμε ἡ Ἰσπανία συμμαχία μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, μὲ τὸν πάπα καὶ μὲ τὴν Βενετία, γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴν Τουρκία, καὶ νίκησαν καὶ κατάστρεψαν τὸ στόλο τῆς στὴ Ναύπακτο (1571).

Ἡ Αὐστρία ὅμως, ἡ Ούγγαρία καὶ ἡ Βενετία, ἐπειδὴ γειτόνευαν μὲ τοὺς Τούρκους, καταλάβαιναν πιὸ πολὺ τὸν κίντυνο ποὺ εἶχαν ἀπ' αὐτούς.

Μὲ τοὺς Ούγγυρους εἶχαν πόλεμο οἱ Τούρκοι καὶ πρὶν πάρουν τὴν Πόλη. "Οταν ὅμως τὴν πῆραν, ὁ πόλεμος ἔγινε σοβαρώτερος, γιατὶ οἱ Τούρκοι ἤθελαν νὰ προχωρήσουν καὶ βορειότερα. "Έκαμπαν λοιπὸν μὲ τοὺς Ούγγυρους πολέμους ποὺ κράτησαν πολὺν καιρό, καὶ ςτερα ἀπὸ ἔνα αἰῶνα πήραν τὴν Ούγγαρία καὶ τὴν κράτησαν 150 χρόνια.

"Ἐπειτα οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὸ κράτος τους πρόσβαλαν καὶ τὴν Αὐστρία. Ἡ Αὐστρία εἶχε μεγάλη δύναμη, γιατὶ ἡ Γερμανία ἦταν χωρισμένη σὲ μικρά

κράτη, πού δλα ἀναγνώριζαν ἀρχηγό τους τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὔστριας. Πολέμησε λοιπὸν ἡ Αὔστρια καὶ σταμάτησε τοὺς Τούρκους πού εἶχαν φτάσει δυὸς φορὲς ὡς τὴν Βιέννη καὶ τὴν πολιόρκησαν. Τὴν δεύτερη μάλιστα φορὰ οἱ Αὔστριακοὶ ἀφοῦ νίκησαν τοὺς Τούρκους τοὺς κυνήγησαν ὡς τὸ Βελιγράδι καὶ ἔτσι ἐλευθέρωσαν καὶ ὅλη τὴν Οὐγγαρία. Ἀπὸ τότε ἡ Οὐγγαρία ἔγινε ἰδιαίτερο βασίλειο καὶ ἀναγνώρισε τὴν κυριαρχία τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Αὔστριας. Ἀπὸ τότε δῆμος δὲν ἦταν πιὰ ἡ Τουρκία ἐπικίντυνη γιὰ τὴν Αὔστρια. Στὸ 19. αἰῶνα ἔγιναν πολλοὶ πόλεμοι μεταξὺ Αὔστριας καὶ Τουρκίας, καὶ πάντοτε σὲ κάθε τέτοιο πόλεμο ἡ Αὔστρια ἐπερνεῖ κάποιο μέρος ἀπὸ τὴν Τουρκία. "Ετοι πήρε τὴν Τρανσυλβανία κι ἔνα μέρος τῆς Βοσνίας.

"Η Βενετία ἦταν στὰ χρόνια αὐτὰ μεγάλη ναυτικὴ δύναμη. Τὸ κράτος τῆς περιορίζόταν στὸ βορειοανατολικὸ μέρος τῆς Ἰταλίας. Μὲ τὸ δυνατό τῆς δῆμος ναυτικὸ κυριαρχοῦσε στὴ θάλασσα καὶ κρατοῦσε πολλὲς παράλιες πόλεις στὴν Πελοπόννησο (Μονεμβασία, Κορώνη, Μεθώνη, Πύλο, Ναύπλιο, "Αργος), στὴ Στερεά τὴ Ναύπακτο, στὴν Ἀλβανία τὴν Κρόγια, καὶ εἶχε ἀκόμη τὰ νησιά τοῦ Ιονίου, τὶς Κυκλαδες, τὴ Λῆμνο, τὴν Εέβοια, τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο. Γι' αὐτὸν οἱ Τούρκοι ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους μὲ τοὺς Βενετούς καὶ στὸ τέλος κατέρθωσαν νὰ τοὺς διώξουν ἀπ' δλες αὐτές τὶς ἐλληνικὲς χῶρες, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησο.

Σὲ δλους αὐτοὺς τοὺς πολέμους, πού βάσταξαν ὡς τριακόσια χρόνια, οἱ "Ἐλληνες ἐπαναστατοῦσαν πάντα πολεμῶντας τοὺς Τούρκους μαζὶ μὲ τοὺς Φράγκους. Σὲ κάθε τέτοιο πόλεμο δῆμος οἱ Φράγκοι ὅταν ἔκλειναν ειρήνη μὲ τοὺς Τούρκους, ἄφηναν τοὺς "Ἐλληνες στὴν τύχη τους. Οἱ "Ἐλληνες ὑπόφεραν τότε φοβερὲς καταστροφὲς ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μὰ πάλι ἅμα ξανάρχιζε νέος πόλεμος ἄρπαζαν τὰ δπλα γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς τυράννους των.

2. Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ πρῶτες τους ἐνέργειες στὴν ἀνατολή.

'Ως τὸ 18. αἰῶνα ἡ "Ἐλλάδα εἶχε τὶς ἐλπίδες τῆς στὴ δυτικὴ Εὐρώπη. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ δῆμος ἔκεινη παρουσιάστηκε ἄλλος βοηθὸς γιὰ τοὺς "Ἐλληνας, ἡ Ρωσία πού εἶχε τότε αὐτοκράτορα τὸ Μεγάλο Πέτρο. Αὐτὸς ἔκαμε τὸ σχέδιο νὰ καταλύσῃ τὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία μὲ τὴ βοήθεια τῶν "Ἐλλήνων σηκώνοντάς τους σ' ἐπανάσταση.

Στὴν ἀρχὴ κήρυξε πόλεμο τῶν Τούρκων γιὰ νὰ πάρῃ τὰ βρέια παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας. Μήνυσε τότε στοὺς "Ἐλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ τοὺς ἔδινε τὴν

ύπόσχεση πώς θά τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἑλλῆνες πίστεψαν πώς διὰ τοῦ εἰχαν κατορθώσει μὲ τοὺς Φράγκους θά τὸ πετύχουν μὲ τοὺς Ρώσους, ποὺ εἶχαν καὶ τὴν ἔδια θρησκεία μὲ αὐτούς. Τὸ μήνυμα τοῦ Μεγάλου Πέτρου σκόρπισε στὴν Ἑλλάδα μεγάλο ἐνθουσιασμὸν γιὰ τὴν Ρωσία. Πολλοὶ Ἑλλῆνες πῆγαν τότε στὴν Ρωσία καὶ κατατάχτηκαν στὸ Ρωσικὸ στρατὸ καὶ στόλο. Ἡ ἐπανάσταση δύμας δὲν πρόφτασε νὰ γίνη στὴν Ἑλλάδα, γιατὶ δὲ οἱ Πέτρος νικήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐκλεισεῖρήνη.

3. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1770.

Τὰ σχέδια τοῦ Μεγάλου Πέτρου, δταν ἀπέθανε αὐτός, ἀποφάσισε νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα.

Τὸ 1766 ἔστειλε ἡ Αἰκατερίνα στὴν Ἑλλάδα ἔναν "Ἑλλῆνα ἀξιωματικὸ στὸ Ρωσικὸ στρατό, τὸν Γεώργιο Παπάζογλου, μὲ τὴν παραγγελία νὰ προετοιμάσῃ τοὺς "Ἑλλῆνες στὴν Ἰδέα νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ Παπάζογλου ἦταν νέος ἐνεργητικός, μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ φιλοπατρία. Πήγε στὴν Ἡπειρό, ἔπειτα στὴν Ἀκαρνανία καὶ Αιτωλία καὶ τελευταῖα στὴν Πελοπόννησο. Σὲ δλα αὐτὰ τὰ μέρη συνεννοήθηκε μὲ τοὺς προκρίτους, τοὺς μητροπολίτες καὶ τοὺς δηλαρχηγούς, καὶ δλοὶ ἄκουσαν τὴν πρότασή του, μ' ἐνθουσιασμῷ.

Στὸ ἀναμεταξύ, στὰ 1763, ὅρχισε ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τούρκιας.

Τὸ ἄλλο χρόνο ρωσικὸς στόλος ἀπὸ 16 πλοῖα, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Θεόδωρο καὶ Ἀλέξιο Ὁρλώφ, κατέβηκε ἀπὸ τὴν Βαλτικὴ στὴν Πελοπόννησο. Οἱ "Ἑλλῆνες σήκωσαν ἀμέσως ἐπανάσταση.

"Ἡ ρωσικὴ δύμας βοήθεια δὲν ἦταν ἀρκετὴ καὶ ἡ ἐπανάσταση δὲν ὠργανώθηκε καλά. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε 15 χιλιάδες Ἀρβανίτες στὴν Πελοπόννησο καὶ αὐτοὶ ἐπνιξαν τὴν ἐπανάσταση. Ὁ ρωσικὸς στόλος ἔφυγε τότε ἀφίνοντας τοὺς "Ἑλλῆνες στὴν τύχη τους.

"Αλήθεια εἶναι πώς ὅστερ' ἀπὸ λίγο τὸν Ἰούνιο τοῦ 1669, ὁ ρωσικὸς στόλος κατάστρεψε τὸν τουρκικὸ στὸν Τσεσμὲ τῆς Μ. Ἀσίας, ἀντικρὺ στὴ Χίο. Εἶναι ἀκόμη ἀλήθεια πώς στὴν συνθήκη ποὺ ἔκαναν οἱ "Ρῶσοι μὲ τοὺς Τούρκους, τοὺς ἔβαλαν δρό νὰ δώσουν ἀμνηστεία στοὺς "Ἑλλῆνες. Αὐτὰ δύμας λίγο ὠφέλησαν τοὺς "Ἑλλῆνες. Οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν, ἔκαμαν σὲ πολλὰ μέρη, καὶ στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Κρήτη καὶ στὴ Στερεά καὶ στὴ Σμύρνη, μεγάλες σφαγές.

Τὶς μεγαλύτερες δύμας καταστροφές ἔκαμαν στὴν Πελοπόννησο οἱ Ἀρβανίτες. Ἡ χώρα ἐρημώθηκε. Ἀπὸ τοὺς

κατοίκους ἄλλους ἔσφαξαν, ἄλλους αἰχμαλώτισαν, ἄλλοι ἔφυγαν στὴν Ἐπτάνησο καὶ ἄλλοι σώθηκαν στὰ σπήλαια καὶ στὰ βουνά. Στὸ τέλος οἱ Ἀρβανίτες ἀρχισαν νὰ χτυποῦν στὴν Πελοπόννησο καὶ τοὺς Τούρκους. ‘Ο σουλτάνος τότε τοὺς ἔστειλε διαταγὴ νὰ φύγουν, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἀρνήθηκαν, παράγγειλε στὸν ναύαρχο Χασάν νὰ τοὺς διώξῃ. ‘Ο Χασάν ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τοὺς κλέφτες, καὶ μὲ τὴ βοήθεια αὐτὴ νίκησε τοὺς Ἀρβανίτες καὶ ἔσφαξε πολλοὺς ἀπ’ αὐτούς. “Οσοι πρόφτασαν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. “Υστερα δμως δ Χασάν στράφηκε καὶ πρὸς τοὺς κλέφτες γιατὶ δὲν ἥθελαν νὰ προσκυνήσουν, καὶ τοὺς ἔκαμε μεγάλα κακά.

4. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσόνη.

Μὲ δλες αὐτὲς τὶς συμφορὲς ποὺ ἔπαθαν οἱ “Ἐλληνες στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1770, δὲν κράτησαν παράπονο γιὰ τοὺς Ρώσους ποὺ τοὺς εἶχαν παρατήσει. “Υστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, στὰ 1788, δταν ἀρχισαν πάλι οἱ Ρώσοι νὰ πολεμοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ “Ἐλληνες σήκωσαν πάλι ἐπανάσταση. Στὴν ἐπανάσταση αὐτὴ ἔμειναν ιστορικοὶ οἱ ἀγῶνες ποὺ ἔκανε στὴ θάλασσα ἔνας νέος ἥρωας, δ Λάμπρος Κατσόνης.

“Ο Κατσόνης γεννήθηκε στὴ Λεβάδεια τῆς Βοιωτίας. Νέος ἀκόμη εἶχε πολεμήσει στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1770. “Ἐπειτα πήγε στὴ Ρωσία καὶ κατατάχτηκε στὸ ρωσικὸ στρατὸ μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ.

“Οταν ἀρχισε δ νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, δ Λάμπρος πήγε στὸ Τριέστι. ‘Εκεῖ παρακίνησε τοὺς “Ἐλληνες καὶ τοῦ ἑτοίμασαν τρία πλοῖα καὶ μὲ αὐτὰ κατέβηκε στὸ Αίγατο, δπου χτύπησε τὸν τουρκικὸ καὶ τοῦ πήρε δώδεκα πλοῖα.

‘Αφοῦ μὲ αὐτὴ τὴ νίκη μεγάλωσε δ Λάμπρος τὸ στόλο του, κυρίεψε τὸ Καστελλόριζο καὶ νίκησε πολλὲς φορὲς τὸν τουρκικὸ στόλο.

Οι Τούρκοι ἀνησύχησαν μὲ τὴν τόλμη τοῦ Λάμπρου καὶ προσπάθησαν μ’ ἐλκυστικὲς προτάσεις νὰ τὸν κάμουν νὰ παρατήσῃ τὸν ἀγῶνα του. ‘Ο Λάμπρος δμως δὲν ἐδέχτηκε καμιά τους πρόταση. “Ισια Ἰσια, στὰ 1790 πήρε στὰ πλοῖα του καὶ τὸν ἀρματολὸ “Αντρούτσο μὲ πεντακόσια παλικάρια του, καὶ τότε πιὰ ἔγινε ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Τουρκικὸ καράβι δὲν τολμοῦσε νὰ ταξιδέψῃ στὸ Αίγατο. Τότε δμως ἔπαθε μιὰ μεγάλη συμφορά. ‘Ανάμεσα στὴν “Αντρο καὶ τὴν Εὔβοια συναντήθηκε μὲ μεγάλο τουρκικὸ στόλο ἀπὸ 30 πλοῖα, ἐνῶ αὐτὸς εἶχε μαζί του 7 μονάχα. Μὲ δλα αὐτὰ δὲν φοβήθηκε, παρὰ ἀρχισε τὴ ναυμαχία. “Ο ἀγῶνας ἦταν ἄνισος. Οι “Ἐλληνες πολέμησαν μὲ γενναιότητα καὶ ἔκαμαν στὸν ἔχθρο μεγάλη καταστροφή.

Σκότωσαν τρεῖς χιλιάδες ἄντρες. "Επαθε δμως καὶ ὁ Λάμπρος μεγάλη ζημία. "Έχασε πέντε πλοία του καὶ 650 ἄντρες. Γι' αὐτὴ τὴν ναυμαχία ἔγινε καὶ τὸ λαϊκὸ δίστιχο.

Σὰ σ' ἀρέσει μπάρμπα - Λάμπρο
ξαναπέρωνται ἀπ' τὴν Ἀντρο.

Δὲν ἔχασε δμως δ Λάμπρος τὸ θάρρος του μὲ τὸ πάθημα αὐτὸ. "Αρχισε νὰ ξαναφτιάνῃ τὸ στόλο του. Τότε πήρε διαταγὴ ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμο, γιατὶ ἐκείνη εἶχε κλείσει εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτὸς δμως ἀπάντησε: «"Αν ἡ Αἰκατερίνα ὑπόγραψε τὴν εἰρήνη της, δ Λάμπρος δὲν ὑπόγραψε ἀκόμη τὴ δικῆ του». Καὶ ἀποφάσισε νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν πόλεμο.

Μὲ τὸν Ἀντροῦτσο μαζὶ πήραν τὸ Ταΐναρο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔκανε ἐπιδρομές ἀπὸ τὴν θάλασσα ἐναντίον τῶν Τούρκων. Στὸ τέλος δμως βλέποντας πώς ἡ ἐπανάσταση δὲ μποροῦσε νὰ κρατηθῇ χωρὶς ἔνην βοήθεια, ἔφυγε μ' ἔνα καράβι στὴν Ἰθάκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὴν Ρωσία, δημοσίου σὲ λίγα χρόνια πέθανε.

Ο Ἀντροῦτσος μὲ τὰ παλικάρια του ἔφυγε διὰ Εηρᾶς. Πέρασε δλη τὴν Πελοπόννησο, ἐνῶ τὸν κυνηγούσαν ἔξι χιλιάδες Τούρκοι, κι ἔφτασε στὴ Στερεά Ελλάδα. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὴν Ἐπτάνησο. Οἱ Βενετοὶ δμως τὸν παρέδωσαν στοὺς Τούρκους καὶ αὐτὸι τὸν ἔρριξαν στὶς φυλακές τῆς Πόλης, δημοσίου πέθανε ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια.



Εἰκ. 1.

Λάμπρος Κατσόνης

5. Η γαλλική ἐπανάσταση καὶ οἱ "Ελληνες".

Τὸ μεσαίωνα στὴ Εύρωπη δλη τὴ γῆ, δλα τὰ κτήματα τὰ εἰχαν ἰδιοκτησία τους, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί.

Ο λαὸς ποὺ ζούσε τριγύρω στὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν κληρικῶν ἥταν σχεδόν δοῦλος τους. Ήταν υποχρεωμένος νὰ καλλιεργῇ τὰ κτήματά τους καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθῇ σὲ κάθε πόλεμο.

Ετσι οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί εἰχαν ἀποχτῆσει μεγάλη δύναμη καὶ στὸ τέλος εἶχαν γίνει σχεδόν καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς.

Απὸ τὸ 16. αἰῶνα δμως, τότε ποὺ ἀνακαλύφτηκε τὸ μπαρούτι, οἱ εὐγενεῖς ἄρχισαν νὰ χάνουν τὴ δύναμή τους γιατὶ ἀλλαζε δ τρόπος τοῦ πολέμου. "Εγιναν τὰ κανόνια

καὶ τὰ δπλα, καὶ οἱ βασιλεῖς ἄρχισαν νὰ ὀργανώνουν ταχτικά μισθοφορικά στρατεύματα.

Μὲ τὴν ἐφεύρεση ἀκόμη τῆς ναυτικῆς πυξίδας καὶ μὲ τὶς ἀνακαλύψεις, πολλοὶ ἀπὸ τὸ λαὸ πλούτησαν, γιατὶ ἄρχισαν νὰ ἐμπορεύωνται. "Ἔγινε λοιπὸν μιὰ μεσαία τάξη στὴν κοινωνία πιὸ πλούσια ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, αὐτὴ ποὺ λέμε ἀ στικὴ τάξη.

'Η τάξη αὐτὴ ἐνώθηκε μὲ τοὺς βασιλεῖς σὲ δλες τὶς χῶρες τῆς Εὐρώπης καὶ ἔτσι καταστράφηκε ἡ δύναμη τῶν εὐγενῶν. 'Απὸ τότε δμως μεγάλωσε ἡ δύναμη τῶν βασιλέων καὶ ἐπικράτησε παντοῦ ἡ ἀπόλυτη μοναρχία.

"Οταν οἱ εὐγενεῖς ἔχασαν τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία τους, γιὰ νὰ προστατέψουν τὰ κτηματικά τους συμφέροντα καὶ τὰ προνόμια τους πήγαν στοὺς βασιλεῖς καὶ ἔγιναν πιστοὶ ἀκόλουθοι καὶ δπαδοὶ τους. Τὸ ɭδιο ἔκαμε καὶ δκλῆρος.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ δ λαός (οἱ γεωργοὶ) ἑδακολουθοῦσε νὰ εἶναι στὴν κατάσταση τοῦ δούλου, καθὼς καὶ πρίν, καὶ ἡ ἀστικὴ τάξη δὲν ἀπόχτησε δικαιώματα. "Ολα τὰ ἀξιώματα τὰ εἶχαν πάλι οἱ εὐγενεῖς καὶ τὰ βάρη ἦταν γιὰ τὸ λαό.

'Η κατάσταση αὐτὴ βάσταξε ὀλόκληρο τὸ 18. αἰῶνα. Τότε δμως ἡ ἀστικὴ τάξη, ποὺ μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία εἶχε ἀποχτήσει θησαυρούς καὶ δύναμη, ἐνώθηκε μὲ τὴν ἔργατικὴ τάξη καὶ ἔκαμαν ἐπαναστάσεις σὲ δλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐναντίον τῶν βασιλέων, τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου.

'Η σπουδαιότερη ἀπ' δλες αὐτὲς τὶς ἐπαναστάσεις ἦταν ἡ γαλλική.

'Η γαλλικὴ ἐπανάσταση κατάργησε τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν οἱ εὐγενεῖς, κήρυξε τὴν Ισότητα δλων τῶν ἀνθρώπων, ἀποφάσισε νὰ μοιρασθοῦν τὰ κτήματα στοὺς ἀγρότες καὶ ὥρισε πῶς σὲ κάθε χώρα κυρίαρχος. εἶναι δ λαός. Στὸ τέλος κατάργησε καὶ τὴ βασιλεία καὶ καταδίκασε σὲ θάνατο τὸ βασιλέα τῆς Γαλλίας.

Τότε δμως οἱ ἄλλοι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, 'Αγγλίας, 'Ολλανδίας, Πρωσίας, 'Ισπανίας, Αύστριας καὶ υστερα τῆς Ρωσίας κήρυξαν τὸν πόλεμο τῆς Γαλλίας. Στὴν περίσταση αὐτὴ ἔσωσε τὴ Γαλλία ἔνας μεγάλος στρατηγός, δ Ναπολέοντας, ποὺ ἔγινε στὸ τέλος αὐτοκράτορας τῶν Γάλλων.

'Ο Ναπολέοντας πολέμησε μὲ δλη τὴν Εὐρώπη, νίκησε σὲ πολλές καὶ μεγάλες μάχες δλους τοὺς στρατοὺς της, διάλυσε τὸ γερμανικὸ κράτος καὶ ἀνάγκασε τὸν αὐτοκράτορά του νὰ μείνῃ μόνο αὐτοκράτορας τῆς Αύστριας. Στὸ τέλος δχι μόνο μεγάλωσε τὴ Γαλλία παρὰ ἀνάγκασε δλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης νὰ τὸν ὑπακούουν.

Στὰ τελευταῖα δμως νικήθηκε. Καὶ τότε ἡ Γαλλία ξα-

ναγύρισε στά παλιά της σύνορα μὲ τὴν παλιά της βασιλεία.

Ο βασιλιάς δύμας τῆς Γαλλίας δὲν ἦταν πιὰ ἀπόλυτος μονάρχης. "Οπως καὶ στὴν Ἀγγλία, ἔγινε καὶ στὴ Γαλλία μιὰ βουλὴ ἀπὸ ὀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, ποὺ τοὺς ψήφιζαν οἱ εὐπορώτεροι πολίτες, καὶ μιὰ γερουσία ποὺ διώριζε τὰ μέλη της δι βασιλιάς. Δὲν ἦταν πιὰ νόμος ἡ βασιλικὴ θέληση, παρὰ δι τὸ ἀποφάσιζαν ἡ βουλὴ καὶ ἡ γερουσία. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, διατηρήθηκαν οἱ ἰδέες τῆς Ισότητας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων καὶ διαδόθηκαν σὲ δλη τὴν Εὐρώπη.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ ἔχῃ τὸν ἀντίχειτο της καὶ στοὺς "Ἐλλήνες ποὺ εἶχαν πάντα στὴν καρδιά τους τὴ δίψα τῆς ἐλευθερίας. Προπάντων στήριζαν πολλές ἑλπίδες στὸ Ναπολέοντα, πῶς μποροῦσε αὐτός νὰ τοὺς βοηθήσῃ, ὅστε ἀπὸ τὴν κατάλυση τοῦ κράτους τῆς Βενετίας (1707). Τότε τὶς ἄλλες χῶρες τῆς Βενετίας τῆς πῆρε ἡ Αύστρια καὶ μόνον τὴν Ἐπτάνησο κράτησε ἡ Γαλλία.

Οι "Ἐλλήνες στὴν Ἐπτάνησο δέχθηκαν τοὺς Γάλλους σὰν ἐλευθερωτές. Σὲ δλη τὴν Ἐλλάδα ριζώθηκε ἡ ἰδέα πῶς μὲ τὸν Ναπολέοντα θ' αναστηθῇ πάλι ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία.

Τὸ δύπνημα αὐτὸ τῆς ἔθνικῆς ψυχῆς ἔδωσε τότε ἀφορμὴ καὶ ἡ ἐμφάνιση καὶ δ σκληρὸς θάνατος τοῦ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ Ρήγα Φεραίου.

6. Ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος.

Ο Ρήγας γεννήθηκε στὸ Βελεστίνο τῆς Θεσσαλίας στὰ 1757. Τὸν ὀνόμασον Φεραῖο, γιατὶ κοντὰ στὸ Βελεστίνο ἦταν στὰ παλιὰ χρόνια ἡ πόλη Φερές.

Τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθε ὁ Ρήγας στὸ σχολεῖο τῆς Ζαγορᾶς, ποὺ ἦταν τότε σὲ μεγάλη ἀκμή. "Ἐπειτα γιὰ λίγα χρόνια ἔκαμε τὸ δάσκαλο καὶ στὰ 1780 πήγε στὸ Βουκουρέστι.

"Ἐκεῖ συμπλήρωσε τὶς σπουδές του, ἔμαθε προπάντων ἔνενες γλῶσσες καὶ ἀργότερα ἔγινε γραμματικὸς τοῦ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Μαυρογένη.

Τὴν ἐποχὴν ἔκεινη ἀρχισε ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση. Αὐτὴ ξεσήκωσε καὶ τὴ γενναία ψυχὴ τοῦ Ρήγα, ποὺ εἶχε πάντα στὸ νοῦ του πῶς νὰ ξεσκλαβωθῇ ἡ πατρίδα του, καὶ ἀποφάσισε νὰ ἐργαστῇ γιὰ νὰ σηκώσῃ δλους τοὺς "Ἐλλήνες σ' ἐπανάσταση.

"Ἀρχισε λοιπὸν ν' ἀλληλογραφῇ μὲ πολλοὺς πλούτους ἔμπόρους, ἀρματολούς, ἐπισκόπους καὶ ἄλλους στὴν Ἐλλάδα. Δημοσίεψε κι ἔνα χάρτη τῆς Ἐλλάδας, ποιήματα καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα σχετικά μὲ τὴν ἐπανά-

σταση. Μὲ τὰ τραγούδια του παρακινοῦσε δλους δσοι κατοικοῦσαν στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο καὶ ίδιως τοὺς Ἑλληνες νὰ πολεμήσουν γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τοὺς τυράννους των.

Ἐπειτα δὲ Ρήγας γιὰ νὰ τυπώσῃ τὰ βιβλία του καὶ νὰ βρεθῇ πιὸ κοντὰ στὴν ἐπαναστατημένη Γαλλία, πῆγε στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ συνεννοήθηκε μὲ πολλοὺς Ἑλληνας σπουδαστές καὶ ἐμπόρους, καὶ ἀρχισε ν' ἀλληλογραφῆ μὲ τὸ Ναπολέοντα ποὺ ἦταν τότε στὴν Ἰταλία.

Ο Ρήγας προσπαθοῦσε νὰ πείσῃ τὸ Ναπολέοντα νὰ βοηθήσῃ μὲ στρατὸ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἐκεῖνος

τὸν προσκάλεσε νὰ πάγη στὴ Βενετία γιὰ νὰ συνεννοθοῦν καὶ δὲ Ρήγας ἥρθε στὸ Τριέστι γιὰ νὰ προχωρήσῃ στὴ Βενετία.

Στὸ Τριέστι δμως οἱ Αύστριακοι βρῆκαν μέσα στὰ πράγματά του τὶς ἐπαναστατικές του προκηρύξεις καὶ τὴν ἀλληλογραφία του, τὸν ἔπιασαν μὲ ἄλλους συντρόφους του καὶ τοὺς ἐγύρισαν πίσω στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ στὴν ἀνακριση δὲν ἀρνήθηκε δὲ Ρήγας τὰ σχέδιά του, παρὰ εἶπε στὸν ἀνακριτή: «Ἐπειτα ἀπὸ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς μου δὲ μόνος μου πόθος εἰναι νὰ ξεσκλαβώσω

τὴν πατρίδα μου ἀπὸ τοὺς τυράννους».

Ἡ αὐστριακὴ δμως κυβέρνηση, σύμμαχος τότε μὲ τὴ Τουρκία, ἔστειλε τὸ Ρήγα μὲ τοὺς συντρόφους του δεμένους στὸ Βελιγράδι καὶ τοὺς παράδωσε στὸν πασά ἐκεῖ. Αὐτὸς τοὺς σκότωσε δλους, ἀφοῦ τοὺς βασάνισε, στὶς φυλακές τοῦ Βελιγραδίου (1796).

Ο Ρήγας χάθηκε, μὰ τὸ εὐγενικό του αἷμα ἀναψε φωτιὰ στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων. Τὰ τραγούδια του τὰ τραγουδοῦσαν σὲ δλη τὴν Ἑλλάδα καὶ σκόρπιζαν παντοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Γιὰ νὰ τὸν τιμήσῃ ἡ Ἑλλάδα, ἅμα ἐλευθερώθηκε, ἔστησε τὸ ἄγαλμά του στὴν πρωτεύουσα ἔξω ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Ο Ρήγας ἔσπειρε σπόρο ἐλευθερίας ποὺ βλάστησε κι' ἔφερε τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἔθνους.



Εἰκ. 2. Ρήγας ὁ Φεραίος

7. Οι Σουλιώτες πολεμοῦν μὲ τὸν Ἄλη̄ πασά.

Οι Σουλιώτες. Κατὰ τὸ 17. αἰῶνα μερικοὶ χριστιανοὶ βοσκοὶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο γιὰ νὰ γλιτώσουν ἀπὸ τὴν τούρκικη σκλαβιά, ἀνέβηκαν στ' ἄγυρια καὶ ἀπότομα βουνά ποὺ εἶναι στὸ νοτιοδυτικὸ μέρος κάτω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, κι' ἔχτισαν ἐκεῖ ἀπάνω τέσσερα χωριά, τὸ Σούλι, τὴν Κιάφα, τὸ Ἀβαρίκο καὶ τὴν Σαμονίβα. Οἱ κάτοικοι καὶ τῶν τεσσάρων χωριῶν λέγονταν Σουλιώτες.

Οἱ Σουλιώτες εἶχαν δχυρώσει τὰ χωριά τους καὶ ζοῦσαν ἐλεύθεροι. Ἡταν χωρισμένοι σὲ γένη—σὲ φάρες—καὶ σὲ κάθε φάρα ἥταν ἀρχηγὸς ὁ πιὸ ἀντρεῖος. Οἱ ἀρχηγοὶ ἀποτελοῦσαν μαζὶ ἔνα γενικὸ συνέδριο, καὶ τὸ συνέδριο αὐτὸ κανόνιζε τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἀποφάσιζε γι' αὐτά.

'Αργότερα ἄμα πλήθυναν οἱ κάτοικοι, ἔχτισαν πιὸ κάτω στὰ ριζοβούνια καὶ ἄλλα ἑπτά χωριά. "Οταν ὅμως ἀρχιζε ὁ πόλεμος, ὅσοι κατοικοῦσαν στὰ κάτω χωριά, ἀνέβαιναν στ' ἀπάνω γιὰ νὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀσφάλεια.

Τὴν ζωὴν τους τὴν περνοῦσαν οἱ Σουλιώτες, καθὼς καὶ οἱ κλέφτες, στὸν πόλεμο. Μὰ καὶ ὅταν δὲν εἶχαν πόλεμο, γυμνάζονταν γι' αὐτόν. "Ερριχναν στὸ σημάδι, παράβγαιναν στὸ τρέξιμο, στὸ πήδημα καὶ τὰ ὅμοια.

Οἱ Τούρκοι, μιὰ καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ τοὺς ὑποτάξουν τοὺς ἄφιναν ἡσυχοὺς πέρνοντάς τους μόνο ἔνα μικρὸ φόρο. "Οταν ὅμως ἔγινε πασάς στὰ Γιάννενα ὁ Ἀλῆς (1778) ἀλλαξαν τὰ πράγματα.

Ο Ἀληπασᾶς καὶ ὁ πρῶτος του πόλεμος μὲ τοὺς Σουλιώτες. 'Ο Ἀλῆς ἥταν γιὸς ἐνὸς μπέη ἀπὸ τὸ Τεπελένη. Μικρὸς ἀκόμη ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ τὰ κτήματά του. Λίγο λίγο ὅμως κατώρθωσε νὰ ξανακάμη περιουσία καὶ μὲ τὴν ἔξυπνάδα καὶ τὴν πανουργία του ἀπόχτησε τέτοια δύναμη, ὥστε πήρε τὰ Γιάννενα καὶ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸ σουλτάνο, πασάς, δηλαδὴ διοικητής.

"Υστερα ἀπὸ τὸ κατώρθωμα αὐτὸ συλλογίστηκε ὁ Ἀλῆς νὰ μεγαλώσῃ τὸν τόπο ποὺ εἶχε στὴν ἔξουσία του καὶ νὰ γίνη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ σουλτάνο. Καὶ ἀλήθεια μὲ τὶς πανουργίες καὶ τὰ κακουργήματά του ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Τότε ἀποφάσισε νὰ κυριέψῃ καὶ τὸ Σούλι. Δὲ μποροῦσε νὰ βλέπῃ τοὺς Σουλιώτες ἀνεξάρτητους, ἀφοῦ ὅλη ἡ χώρα γύρω ἥταν δική του. "Ἐπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς ὑποτάξῃ.

Τὴν πρώτη του ἐκστρατεία τὴν ἔκαμε στὰ 1791 μὲ τρεῖς χιλιάδες Ἀρβανίτες. Οἱ Σουλιώτες νίκησαν τοὺς Ἀρβανίτες καὶ τοὺς κυνήγησαν ὡς τὰ Γιάννενα.

Δεύτερος πόλεμος τοῦ Ἀληπασᾶ μὲ τοὺς Σουλιώτες.

Τὸν ἄλλο χρόνο (1792) ὁ Ἀλῆς ἀποφάσισε νέα ἐκστρατεία γιὰ νὰ πάρῃ τὸ Σουύλι. Γιὰ νὰ προφτάσῃ ὅμως πρὶν ἔτοιμαστοῦν οἱ Σουλιώτες, μεταχειρίστηκε δόλο. Προσποιήθηκε πῶς θὰ χτυπήσῃ τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ ζήτησε μάλιστα βοήθεια ἀπὸ τοὺς Σουλιώτες. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τῶν Σουλιωτῶν δὲν ἔπεσαν στὴν παγίδα τοῦ Ἀλῆ. Μόνο ὁ Τζαβέλας γελάστηκε καὶ πήγε στὸν Ἀλῆ μὲ τὸ γιό του τὸ Φῶτο καὶ ἐβδομήντα παλικάρια.

‘Ο Ἀλῆς στὴν ἀρχὴ φάνηκε πῶς πηγαίνει κατὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Στὸ δρόμο ὅμως σ’ ἔνα σταθμό, οἱ Σουλιώτες ἄφησαν καταγῆς τ’ ἄρματά τους καὶ ἀρχισαν σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια ποὺ εἶχαν νὰ γυμνάζωνται. Τὴν ὥρα ἑκείνη προστάζει ὁ Ἀλῆς τοὺς Ἀρβανίτες καὶ αὐτοὶ περικυκλώνουν τοὺς Σουλιώτες ἀπολους, τοὺς πιάνουν καὶ τοὺς πᾶνε στὰ Γιάννενα δεμένους.

“Ἐπειτα ὁ Ἀλῆς ὅλλαξε δρόμο καὶ τράβηξε γιὰ τὸ Σουύλι. Γιὰ καλὴ τύχη ἔνας ἀπὸ τοὺς Σουλιώτες κατώρθωσε νὰ εξεφύγῃ. Αὐτός ἔτρεξε γρήγορα στὸ Σουύλι καὶ εἶπε τὴν προδοσία τοῦ Ἀλῆ. ‘Ἐτσι δταν ἔφθασε ὁ Ἀλῆς ἑκεῖ, βρῆκε τοὺς Σουλιώτες ἔτοιμους νὰ τὸν ὑποδεχτοῦν. Πραγματικά κατώρθωσαν ν’ ἀποκρούσουν ὅλες τὶς ἐπιθέσεις του. Ἀπελπισμένος τότε πιὰ ὁ Ἀλῆς πῶς θὰ μποροῦσε νὰ πάρῃ τὸ Σουύλι θυμήθηκε πάλι τὴν πονηριά. Λέει νὰ φέρουν τὸ Τζαβέλα καὶ τοῦ ὑπόσχεται πολλὲς ἀμοιβές, ἀν θὰ τὸν βοηθοῦντε νὰ πάρῃ τὸ Σουύλι.

Στὴν πανουργία τοῦ Ἀλῆ ὅμως βρῆκε τρόπο καὶ ὁ Τζαβέλας νὰ φερθῇ. Προσποιήθηκε πῶς εἶναι σύμφωνος καὶ ζήτησε νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πάγια στὸ Σουύλι γιὰ νὰ συνενοθῇ μὲ τοὺς πατριώτες του. ‘Ο Ἀλῆς τὸν ἀφῆσε, κράτησε ὅμως γιὰ δύμηρο τὸ γιό τοῦ Τζαβέλα, τὸ Φῶτο.

“Οταν ἔφτασε ὁ Τζαβέλας στὸ Σουύλι, εἶπε στοὺς Σουλιώτες τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ ἀντισταθοῦν. Στὸν Ἀλῆ πάλι ἔστειλε αὐτὸ τὸ γράμμα.

Βεζίρη Ἀληπασά

Χαίρομαι ποὺ ἔγέλασα ἔνα δόλιον. Εἶμαι ἔδω νὰ διαφαντέψω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἔναν κλέφτην ὡσάν καὶ σένα. ‘Ο υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἔγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσει πρὶν ἀποθάνω...’ Αν ὁ υἱός μου νέος καθὼς εἶναι, δὲ μένει εὔχαριστημένος νὰ ἀποθάνη γιὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῇ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Προχώρησε λοιπόν ἀπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ νὰ πιῶ τὸ αἷμα σου.

‘Ἐγὼ ὁ ὡμοσμένος ἔχθρος σου καπετάν Λάμπρος Τζαβέλας

‘Ἀληθινὰ ὁ Φῶτος δείχτηκε ἄξιος γιὸς τοῦ πατέρα του. “Οταν ὁ γιὸς τοῦ Ἀλῆ τὸν ἔφοβέριζε μὲ βασανιστήρια γιὰ τὴν ἀπιστία τοῦ πατέρα του, ἀπάντησε :

«Δέ σὲ φοβοῦμαί· ό πατέρας μου θά με ἔκδικηθή».

Μάνιασε ό 'Αλής, πού διάβασε τὸ γράμμα τοῦ Λάμπρου, κι ἐτοίμασε ἀμέσως στρατό νὰ πάρη τὸ Σούλι. Οἱ Σουλιώτες ὅμως ἀντιστάθησαν σὰν τὰ λιοντάρια. Καὶ οἱ γυναῖκες τους ἀκόμη μὲ ἀρχηγὸν τὴ Μόσχω, τὴ γυναικά τοῦ Τζαβέλα, πολεμοῦσαν μὲ μεγάλη γενναιότητα.

Στὸ τέλος οἱ 'Αρβανίτες ὑποχώρησαν κι' ἔφυγαν. Λυσσασμένος ἔτριζε ό 'Αλής τὰ δόντια του, πού ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ό ʔδιος τρεχάλα μὲ τὸ ἄλογό του, γιὰ νὰ σωθῇ στὰ Γιάννενα.

Ἐπειτα ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Σουλιώτες καὶ ὑποχρεώθηκε ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸ Φῶτο καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιώτες.

Τείτος πόλεμος τοῦ 'Αλῆ μὲ τὸ Σούλι. Τὸ Σούλι πέφτει. 'Ο 'Αλής κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ δὲ μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ. Οἱ Σουλιώτες ἔπρεπε νὰ ὑποταχτοῦν. Στὰ 1800 λοιπὸν τοὺς ἔκαμε ἁσφυνικά νέα ἐπίθεση. Οἱ Σουλιώτες πάλι ἀντιστάθηκαν μὲ ἀρχηγὸν τὸ Φῶτο Τζαβέλα. Αὐτὴν τὴ φορὰ ὅμως ό 'Αλής ἀποφάσισε νὰ μὴν ὑποχωρήσῃ καὶ πολιόρκησε τὸ Σούλι.

Τρία χρόνια βάσταξε ἡ πολιορκία. Οἱ Σουλιώτες ὑπόφεραν μεγάλες στερήσεις, καὶ βασανίστηκαν ἀπὸ τὸ κρύο; τὰ χιόνια καὶ τὴ βροχὴ. Εἶχαν τελειώσει τὰ τρόφιμά τους κι ἔτρωγαν ρίζες ἀπὸ φυτά. Στὸ τέλος τοὺς ἔλειψε καὶ τὸ νερό. Ἀπὸ τὰ ὄψη ποὺ βρίσκονταν κρεμοῦσαν σκοινιά μ' ἔνα σφουγγάρι στήγη ἄκρη, καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τραβήξουν λίγο νερό ποὺ ἔβλεπαν ἀπὸ πάνω στὶς κουφάλες τῶν βράχων. Μὲ δλα αὐτὰ οἱ Σουλιώτες βαστοῦσαν. Μόνο ἡ προδοσία κατάστρεψε τὸ Σούλι.

"Ενας Σουλιώτης, ό Πήλιος Γούσης, εἶχε φανή δειλόδς σὲ κάποια μάχη, καὶ γι αὐτὸ οἱ ἄλλοι τὸν περιφρονοῦσαν. Αὐτὸς λοιπόν, γιὰ νὰ ἔκδικηθῇ τοὺς συμπατριώτες του, πήρε ἀπὸ τὸν 'Αλῆ χρήματα, ὥδηγησε μιὰ νυχτιὰ ἀπὸ κρυφὰ μονοπάτια στὸ Σούλι 200 Τούρκους καὶ τοὺς ἔκρυψε στὸ σπίτι του.

Τὴν ἄλλη μέρα ὅταν ἀρχισαν οἱ Τούρκοι τὴν ἔφοδο, οἱ κρυμμένοι βγῆκαν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ χτύπησαν τοὺς Σουλιώτες ἀπὸ πίσω. Οἱ Σουλιώτες ἀναγκάστηκαν τότε νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ἀνέβηκαν σ' ἔνα ψηλὸ βράχο, ποὺ ἦταν ἡ ἔκκλησία τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς. Ἐκεῖ ἀπάνω ὅμως δὲν εἶχαν νερό. Ἀναγκάστηκαν λοιπόν νὰ κάμουν συνθήκη, μὲ τὸν δρό νὰ φύγουν καὶ νὰ πάνε δημού θέλουν, παίρνοντας καὶ τὰ ὅπλα τους καὶ τὰ πράγματά τους. "Ετσι ἀφέσαν οἱ Σουλιώτες τὴν πατρίδα τους.

Στὴν 'Αγία Παρασκευὴ ἔμεινε μόνο δ καλδγερος Σαμουῆλ μὲ πέντε ἄλλους γιὰ νὰ παραδώσουν στοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ 'Αλῆ τὰ πολεμοφόδια ποὺ εἶχαν ἀπομείνει στοὺς Σουλιώτες καὶ νὰ πάρουν τὸ ἀντίτιμό τους.

“Αμα μέτρησαν τὰ χρήματα οἱ Τοῦρκοι, δὲ γραμματικὸς τοῦ Ἀλῆγ γύρισε στὸ Σαμουὴλ καὶ τοῦ εἶπε :

«Καὶ τώρα καλόγερε, ποιὰ τιμωρία φαντάζεσαι πῶς θὰ σου βάλῃ δὲ βεζύρης, ἀφοῦ τόσο ἀνόητα παραδόθηκες στὰ χέρια του;»

«Καμμιά» ἀπάντησε δὲ Σαμουὴλ.

Καὶ πυροβολεῖ ἀμέσως σ' ἔνα βαρέλι γεμάτο μπαρούτι, ποὺ καθόταν ἀπάνω.

Κρότος φοβερὸς ἀκούστηκε καὶ ἡ Ἁγία Παρασκευὴ τινάχτηκε θάβοντας δλους κάτω ἀπὸ τὰ χαλάσματά της.

Αὐτὸς δύμως τὸ βρῆκε ἀφορμὴ δὲ Ἀλῆγ γιὰ νὰ πατήσῃ τὶς συμφωνίες ποὺ εἶχε κάμει καὶ ἀμέσως πρόσταξε νὰ χτυπήσουν τοὺς Σουλιώτες.

Οἱ Σουλιώτες φεύγοντας εἶχαν χωριστὴ σὲ τρία σώματα. Ἀπ' αὐτὰ τὸ πρῶτο μὲ ἀρχηγὸ τὸ Τζαβέλα, πρόφθασε καὶ πήγε στὴν Πάργα, παραθαλάσσια πόλη ἀπεναντὶ στὴν Κέρκυρα, ποὺ ἦταν τότε μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα νησιὰ τοῦ Ἰονίου στὰ χέρια τῶν Ρώσων.

Τὸ δεύτερο σῶμα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κουτσονίκα, τὸ ἔφτασαν οἱ Τοῦρκοι κοντά στὸ Ζάλογκο καὶ τὸ πολιόρκησαν ἐκεῖ ἀπάνω σ' ἔνα ἀπότομο βράχο. Οἱ Σουλιώτες ἀντιστάθηκαν. Μὰ ὑστερα ἀπὸ δυὸ μέρες τέλειωσαν τὰ τρόφιμα καὶ τὰ πολεμοφόδια ποὺ εἶχαν μαζὶ τους. Τότε οἱ γυναῖκες τους φίλησαν γιὰ στερνὴ φορά τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ἔρριξαν ἀπὸ τὸ ύψος ἐκεῖνο στοὺς γκρεμνούς. “Ἐπειτα πιάσθηκαν μόνες τους σὲ χορὸ καὶ σὲ κάθε γύρο ἔπεφτε καὶ ἀπὸ μᾶ στὸ βαθὺ γκρεμνό. Ὁ χορὸς βάσταξε ὅσπου ἔπεσαν ὅλες.” Ἐπειτα οἱ ἀντρες ἅμα νύχτωσε, ἔγυμνωσαν τὰ σπαθιά τους κι' ἔπεσαν ἀπάνω στοὺς ἔθρονς γιὰ νὰ περάσουν. Ἀπὸ τοὺς 800 μόνον 150 κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φτάσουν στὴν Πάργα.

Τὸ τρίτο σῶμα ἀπὸ χίλιους Σουλιώτες μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μπότσαρη, δὲν εἶχε οὔτε αὐτὸ καλύτερη τύχη. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔφτασαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτου. Σ' αὐτὰ ἀντιστάθηκαν οἱ Σουλιώτες τέσσερεις μῆνες. Στὸ τέλος σκοτώθηκαν οἱ περισσότεροι. Σαρανταπέντε μόνο σώθηκαν στὴν Πάργα καὶ πέρασαν ὑστερα ἀπὸ κεῖ στὴν ἀντικρινὴ Κέρκυρα.

Καναστροφὴ τοῦ Ἀλῆ. “Υστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Σουλιοῦ, δὲ Ἀλῆς ἀρχισε φοβερὸ πόλεμο μὲ τοὺς ἀρματολούς. Οἱ πιὸ ξακουσμένοι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν δὲ Νικοτσάρας, δὲ Βλαχάβας, οἱ Κατσαντώνηδες καὶ ἄλλοι. Μὲ τὰ δηπλα δύμως δὲ μποροῦσε νὰ τοὺς ύποτάξῃ. “Οπως τὸ συνήθιζε, κατέφυγε στὸ δόλο καὶ ἔτσι κατώρθωσε ἄλλους νὰ πιάσῃ καὶ νὰ σκοτώσῃ καὶ μὲ ἄλλους νὰ συμβιβαστῇ.

Σὲ λίγα δύμως χρόνια τιμωρήθηκε καὶ αὐτός. Ὁ σουλάνος κατάλοιβε τὰ σχέδιά του, τὸν κήρυξε ἀποστάτη κι' ἔστειλε ἐναντίον του πολὺ στρατό.

‘Ο ’Αλής νικήθηκε, πολιορκήθηκε στά Γιάννενα καὶ στὸ τέλος σκοτώθηκε (1822).

Μὲ τὸν πόλεμο αὐτὸν βρῆκαν καὶ οἱ Σουλιώτες εὐκαιρία καὶ πῆραν πάλι πίσω τὸ Σούλι μὲ τὴν πρόφαση πῶς θὰ βοηθοῦσαν τὸν ’Αλή. Οἱ Σουλιώτες φάνηκαν τότε πῶς γιὰ χάρη τοῦ ’Αλῆ πολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους. Πραγματικά δύμως τὸ ἔκαναν, γιατὶ τότε εἶχε ἀρχίσει ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

ΠΩΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΕ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

1. Ή Φιλική ἑταιρεία.

‘Η μεγάλη ἐλληνικὴ ἐπανάσταση διαφέρει πολὺ ἀπὸ δλες τὶς ἄλλες ἐπαναστάσεις ποὺ εἶχαν κάμει προτύτερα οἱ “Ἐλληνες”.

Οἱ ἄλλες ἦταν τοπικές. Τὴν μιὰ φορὰ δηλαδὴ σηκωνόταν μονάχα ἡ Πελοπόννησος, τὴν ἄλλη μόνο ἡ Στερεά καὶ ἄλλοτε πάλι μόνο μερικὰ νησιά.

‘Η μεγάλη δύμως ἐπανάσταση ἔγινε μὲ σχέδιο, ἀφοῦ συνεννοήθηκαν ἀναμεταξύ τους δλες οἱ ἐλληνικὲς χῶρες, καὶ πῆρε χαρακτῆρα γενικό. Τὴν συνεννόησην αὐτὴν κατώρθωσε νὰ τὴν κάμη ἡ Φιλικὴ ἑταιρεία.

Τρεῖς τολμηροὶ “Ἐλληνες” ἔμποροι στὴν Ὀδησσό τῆς Ρωσίας ἔκαμαν πρῶτοι τὴ σκέψη, πῶς πρέπει νὰ γίνῃ μιὰ ἑταιρεία μὲ σκοπὸν νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔθνος γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ πατριώτες ἦταν δὲ Σκουφάς ἀπὸ τὴν ”Αρτα, δὲ Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ δὲ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμο. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ “Ἐλληνες” πέτυχαν τὸ σκοπὸν τους, γιατὶ κατώρθωσαν νὰ ἐργαστοῦν μὲ μεγάλη ἐπιτηδειότητα. Γιὰ νὰ προσελκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἔθνους δὲν ὅρισαν στὴν ἀρχὴ κανένα ἀρχηγό. Παράστηναν τοὺς ἑαυτούς των πῶς ἦταν τάχα ἐπίτροποι κάποιος μυστικῆς «ἀρχῆς», ποὺ δὲν ἥθελε νὰ φανερωθῇ, καὶ ἀφήναν νὰ πιστεύῃ δὲ κόσμος πῶς ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἦταν δὲ παντοδύναμος αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας. Τὸ ἔθνος ποὺ λαχταροῦσε τὴν ἐπανάσταση, ἥθελε νὰ ἔχῃ καὶ ἔνα δυνατὸ βοηθό, καὶ ἔτσι τὸ πίστεψε. Σὲ λίγα χρόνια ἡ Ἐταιρεία εἶχε ἀπλωθῆ σὲ δλες τὶς ἐλληνικὲς χῶρες ὡς καὶ στὰ μικρότερα χωριά, καὶ παντοῦ δους ζοῦσαν “Ἐλληνες”.

Μέλη τῆς Ἐταιρείας ἦταν ἀντρες ἀπὸ δλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις, πατριάρχες, μητροπολίτες, παπάδες, γραμματισμένοι, φαναριώτες, πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἀρματολοὶ, κλέφτες, ναυτικοί, ἔμποροι, γεωργοί. Μὲ ἔνα λόγο,

δλο τό ξέθνος δέχτηκε μὲ χαρὰ τὴν ἰδέα νὰ ἐπαναστατήσῃ. Παντοῦ ὄρχισαν οἱ προετοιμασίες, ἔτοιμασαν δπλα καὶ ἀποθήκευσαν μπαρούτι. Στὸ τέλος μεταφέρθηκε ἡ ἔδρα τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας στὴν Πόλη.

“Οσο δύμως ἀπλωνόταν ἡ ἐταιρεία, τόσο μεγάλωνε δ κίνδυνος νὰ τὴν καταλάβουν οἱ Τούρκοι. Κατάλοιπαν λοιπὸν οἱ ἀρχηγοὶ πώς ἦταν ἀνάγκη ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐνέργεια, νὰ ξεσπάσῃ δηλαδὴ ἡ ἐπανάσταση, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν ἀνάγκη νὰ βρεθῇ ἀρχηγός.

‘Ο ἀρχηγὸς αὐτὸς ἔπρεπε νὰ εἴναι τέτοιος ἄνθρωπος, ποὺ νὰ πιστέψῃ δύναμις πώς δ τσάρος τῆς Ρωσίας

ἥξερε τὸ μεγάλο μυστικό καὶ θὰ βοηθοῦσε. Στὴν ἀρχὴ πρότειναν τὴν ἀρχηγία στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, ὑπουργὸ τότε τῆς Ρωσίας. ‘Ο Καποδίστριας δύμως εἶχε τὴ γνώμη πώς δ ἀρχηγὸς ἔπρεπε νὰ εἴναι στρατιωτικὸς καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἐδέχτηκε. Τότε πρότειναν τὴν ἀρχηγία στὸν Ἀλέξανδρο ‘Αλέξανδρο ‘Υψηλάντη.

‘Ο ‘Υψηλάντης ἦταν ἀπὸ μεγάλη φαναριώτικη οἰκογένεια. ‘Ο πατέρας του εἶχε γίνει ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας. Αὐτὸς δ ἴδιος ἦταν ἀξιωματικὸς στὸ Ρωσικὸ στρατὸ καὶ υπασπιστὴς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, εἶχε πολεμήσει πολλὲς φορὲς καὶ σὲ μιὰ μάχη εἶχε χάσει τὸ δεξὶ του χέρι. ‘Ο Ἀλέξανδρος, νέος εὐγενικὸς καὶ πατριώτης, δέχτηκε ἀμέσως τὴν ἀρχηγία (Ιούνιος 1820).

“Οταν ἔμαθαν στὴν ‘Ελλάδα πώς ἔγινε ἀρχηγὸς δ ‘Αλέξανδρος ‘Υψηλάντης, σκορπίστηκε παντοῦ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμός. Τὸν ἐθεώρησαν πρόδρομο τοῦ τσάρου ‘Αλεξάνδρου.

2. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία.

Μόλις δέχτηκε τὴν ἀρχηγία δ ‘Υψηλάντης κατέβηκε στὴ νότια Ρωσία. ‘Εκεῖ συνεννοήθηκε μὲ τοὺς ‘Ελληνες ποὺ ἦταν πολλοὶ στὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ τὴ Μολδαβία καὶ Βλαχία.

Στὶς ἐπαρχίες αὐτὲς ἦταν ‘Ελληνες ἡγεμόνες μέλη τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας καὶ ἡ διοίκηση ἦταν στὰ χέρια τῶν ‘Ελλήνων. Οἱ φρουρὲς τῶν ἡγεμόνων ἦταν ἀπὸ ἀρματολούς καὶ ἔμπειρους πολεμιστὲς μὲ ἀρχηγούς καλούς, σὰν τὸ Γεωργάκι ‘Ολύμπιο, τὸ Φαρμάκη, τὸ Θανάση Καρπε-

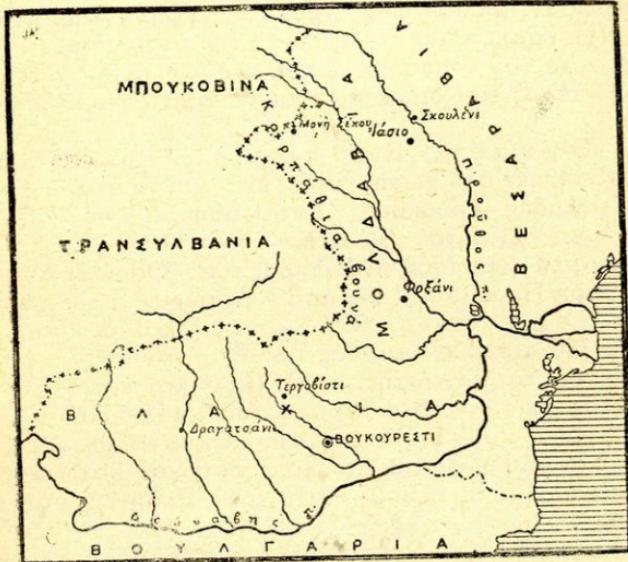


Εἰκ. 3. Ἀλέξανδρος ‘Υψηλάντης

νησιώτη καὶ ἄλλους. Τουρκικός στρατός στίς ἐπαρχίες αὐτές δέν ἦταν διόδου.

"Επειτα, ἀν ὅρχιζε ἡ ἐπανάσταση ἀπὸ τὴν Μολδαβία καὶ Βλαχία, θά πίστευαν δλοι πῶς ἡ Ρωσία βοηθοῦσε τὴν ἐπανάσταση. Αύτὸ δὲ ἔδινε μεγάλο θάρρος στους "Ἐλληνες καὶ θὰ φόβιζε τοὺς Τούρκους.

Τὸ Φεβρουάριο λοιπόν τοῦ 1821 δὲ "Ὑψηλάντης περνᾶ τὸν ποταμὸν Προῦθο καὶ μπαίνει στὸν Ἰάσιο, τὴν πρωτεύουσα τῆς Μολδαβίας, μαζὶ μὲ τοὺς ἀδελφούς του τὸ Νι-



Εἰκ. 4. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία.

κόλασι καὶ τὸ Γεώργιο, καὶ μὲ μερικούς ὁπαδούς. Ἐκεῖ μὲ μιὰ προκήρυξη προσκαλοῦσε τους "Ἐλληνες καὶ ντόπιους νὰ πάρουν τὰ ὅπλα νὰ πολεμήσουν τοὺς τυράννους, κι' ἔδινε τὴν ὑπόσχεση πῶς μιὰ μεγάλη δύναμη θὰ τοὺς βοηθοῦσε, ἐννοώντας τὴν Ρωσία. Ἀμέσως ἔτρεξαν γύρω ἀπὸ τὴ σημαία του δλοι οἱ "Ἐλληνες, δσοι ἦταν ἔκει, καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους. Πεντακόσιοι νέοι τοῦ σχολείου ἀπὸ τὰ καλύτερα σπίτια σύιτησαν ἴδιαίτερο στρατιωτικὸ σῶμα καὶ τὸ ώνόμασαν ἵερο λόχο, δπως ἦταν μιὰ φορὰ διερδὸς λόχος στοὺς ἀρχαίους Θηβαίους.

"Επειτα δὲ "Ὑψηλάντης προχώρησε στὸ Βουκουρέστι. Ἐκεῖ ἥρθε ἡ εἰδῆσι πῶς δὲ Τσάρος ἀποκήρυξε τὸν "Ὑψηλάντη καὶ πῶς ἔρχεται τουρκικός στρατός ἐναντίον του. Οἱ ντόπιοι ἀφησαν τότε τὸν "Ὑψηλάντη κι' ἔφυγαν, καὶ δὲ "Ὑψηλάντης ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι ὑποχωρώντας πρὸς τὰ Κορπάθια, γιατὶ νὰ καταφύγῃ, ἀν τὸ ἔφερνε ἡ ἀνάγκη, στὸ αὐτριακὸ ἔδαφος.

Οι Τούρκοι τὸν πρόφτασαν στὸ Δραγατσάνι, δπου ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἑλληνες πολέμησαν γενναῖα, μὰ νικήθηκαν. 'Ο ιερὸς λόχος ἐπεσε δλόκληρος στὴ θέση ποὺ τὸν εἶχαν βάλει.

'Ο Ὅψηλάντης τότε ἀπελπίστηκε κι ἔφυγε πρὸς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, μὲ σκοπὸν νὰ πάῃ στὴν Αὔστρια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατέβῃ μὲ πλοῖο στὴν Πελοπόννησο. Στὴν Αὔστρια ὅμως τὸν ἐπιασαν καὶ τὸν ἔκλεισαν στὴ φυλακῆ, δπου ἔμεινε ὡς τὰ 1827. Τότε μεσίτεψε δ Τσάρος καὶ τὸν ἐλευθέρωσαν, μὰ τὸν ἄλλο χρόνο δ 'Ὕψηλάντης πέθανε, γιατὶ εἶχε χάσει μέσα στὴ φυλακῆ τὴν ύγεια του.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ κίνημα τῆς Μολδοβλαχίας ἀπότυχε, τὸ τέλος του ὅμως φωτίστηκε ἀπὸ κατορθώματα ἡρωϊκά.

'Ο Θανάσης Καρπενησιώτης μὲ 500 ἄντρες χτυπήθηκε στὸ χωριδ Σκουλένι, κοντὰ στὸν Προύθο, μὲ ἔξι χιλιάδες Τούρκους. 'Αντιστάθηκε μὲ γενναιότητα, ἡ νίκη ὅμως δὲν ἦταν δυνατή. "Ἐπεσε στὴ μάχη μὲ τὰ τρία τέταρτα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του. "Οσοι ἔμειναν, ἔπεισαν στὸν Προύθο καὶ πέρασαν ἀντίκρυ κολυμπώντας.

'Ο Γεωργάκης 'Ολύμπιος καὶ δ Φαρμάκης μὲ 350 πιστοὺς διαδούς τῶν ἐπιασαν ὅταν ἔφυγε δ 'Ὕψηλάντης τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου καὶ κλείστηκαν σ' αὐτό. Τέσσερεις χιλιάδες Τούρκοι τοὺς πολιόρκησαν ἐκεῖ. 'Ο Γεωργάκης ποὺ εἶχε ἀνεβῆ στὸ καμπαναριό μὲ ἔντεκα παληκάρια, ἔβαλε φωτιὰ στὸ μπαρούτι καὶ κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ μοναστηριοῦ θάφτηκαν 'Ελληνες μαζὶ καὶ Τούρκοι.

"Αν καὶ ἀπότυχε ἡ ἐπανάσταση τῆς Μολδοβλαχίας, ὡφέλησε ὅμως πολὺ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Οἱ Τούρκοι ύποψιάστηκαν πῶς ἡ ἐπανάσταση γίνεται μὲ ἐνέργεια τῆς Ρωσίας καὶ κρατούσαν πάντοτε ἔτοιμο στρατό, ποὺ ἀλλιώς θὰ μπορούσαν κὰ στείλουν στὴ νότια 'Ελλάδα, γιὰ τὴν ἐκεῖ ἐπανάσταση.

3. Οι Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη.

"Οταν δ σουλτάνος ἔμαθε πῶς μπῆκε δ 'Ὕψηλάντης στὶς ἡγεμονίες καὶ πῶς σηκώθηκαν καὶ οἱ μεσημβρινές Ἑλληνικὲς χωρες, ἔγινε σωστὸ θηρίο ἀπὸ τὸ θυμό του. Καταλάβαινε πῶς τὸ σκλαβωμένο Ἑλληνικὸ ἔθνος δλόκληρο εἶχε κάμει συνωμοσία μὲ σκοπὸν νὰ ριξῇ τ' δθωμανικὸ κράτος, καὶ φοβήθηκε ἀκόμη πῶς τὴ συνωμοσία τὴν ύποστηριζε κρυφά ἡ Ρωσία. 'Ο θυμός του ξέσπασε τότε στοὺς ἄσπλους χριστιανούς, ποὺ ζοῦσαν στὴν πρωτεύουσά του καὶ στὶς ἐπαρχίες.

Πρῶτα πρῶτα πρόσταξε νὰ σφάξουν τοὺς πρόκριτους τοῦ ἔθνους, λαϊκούς καὶ κληρικούς. "Ἐπειτα ἀποφάσισε νὰ

χτυπήση τὸν ἴδιο τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γένους, τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε'.

Ο Γρηγόριος εἶχε γεννηθῆ στὴ Δημητσάνα καὶ ἦταν ἀνθρωπος ἐνάρετος καὶ φλογερὸς πατριώτης.⁹ Ήταν καὶ μέλος τῆς Φιλικῆς ἔταιρείας. Ο σουλτάνος τὸν ὑποχρέωσε στὴν ἀρχὴν¹⁰ ἀφορίση τὸν 'Ψυχλάντη καὶ τοὺς δπαδούς του καὶ νὰ παρακινήσῃ τοὺς χριστιανούς νὰ ὑποταχθοῦν στὸ σουλτάνο. "Ολα αὐτὰ δμως δὲν ἔφταναν. Ο σουλτάνος ἥθελε στὸ πρόσωπο τοῦ πατριάρχη νὰ τιμωρήσῃ ἐπίσημα καὶ πανηγυρικά τὸ ἔλληνικό ἔθνος.

Γι' αὐτὸ διάλεξε τὴν ἡμέρα τῆς μεγαλύτερης γιορτῆς τῶν χριστιανῶν, τὴ Λασμπρή (10 Ἀπριλίου). Μόλις εἶχε τελειώσει ἡ λειτουργία, Τοῦρκοι στρατιῶτες μπῆκαν στὰ πατριαρχεῖα καὶ ἔδειξαν στὸν πατριάρχη τοῦ σουλτάνου φερμάνι ποὺ τὸν καθαιροῦσε ἀπὸ τὸ ἀξιωμά του. "Επειτα οἱ στρατιῶτες τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν ἔσυραν στὴ φυλακή. Η σύνοδος τρομαγμένη τότε συνεδρίασε σύμφωνα μὲ τὴ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου καὶ ἔβγαλε ἄλλον πατριάρχη.



Εἰκ. 5. 'Ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε'.

"Επειτα οἱ Τοῦρκοι πήραν τὸ Γρηγόριο ἀπὸ τὴ φυλακή καὶ μ⁹ ἔμπαιγμούς πολλούς τὸν ἔσυραν πάλι ως τὰ πατριαρχεῖα ὅπου τὸν κρέμασαν ἀπὸ τὴν μεσαίαν πύλη. Ο πατριάρχης πέθανε σὰ χριστιανὸς καὶ σὰν ἥρωας. Η πύλη ποὺ τὸν κρέμασαν ἔμινε γι' ἀνάμνηση τῆς μεγάλης θυσίας ἀπὸ τότε κλειστή.

Τὸ σῶμα τὸ ἄφησαν οἱ Τοῦρκοι τρεῖς μέρες κρεμασμένο καὶ μαζευόταν δὲ ὄχλος γύρω τοῦ καὶ τὸ χλεύαζε. Τὸν καιρὸν αὐτὸν οἱ χριστιανοὶ ἔμεναν ἀπὸ τὸ φόβο κλεισμένοι στὰ σπίτια τους. "Επειτα οἱ Τοῦρκοι ἔσυραν τὸ λείψανο ἀπὸ τὰ πόδια μέσα στοὺς δρόμους τῆς Πόλης καὶ τέλος ἀφοῦ ἔδεσαν στὸ λαιμὸ μιὰ πέτρα, τὸ ἔρριεν στὴ θάλασσα. Σὲ λίγες μέρες δμως τὸ λείψανο ὀνέβηκε στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καὶ βρέθηκε κοντά σ' Ἑνα Ἑλληνικὸ καράβι. Ο πλοίαρχος τὸ ἀναγνώρισε καὶ τὴ νύχτα τὸ ἀνέβασε στὸ πλοῖο του καὶ τὸ ἔφερε στὴν 'Οδησσο.

'Εκεῖ κατὰ διαταγὴ τοῦ Τσάρου τὸ ἔθαψαν μὲ βασιλικές τιμές. 'Απὸ ἔκεῖ ὕστερ¹¹ ἀπὸ πενήντα χρόνια τὸ με-

τακόμισαν στήν Ἀθήνα καὶ τὸ ἔθαψαν στὴ μητρόπολη, ὅπου βρίσκεται τώρα.

Τὸ φόνο τοῦ πατριάρχη ἀκολούθησαν πολλοὶ ἄλλοι. Ἐπίσκοποι, φαναριῶτες καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἔλληνες ἀπὸ κάθε τάξη σφάχτηκαν τότε. Γιὰ πολλές ἑβδομάδες δὲ τουρκικὸς ὄχλος γύριζε στήν Πόλη καὶ τὰ περίχωρα ληστεύοντας καὶ σφάζοντας χριστιανούς. Τὸ ἵδιο ἔγινε τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ στὶς ἐπαρχίες, στήν Ἀδριανούπολη, στὴ Λάρισσα, στὴ Σμύρνη, στὶς Κυδωνίες, στήν Κῶ, στὴ Ρόδο, στήν Κρήτη καὶ στήν Κύπρο.

Τὸ ἀποτελέσματα δύμας ἀπὸ τὸ φόνο τοῦ πατριάρχη καὶ τὶς ἄλλες σφαγές δὲν ἦταν καθὼς τὰ περίμεναν οἱ Τοῦρκοι. Αὐτοὶ φαντάστηκαν πώς ἂμα σκοτώσουν τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ἔθνους, οἱ Ἔλληνες θὰ φοβηθοῦν καὶ ἡ ἐπανάσταση θὰ σβύσῃ. Ἔγινε δύμας τὸ ἀντίθετο. Οἱ σφαγές καὶ δὲ φόνος τοῦ πατριάρχη ἐρέθισαν καὶ δυνάμωσαν τὸ ἔθνικὸ φρόνημα στοὺς Ἔλληνες καὶ γέννησαν στὶς ψυχές τους τὴ μανία νὰ ἐκδικηθοῦν δίνοντας στήν ἐπανάσταση χαρακτῆρα θρησκευτικό. Ὁ ἀγῶνας ἦταν πιὰ τώρα γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν πατρίδα:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

ΠΩΣ ΑΝΑΦΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΠΛΩΘΗΚΕ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1821)

1. Ἡ ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο.

Ἡ Πελοπόννησος πρὶν ἀρχίση ἡ ἐπανάσταση. Τὸ σύνθημα γιὰ τὴν ἐπανάσταση στήν μεσημβρινὴ Ἔλλαδα τὸ ἔδωσε ἡ Πελοπόννησος. Ἐκεὶ ἦταν ὅλα βολικὰ γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Παράμερα καθὼς ἦταν κι ἔτσι ποὺ εἶναι φυσικὰ ὀχυρωμένα τὰ μέρη ἐκείνα, δὲν ἦταν δύσκολο νὰ ἐμποδίσουν οἱ ἐπαναστάτες τὰ τουρκικὰ στρατεύματα νὰ μποῦν στήν Πελοπόννησο. Ἔπειτα δὲ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς ἦταν πολὺς καὶ οἱ Τοῦρκοι λίγοι. Ὁ Τοῦρκος διοικητής, δ. πασάς τοῦ Μοριᾶ, ἔλειπε ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὸν περισσότερο στρατό του, γιατὶ πολιορκοῦσε τὸν Ἀλῆ στὰ Γιάννενα. Τέλος στήν Πελοπόννησο ἦταν σπουδαῖοι πρόκριτοι, ποὺ μποροῦσαν νὰ ἐπιβληθοῦν στό λαός καὶ νὰ πάρουν τὴν ἀρχηγία. Τέτοιοι πρόκριτοι ἦταν δ. Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, δ. Ἀνδρέας Ζαΐμης, δ. Ἀνδρέας Λόντος, δ. Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός καὶ ἄλλοι.

Ἐπειτα καὶ οἱ πρόκριτοι αὐτοὶ καὶ δ. λαός, προετοιμασμένοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας ἀ-

νυπομονούσαν πότε ν' ἀκούσουν τὸ σύνθημα γιὰ νὰ ἐπανοστατήσουν,

Αὐτὸς εἶχε κατορθώσει πρὸ πάντων ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας, δ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας. Αὐτὸς γύριζε σ' δλόκληρο τὴν Πελοπόννησο διαδίνοντας πῶς δ ρωσικὸς στρατὸς ἦταν ἔτοιμος νὰ μπῇ στὴν ἐλληνικὴ χερσόνησο, πῶς σὲ μιὰ μέρα μόνο θὰ σκοτωθῆ δ σουλτάνος καὶ θὰ καῆ ἡ Πόλη καὶ ἄλλα διάφορα ποὺ ἐρέθιζαν τὴν φαντασία τῶν σκλάβων.

‘Η ἔξαψη αὐτὴ μεγάλωσε μὲ τὸν Κολοκοτρώνη, ποὺ ἔφτασε στὴ Μάνη τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1821.

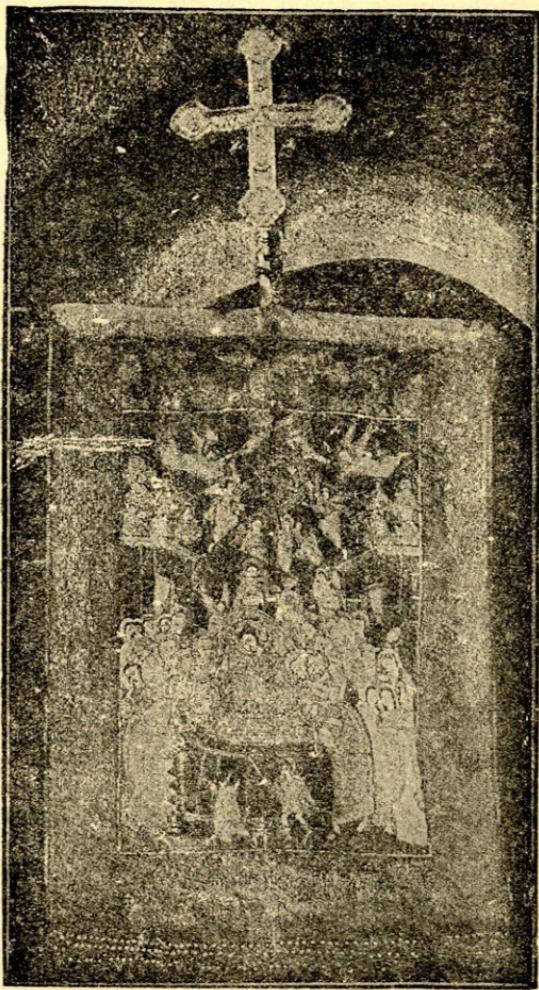
‘Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια κλεφτῶν, ἀπὸ τοὺς Κολοκοτρωναίους. ποὺ εἶχαν ζεριζωθῆ στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1870. ‘Οταν μεγάλωσε δ Κολοκοτρώνης δὲν εἶχε ἄλλη σκέψη παρὰ πῶς θὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Τούρκους, ποὺ τοὺς μισοῦσε ἀφάνταστα. ‘Ο Κολοκοτρώνης ἦταν ἄντρας γερός, μὲ βλέμμα ἐπιβλητικό καὶ βροντερή φωνή. Εἶχε μεγάλη ἔξυπνάδα, ἐπιμονή καὶ στρατιωτικὴ ἴκανότητα, καὶ μιλούσε εύγλωττα καὶ εύχαριστα. ‘Οση ἐμπιστοσύνη τοῦ εἶχαν οἱ κλέφτες, ἀλλο τόσο τὸν ἐμισοῦσαν οἱ Τούρκοι. Γι' αὐτὸ στὰ 1818 τὸν ἔδιωσαν ἀπὸ τὸ Μοριά καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ καταφύγῃ στὰ Ἐφτάνησα. ‘Εκεὶ κατατάχηκε στὸν ἀγγλικὸ στρατὸ καὶ εἶχε γίνει στὸ τέλος ταγματάρχης. Τώρα δύμως σὰ μέλος τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας ποὺ ἦταν, κατάλαβε πῶς δποὺ νὰ είναι θὰ ἀρχίζε ἡ ἐπανάσταση καὶ γύρισε πίσω στὴν Πελοπόννησο. ‘Ο γυρισμός του ἔφερε τρόμο στοὺς Τούρκους καὶ θάρρος στοὺς ‘Ἐλληνες, γιατὶ ἀπ' αὐτὸν κατάλαβαν πῶς γρήγορα θ' ἀκουστῆ τὸ σύνθημα γιὰ νὰ σηκωθοῦν.

‘Η ἐπανάσταση ἔσπει στὴν Πελοπόννησο. Δυὸς ἀσήμαντα καὶ τυχαία περιστατικὰ ἔδωσαν ἀφορμὴ κατὰ τὴ μέση τοῦ Μαρτίου ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση. Τὸ ἔνα ἦταν μιὰ πρόποση ποὺ ἔκαμε δ 'Ασημάκης Ζαΐμης στὴν Κερπινή. Τὸ ἄλλο ἦταν πῶς δυὸς ‘Ἐλληνες κλέφτες λήστεψαν ἔνα Τούρκον εἰσπράκτορα. Οι Τούρκοι ἀρχίσαν νὰ προ-



Εἰκ. 6. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

αιστάνωνται τὸν κίντυνο. Αὕτα λοιπὸν τὰ δύο τιποιένια περιστατικά τοὺς ἔκαμαν μεγάλη ἐντύπωση καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τις πόλεις ποὺ δὲν εἶχαν φρουρά καὶ ἀπὸ τὰ χωριά, καὶ νὰ μαζεύωνται στὰ φρούρια καὶ προπάντων στὴν πρωτεύουσα, στὴν Τρίπολη..



Εἰκ. 7. Τὸ λάβαρο τῆς Ἀγίας Λαύρας.

Σὲ λίγες μέρες εἶχε ἀδιάσει δλόκληρη ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ εἶχαν ἀπομείνει μόνο λίγοι στὰ ώχυρωμένα μέρη. Αὕτο δυνάμωσε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων. Βρέθηκαν δλοι στὰ δπλα καὶ ἄρχισαν νὰ ρίχνωνται στοὺς Τούρκους δπου τοὺς ἔβρισκαν ἀφύλαχτους.

Στὶς 21 Μαρτίου οἱ Ἑλληνες πολιόρκησαν τοὺς Τούρ-

κους στὰ Καλάβρυτα καὶ σὲ πέντε μέρες τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν.

Σίς 22 δὲ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς Μανιάτες του, δὲ Κολοκοτρώνης, δὲ Παπαφλέσας καὶ δὲ Ἀναγνωσταράς μὲ τὰ δικά τους παλικάρια, πολιόρκησαν τὶς Καλάμες καὶ στὶς 25 τίς κυριεψαν.

Τὸν ὕδιο καιρὸν ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση στὴν Πάτρα. Ὁ μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός μὲ τὸν Ἀνδρέα



Εἰκ. 8. Ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο.

Ζαΐμη, τὸ Λόντο καὶ ἄλλους πρόκριτους σήκωσαν τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως στὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Λαύρας. Ἐπειτα τράβηξαν γιὰ τὴν Πάτρα. Ἐκεῖ πολιόρκησαν τοὺς Τούρκους ποὺ εἶχαν ἀφῆσει τὴν πόλη καὶ εἶχαν κλειστῆ στὸ Κάστρο.

Μὲ τὸν ὕδιο τρόπο πολιορκήθηκαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς γύρω Ἑλληνες στὸ Λάλα τῆς Ἡλείας, στὴν Κόρινθο, στὴ Μονεμβασία, στὸ Ναυαρίνο, στὸ Ἀργος καὶ στὸ Ναύπλιο.

Τότε φανερώθηκε ἡ στρατηγικὴ ἔξυπνάδα τοῦ Κολοκοτρώνη κοὶ τὸ ἀνίκητο θάρρος του, μὲ τὸ σχέδιο ποὺ ἔκαμε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τρίπολη. Κατάλαβε πῶς ἀν δὲν πάρουν τὴν πόλη, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ στερεωθῇ ἡ ἐπα-

νάσταση. Οι ἄλλοι ἀρχηγοί δὲν ἦσαν σύμφωνοι, αὐτὸς δῆμος ἐπιμένει. Στρατολογεῖ χωρικούς καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος, μὰ οἱ ἀσυνήθιστοι χωρικοὶ μόλις ἔβλεπαν τοὺς Τούρκους ἔφευγαν. Μὲ δλα αὐτὰ δ Κολοκοτρώνης δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του, παρὰ μάζευε ἄλλους.

Τέλος μὲ τὴν ἐπιμονή του κατώρθωσε καὶ στρατὸν νὰ κάμη καὶ νὰ πείσῃ καὶ τὸν Πετρόδρυμπεη καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς νὰ συμφωνήσουν μὲ τὸ δικό του σχέδιο. Ετσι δλοι μαζὶ ἔπιασαν τὶς γύρω θέσεις καὶ ἀπόκλεισαν τὴν Τρίπολη.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσιοῦ καὶ ἡ ἄλωση τῆς Τρίπολις. 'Ο Χουρσίτ πασάς, διοικητὴς τοῦ Μωριᾶ, πολιορκοῦσε, καθὼς εἴπαμε, τὸν Ἀλῆ στὰ Γιάννενα. 'Αμα ἔμαθε τὴν ἐπανάσταση τῆς Πελοποννήσου, ἐστειλε στρατὸν μὲ ἀρχηγὸν τὸ Μουσταφάμπεη γιὰ νὰ τὴν πνίξῃ. 'Ο Μουσταφάμπεης κατέβηκε ἀπὸ τὴ δυτικὴ Ἐλλάδα, καὶ ἀπὸ τὸ Ρίο πέρασε στὴν Πελοπόννησο. Στὴν ἀρχὴ ἔλυσε τὴν πολιορκία τῆς Πάτρας, ἔπειτα πηγαίνει στὴν Κόρινθο καὶ σκορπίζει τοὺς "Ἐλληνες ποὺ τὴν πολιορκοῦν. "Υστερα παίρνει τὸ "Ἀργος καὶ στὸ τέλος φτάνει στὴν Τρίπολη.

Οἱ "Ἐλληνες κατατρόμαξαν. 'Απὸ τὸν τρόμο αὐτὸν θέλησε νὰ ὀφεληθῇ δ Μουσταφάμπεης καὶ ἀποφάσισε νὰ ριχτῇ ἀμέσως στοὺς "Ἐλληνες ποὺ κρατοῦσαν τὰ γύρω βουνά.

Τὸ περισσότερο σῶμα τῶν "Ἐλλήνων ἦταν τότε στὸ Βαλτέτοι, μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἡλία καὶ τὸν Κυρισκούλη Μαυρομιχάλη. "Αλλα σῶματα ἦταν στὸ Χρυσοβίτοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώτη, στὴν Πιάνα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πλαπούτα καὶ στὰ Βέρβαινα. Στὰ μέρη αὐτὰ οἱ "Ἐλληνες ἦταν ὡχυρωμένοι σὲ προχώματα, τα μπούρια, ποὺ είχαν τὸ σχῆμα τοῦ μισοφέγγαρου.

'Ο Μουσταφάμπεης ἐστειλε χίλιους στρατιώτες στὰ Βέρβαινα νὰ ἐπιτηροῦν τοὺς "Ἐλληνες ποὺ ἦταν ἑκεῖ, καὶ αὐτὸς μὲ δλο τὸν ἄλλο στρατὸ χτύπησε τὸ Βαλτέτοι. 'Εκεῖ οἱ Μανιάτες ἀντιστάθηκαν τρεῖς ὥρες μόνοι τους μὲ μεγάλη γενναιότητα. "Επειτα ἔφτασαν ἀπὸ τὰ πλάγια, δ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτοι καὶ δ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάνα καὶ τοὺς δυνάμωσαν.

"Ολη τὴν ἡμέρα οἱ "Ἐλληνες ἀποκρούουν τὶς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Τὴν ἄλλη μέρα δῆμος ἀρχίζουν οἱ ἴδιοι τὴν ἐπίθεση καὶ ἀναγκάζουν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν. 'Απὸ τὴν δρμὴ τῶν "Ἐλλήνων ἔφευγαν οἱ Τούρκοι τόσο τρομαγμένοι, ὅστε ἔρριχναν τὰ δύπλα τους στὸ δρόμο, γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς "Ἐλληνες νὰ τὰ μαζεύουν, κι' ἔτσι νὰ τοὺς κόβουν νὸ δρόμο.

Τὴ νίκη τοῦ Βαλτετσιοῦ ἀκολούθησε σὲ λίγες μέρες ἄλλη νίκη. 'Ο Μουσταφάμπεης ςτερα ἀπὸ λίγες μέρες ἐστειλε 4 χιλιάδες στρατιώτες στὰ Βέρβαινα. "Ενα μέρος ἀπὸ τὸ στρατὸ του πρόσβαλε τὸ Νικήτα Σταματελόπουλο,

ποὺ ἦταν στὸ χωριὸ Δολιανὰ μὲ 150 παλικάρια. Ὁ Νικήτας ἀντιστάθηκε ἔντεκα ὥρες στὴν προσβολὴ τῶν Τούρκων. Στὸ τέλος δμως δ ἐλληνίκος στρατός ποὺ ἦταν στὰ Βέρβαινα νίκησε τοὺς Τούρκους καὶ πήγε νὰ δώσῃ βοήθεια στὸ Νικήτα, στὰ Δολιανά. Οἱ ἔχθροι τότε ὑποχώρησαν καὶ τέτοια καταστροφὴ ἔκανε στοὺς Τούρκους δ Νικήτας, ποὺ ὠνομάστηκε τούρκοφάγος.



Εἰκ. 9. Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσιοῦ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἀπὸ τότε οἱ Ἑλλῆνες πῆραν ἐμπιστοσύνη στὴ δύναμή τους καὶ στοὺς ἀρχηγούς τους καὶ οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν πιὰ τὸ θάρρος νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Ἡ πολιορκία τῆς Τριπολίτσας γίνεται ἀπὸ τώρα στενότερη, τὰ τρόφιμα ἀρχίζουν νὰ λιγοστεύουν καὶ τὸ Σεπτέμβριο οἱ Ἑλλῆνες τὴν κυριεύουν.

Ἡ ἐπανάσταση εἶχε πιὰ στερεωθῆ στὴν Πελοπόννησο. Λίγο προτύτερα εἶχαν πάρει οἱ Ἑλλῆνες τὸ Ναυαρίνο καὶ τὴ Μονεμβασία, καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1822 πῆραν καὶ τὴν Κόρινθο. Μόνο σὲ λίγα παραθαλάσσια φρούρια ἔμεναν ἀκόμη Τούρκοι.

2. Ἡ ἐπανάσταση στὴν ἀνατολικὴ Στερεά Ἑλλάδα.

Στὴ Στερεά Ἑλλάδα δὲν ἦταν ἀρχηγοὶ πολιτικοί, δπως στὴν Πελοπόννησο. Εἶχε δύμας αὐτὴ στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς σπουδαίους, τοὺς καπετανέους τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν, καὶ στρατὸ ἔτοιμο τὰ παλικάρια τους.

Στὴν ἀνατολικὴ Στερεά ἡ ἐπανάσταση ἀρχισε σχεδὸν τὴν ἵδια ἐποχὴ ποὺ ἀρχισε καὶ στὴν Πελοπόννησο. Τὴ

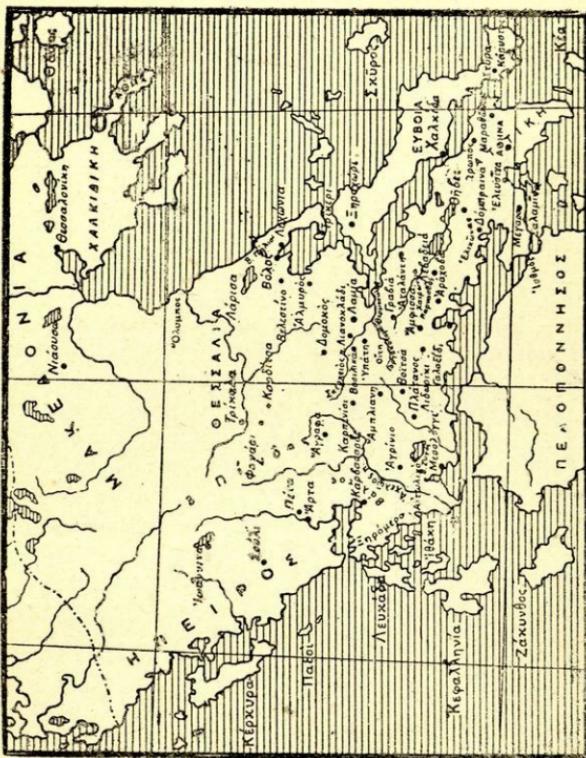


Εἰκ. 10. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.

σήκωσαν δὲ Πανουργιάς στὴν "Αμφισσα, δὲ Θανάσης Διάκος στὴ Λεβάδεια καὶ δὲ Δυοβουνιώτης στὴ Βουδουνίτσα. "Ἐπειτα ἡ ἐπανάσταση ἀπλώθηκε γρήγορα σὲ δὴ τὴ χώρα, καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ δπλαρχηγοὶ μὲ τὰ παλικάρια τους πήγαν στὶς Θερμοπύλες νὰ ἐμποδίσουν τὸν τουρκικὸ στρατὸ, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν "Ηπειρο.

"Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ δὲ Διάκος. Ὁ Χουρσίτ πασάς ἀφοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὴν "Ηπειρο τὸ Μουσταφάμπεη γιὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα στὴν Πελοπόννησο, ἔτοιμασε καὶ ἄλλο στρατὸ καὶ μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασά καὶ τὸν Ὀμέρ Βριόνη τὸν ἔστειλε στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα μὲ τὴ διαταγὴ, ἀφοῦ τὴν ύποτάξουν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Πελοπόννησο. Οἱ Τούρκοι

άμα ἔφτασαν στή Λαμία δέν ἔδωσαν καιρό στούς! 'Ελληνες νά δχυρωθούν, παρά τους ρίχτηκαν ἀμέσως στις 22 Απριλίου. 'Ο Διάκος ήταν στὸ γεφύρι τῆς 'Αλαμάνας, δ ὅ Δυοβουνιώτης καὶ δ Πανουργιάς στὶς πλαγιές τῆς Οἴτης. 'Ο Δυοβουνιώτης καὶ δ Πανουργιάς δέν μπρεσαν νά βαστάξουν στὴν προσβολὴ τῶν Τούρκων καὶ ύποχώρησαν. 'Ο Διάκος δύμας δείχτηκε ἀληθινός ήρωας.



Εἰκ. 11. Η ἐπανάσταση στὴ Στερέα, Θεσσαλία καὶ Μακεδονία.

‘Ο Διάκος ήταν ώραίο και γερό παλικάρι. Τὸν ἔλεγχον Διάκο γιατί ἀπὸ παιδὶ ἡ μητέρα τοῦ τὸν ἔκλεισε σ’ ἔνα μοναστήρι καὶ δταν μεγάλωσε χειροτονήθηκε διάκος. Μὰ δ Θανάσης δὲν ήταν γεννημένος γιὰ παπάς. ‘Αγαποῦσε τὴν ἐλεύθερη ζωὴ τοῦ βουνοῦ. “Ἐφυγε λοιπὸν ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ γίνηκε κλέφτης. Σ’ αὐτὴ τώρα τὴν περισταση ἀποφάσισε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ Σπαρτιάτη Λεωνίδα, ποὺ στὴν Ἰδίᾳ θέση πρὶν ἀπὸ 2500 χρόνια εἶχε θυσιασθῆ γιὰ τὴν ἐλεύθερία. Οἱ σύντροφοι τοῦ Διάκου βλέποντας βέβαιη τὴν καταστροφὴν ἔφυγαν. Αὐ-

τός δημως μὲ σαράντα μόνο πιστούς συντρόφους ἔμεινε καὶ πολέμησε ὕσπου δλοι του οἱ σύντροφοι σκοτώθηκαν καὶ αὐτὸς ἔμεινε λαβωμένος. Τὸν ἐπιασαν τότε οἱ Τοῦρκοι ζωντανὸν καὶ τὸν πῆγαν στὴ Λαμία μπροστά στὸ Μεχμέτ καὶ τὸν Ὀμέρ Βριόνη.

Οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ θαύμασαν τὴν ἀνδρεία τοῦ ἥρωα καὶ τοῦ πρότειναν ν' ἀλλαξιοπιστήσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσουν μεγάλες τιμές καὶ δξιώματα. Αὐτὸς δημως ἀντὶ νὰ ἀπαντήσῃ τοὺς ἔβρισε. Τότε οἱ πασάδες πρόσταξαν νὰ τὸν σουβλήσουν. Τὸ φοβερὸ μαρτύριο τὸ ύπόφερε δὲ ἥρωας χωρὶς νὰ τοῦ φύγη ὡὕτε ἔνας στεναγμός. Μόνον τὴν ὥρα ποὺ τὸν πῆγαιναν στὸν τόπο τῆς καταδίκης γυρίζοντας τὸ βλέμμα του γύρω στὴν ἀνθισμένη φύση εἶπε:

Γιὰ δὲς· καιρὸ ποὺ διάλεξε δέ χάρος νὰ μὲ πάρη τῶρα π' ἀνθίζοντα κλαριὰ καὶ βγάζ' ἢ γῆ χορτάρι.

Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς. Τοῦ Διάκου τὸ σκληρὸ θάνατο ἐκδικήθηκε σὲ λίγες μέρες δὲ φίλος του Ὁδυσσέας Ἀνδροῦτσος.

Οἱ Ὁδυσσέας ἦταν γιὸς τοῦ Ἀντρούτσου, ποὺ εἴδαμε πῶς τὸν εἶχε πάρει μαζὶ του δὲ Κατσόνης μὲ τὸ στόλο του. Ἠταν ἄντρας ὡραῖος, 33 χρονῶν, δχι πολὺ ψηλός μάρωμαλέος, ἀργός στὴν δμιλία του καὶ γρήγορος στὰ ἔργα. Εἶχε μεγάλη πεῖρα τοῦ πολέμου καὶ ίκανότητα στρατηγική. Οταν ἀρχισε ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, δὲ Ὁδυσσέας ἦταν στὴν Ἰθάκη. Ἐτρεξε ἀμέσως στὴν Ἀμφισσα. Ἐκεῖ ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ φίλου του Διάκου, μάρ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μὲ 120 παλικάρια πῆγε νὰ βρῇ τοὺς ἀλλούς διπλαρχηγούς.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν οἱ Ἑλληνες περίμεναν πῶς οἱ Τοῦρκοι θὰ προχωροῦσαν στὴν Ἀμφισσα. Γι' αὐτὸ ἐπιασαν τὸ στενὸ τῆς Ἀμπλιανῆς, δπου θὰ περνοῦμσαν οἱ Τοῦρκοι. Πραγματικὰ στὶς 8 Μαΐου φάνηκε δὲ τουρκικὸς στρατός. Οἱ ἀλλοὶ Ἑλληνες στάθηκαν στὰ πλάγια νοῦ στενοῦ ἐνῷ δὲ Ὁδυσσέας ἀποφάσισε νὰ κλειστῇ σ' ἔνα χάνι, κτισμένο ἀπὸ τοῦβλα, στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, ποὺ κυριαρχοῦσε τὸ στενό.

«Ἐπιδιά, δποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, φώναξε δὲ Ὁδυσσέας, δς πιαστῇ στὸ χορό».

Ἀμέσως 129 γενναῖοι πιάστηκαν στὸ χορὸ καὶ μπῆκαν στὸ χάνι. Ἐφραξαν τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα μὲ πέτρες, ἄνοιξαν στοὺς τοίχους πολεμίστρες καὶ περίμεναν τοὺς Τούρκους.

Στὸ χάνι ἐκεῖνο δὲ Ὁδυσσέας ἀπόχτησε δόξα ἀθανατη. Οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ σκόρπισαν τοὺς ἀλλούς διπλαρχηγούς, προχώρησαν κατὰ τὸ χάνι. Μπροστά πῆγαινε ἔνας δερβίσης. Οἱ Ὁδυσσέας τὸν ἔχαιρετισε ἀρβανίτικα καὶ μ' ἔνα πυροβολισμὸ τὸν ἔαπλωσε νεκρό.

Λυσσασμένοι τότε οι Ἀρβανίτες χύθηκαν γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ δερβίση τους, τὸ τουφέκι ὅμως, τῶν Ἑλλήνων θερίζει ἀλύπητα τοῦς Τούρκους. Οὕτε μιὰ ριξιὰ δὲν πάει χαμένη. Τρεῖς ἑφόδους ἔκσαναν οἱ Τούρκοι, μᾶς τὶς ματαίωσαν οἱ Ἑλληνες. Στὸ τέλος νύχτωσε.

Τότε οἱ Τούρκοι ἔστειλαν νὰ φέρουν κανδγια ἀπὸ τὴν Λαμία καὶ περικύκλωσαν τὸ χάνι. Τὴν νύχτα ὅμως οἱ Ἑλληνες βγῆκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἀπὸ τὸ χάνι καὶ πέρασαν ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε.

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Γραβιδᾶς τρόμαξε τοὺς Τούρκους. Δὲν τόλμησαν πιὰ νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Ἀμφισσα καὶ στράφηκαν πρὸς τὴν Βοιωτία καὶ τὴν Λεβάδεια. "Υστερα δὲ ὁ Ὁμέρος Βριόνης πῆγε στὴν Εὐβοια. Ἐκεῖ ὅμως νικήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ γύρισε στὴν Ἀττική, δπου ἔλυσε τὴν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Στὴν Πελοπόννησο δὲν τόλμησε νὰ προχωρήσῃ. Οἱ Τούρκοι ἀποφάσισαν νὰ περιμένουν καινούργιο στρατό τους, ποὺ ἐρχόταν νὰ τοὺς βοηθήσῃ μὲ τὸ Μπαΐράμ παςά.

"Αλλὰ καὶ οἱ Ἑλληνες δὲν ἔμειναν ἀργοί. Πήραν μιὰ θέση κατάλληλη κοντὰ στὸ χωρὶς Βασιλικά, ἀπὸ δπου ἥξεραν πώς θὰ περνοῦσαν οἱ Τούρκοι. Στὸ μέρος αὐτὸ οἱ Ἑλληνες ἔκσαμαν μιὰ λαμπρὴ νίκη στὶς 20 Αὔγουστου. "Οχι μόνο σκότωσαν καὶ αἰχμαλώτισαν πολλούς, παρὰ ἀνάγκασαν καὶ τὸν Μπαΐράμ νὰ ὑποχωρήσῃ. "Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Βαλτετού ή μάχη τῶν Βασιλικῶν εἶναι τὸ δεύτερο μεγάλο κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων, γιατὶ είχε σπουδαῖα ἀποτελέσματα γι' αὐτούς. "Ο Κιοσέ Μεχμέτ κι' δὲ ὁ Ὁμέρος Βριόνης πῆγαν στὴν Ἡπειρο καὶ ἡ Τρίπολη ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.



Εἰκ. 12. Θανάσης Διάκος.

3. Η ἐπανάσταση στή δυτική Ἑλλάδα, στή Θεσσαλία, στή Μακεδονία και στήν Κρήτη.

Στή δυτική Ἑλλάδα ή ἐπανάσταση ἀρχισε στις 20 Μαΐου. Στήν ἀρχή οἱ δόπλαρχηγοι ἦταν λίγο συλλογισμένοι γιὰ τὸ στρατὸ τοῦ Χουρσίτ, ποὺ βρισκόταν στήν "Ηπειρο. Ἐπειτα ἔμως τὸ παράδειγμα ποὺ τοὺς ἔδωσε ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεό, τοὺς ἔδωσε θάρρος. Πρῶτα ἔδιωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι κοὶ τὸ Αίτωλικό, ἐπειτα ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο καὶ τελευταῖα ἔπιασαν τὸ Μακρυνόρος.

Στή Θεσσαλία ή ἐπανάσταση περιωρίστηκε στὸ Πήλιο, γιατὶ στὸν κάτω κάμπο ἦταν πολλοὶ Τούρκοι. Καὶ στὸ Πήλιο δμως βάσταξε λίγο καιρό. Οἱ Τούρκοι ἔδιωξαν τοὺς ἐπαναστάτες καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ καταφύγουν στή Εὔβοια.

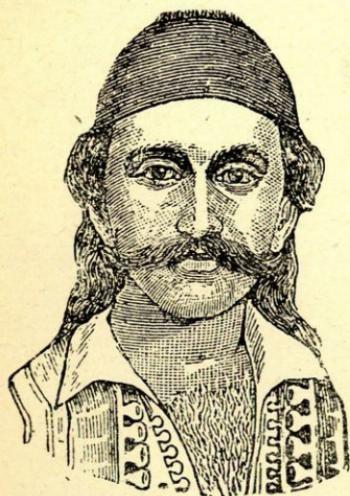
Στή Μακεδονία, σηκώθηκε τὸ 1821 ή Χαλκιδικὴ καὶ τὸ "Αγιο Ὄρος. Μὰ καὶ ἐκεὶ γρήγορα ἔσβυσε ἡ ἐπανάσταση, γιατὶ ἔπεσαν ἀπάνω στοὺς Ἑλληνας πάρα πολλοὶ Τούρκοι. Τὸ ἔδιο ἔγινε στή Νιάουσα μὲ τοὺς ἀρματολούς τοῦ "Ολύμπου. Σηκώθηκαν καὶ αὐτοὶ, μὰ τὸ κίνημά τους πνίγηκε στὸ αἷμα.

Τελευταῖα σηκώθηκε ἡ Κρήτη. Ἐκεὶ οἱ Τούρκοι ἦταν πάρα πολλοί, οἱ Κρητικοὶ δμως σηκώθηκαν, ὅταν εἶδαν τὶς σφαγές ποὺ ἔκαναν οἱ Τούρκοι στὰ κάστρα, καὶ κατώρθωσαν στὰ Σφακιά καὶ τ' ἄλλα ὁρεινὰ μέρη ν' ἀντισταθοῦν σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

4. Η ἐπανάσταση στὰ νησιά.

Γιὰ νὰ πετύχῃ ἡ ἐπανάσταση ἔπρεπε νὰ σηκωθοῦν καὶ τὰ ναυτικὰ νησιά, γιὰ νὰ κόψουν τὶς θαλασσινὲς συγκοινωνίες καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ πηγαίνη τούρκικη βοήθεια στὰ ἐπαναστατημένα μέρη.

Εἶδαμε πῶς οἱ ναυτικὲς κοινότητες καὶ μάλιστα τὰ τρία νησιά, "Υδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά, εἶχαν ἀποχήσει πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ ἀπειρους θησαυρούς. Μὰ καὶ ἡ φιλοπατρία τους καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴ θρησκεία τῶν πατέρων τους ἦταν τόσος, ποὺ ὅταν ἔμαθαν πῶς ἦ

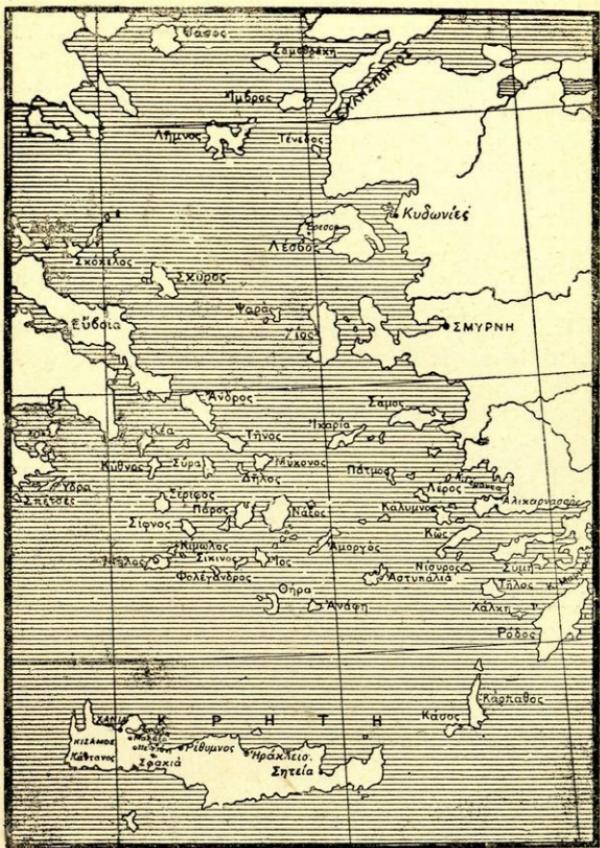


Εἰκ. 13. Ὁδοσσέας Ἀνδρούτσος. Σηκώθηκαν καὶ αὐτοὶ, μὰ τὸ κίνημά τους πνίγηκε στὸ αἷμα.

Τελευταῖα σηκώθηκε ἡ Κρήτη. Ἐκεὶ οἱ Τούρκοι ἦταν πάρα πολλοί, οἱ Κρητικοὶ δμως σηκώθηκαν, ὅταν εἶδαν τὶς σφαγές ποὺ ἔκαναν οἱ Τούρκοι στὰ κάστρα, καὶ κατώρθωσαν στὰ Σφακιά καὶ τ' ἄλλα ὁρεινὰ μέρη ν' ἀντισταθοῦν σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεά ἐπαναστάτησαν, σηκώθηκαν καὶ τὰ τρία νησιά, καὶ τὰ πρόσφεραν ὄλα, καράβια καὶ περιουσίες, γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴν πατρίδα.

Πρωτες διπο τα νηοιά έπαναστάτησαν οι Σπέτσες στις 3 Απριλίου, και ξοστειλαν 58 πλοιά για να πολιορκή-



Εἰκ. 14. Ἡ ἐπανάσταση στὰ νησιά.

σουν τὸ Ναύπλιο ἀπὸ τὴν Θάλασσα. Τὸ παράδειγμα τῶν Σπετσῶν ἀκολούθησαν σὲ μιὰ ἑβδομάδα τὰ Ψαρά. Οἱ Ψαριανοὶ ἔστειλαν ἀμέσως πλοῖα γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Ναυαρίνου, καὶ τῆς Μονεμβασίας, καθώς καὶ περιπολίες στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, γιὰ νὰ πιάνουν τὰ τούρκικα καράβια πού μετάφεραν τροφές καὶ πολεμοφόδια στὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου. Τελευταία σηκώθηκε ἡ "Υδρα. Αὐτὸ ἔγινε δχι γιατὶ οἱ πρόκριτοι τῆς "Υδρας ἄργησαν νὰ

αἰστανθοῦν τὸ καθῆκον τους, παρὰ γιατὶ ἥξεραν καλά τὶς θυσίες ποὺ θ' ἀπαιτοῦσε ἡ ἐπανάσταση καὶ τὶς εὐθύνες ποὺ εἶχε τέτοιος ἀγῶνας. "Ηθελαν λοιπὸν νὰ σηκωθοῦν, ἀφοῦ θὰ ἔκαναν τὶς ἑτοιμασίες ποὺ ἔπρεπε.

Τὰ τρία σύτα νησιὰ τ' ἀκολούθησαν ἀμέσως ἡ Σάμος, οἱ Κυκλαδεῖς καὶ τὰ Δωδεκάνησα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ρόδο. "Ολο τὸ βάρος δμως γιὰ τὸ ναυτικὸ ἀγῶνα ἔπεισε στὰ τρία νησιά, Σπέτσες, "Υδρα καὶ Ψάρα.

Θυσίες τῶν τριῶν νησιῶν γιὰ τὸν ἀγῶνα. Κουντουριώτης καὶ Μιαούλης. 'Αληθινὰ τὸ βάρος γιὰ τὸ θαλασσινὸ ἀγῶνα ἦταν μεγάλο. Πρῶτα πρῶτα ἔπρεπε νὰ θυσιάσουν οἱ νησιώτες τὰ καράβια τους. "Επειτα κάθε ἐκστρατεία εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τρόφιμα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα γιὰ τοὺς μισθιούς τῶν γαυτῶν. Χρειάστηκε λοιπὸν δλα τὰ ἑκατομμύρια ποὺ εἶχαν οἱ μεγάλες οἰκογένειες τῶν τριῶν νησιῶν, νὰ προσφερθοῦν στὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. "Ηταν καὶ μιὰ ἄλλη δυσκολία στὸ θαλασσινὸ ἀγῶνα, πῶς τὰ τρία σύτα νησιά ἦταν ἐντελῶς ἀνεξάρτητα. "Η δυσκολία δμως αὐτὴ νικήθηκε ἀπὸ τὴν θαυμαστὴ δμονιά τους.

Καθένα ἀπὸ τὰ νησιά εἶχε τοὺς δημογέροντες καὶ τὸ ναύαρχό του. "Η "Υδρα δμως ὑπερτεροῦσε τ' ἄλλα δύο στὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, καὶ πάλι στὸ πλήθος τῶν ναυτῶν καὶ τὸν πλοῦτο τῶν προκρίτων ἦταν ἵσια μὲ τὰ δύο ἄλλα νησιά μαζὶ. Χωρὶς λοιπὸν νὰ τὸ εἴποιν καθαρά, ἔτσι σιωπηλὰ δόθηκε στὴν "Υδρα κάποια προεδρία γιὰ τὶς ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ στὸ ναύαρχό της ὑπάκουαν δλα τὰ πλοῖα. Κι ἐπειδὴ πάλι στὴν "Υδρα τὸ σπίτι τῶν Κουντουριώτηδων ἦταν πιὸ σεβαστό, δ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας αὐτῆς Λάζαρος Κουντουριώτης ἀναγνωρίστηκε ἀρχηγὸς γιὰ δλες τὶς κοινὲς ἐπιχειρήσεις τῶν τριῶν νησιῶν.

'Αληθινὰ δ Κουντουριώτης ἄξιζε τὸ ἀξιωματοῦ ποὺ τοῦ δόθηκε. Δὲγ τὴν παραπάνω ἀπὸ τριάντα χρονῶν, μὰ ἦταν μεγαλόψυχος, φρόνιμος καὶ εὔγλωττος. "Ο Ἱδιος διηγύθυνε τὸ ναυτικὸ ἀγῶνα καὶ γι' αὐτὸν θυσίασε ἀπάνω ἀπὸ δύο ἑκατομμύρια δραχμές. Αὐτὸς στάθηκε ἀφορμὴ νὰ ἐκλέξουν ναύαρχο τῆς "Υδρας τὸν Ἀνδρέα Μιαούλη, ποὺ σὰ ναύαρχος τῆς "Υδρας ἦταν καὶ ἀρχιναύαρχος δλου τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου.

"Ο Ἀνδρέας Μιαούλης δὲν ἦταν μορφωμένος ἀνθρώπος, εἶχε δμως ἄλλες ἀρετὲς πολλές καὶ προπάντων ἦταν γενναῖος καὶ ἀποφασιστικός. Καὶ στὴν πιὸ ἐπικίντυνη ἐπιχείρηση μπροστά ἀν βρισκόταν δὲν δείλισζε. "Επειτα εἶχε μεγάλο ἐπιβλητικό. Κατώρθωνε μὲ τὴ μετριοφροσύνη καὶ τὴν εὐγένειά του καὶ μὲ τὸν ἀλύγιστό του χαρακτῆρα νὰ ἐπιβάλλεται στὰ ναυτικὰ πλήθη. Τέλος ἀπόδειξε πῶς δὲν ἦταν μόνο ναυτικὸς καλὸς παρὰ καὶ ναύαρχος μεγάλος. Μὲ τὴ διοίκησή του δ ἐλληνικὸς στό-

λος ἔκαμε κατόρθωμα πού τὰ θαύμασε δλος ὁ κόσμος
καὶ δλο σχεδὸν τὸν καιρὸν ποὺ κράτησε ἡ ἐπανάσταση, ὁ
στόλος αὐτὸς ἦταν κύριος τῆς θάλασσας.

Πυρπολικά. Πυρπόληση τουρκικοῦ πολεμικοῦ στὴν Ἐρεσὸν τῆς Λέσβου. Τὸ πρῶτο σπουδαῖο κατόρθωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἔγινε στὸ λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ, στὴ Λέσβο. Ἔκεῖ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαΐου εἶχε καταφύγει ἔνα μεγάλο τουρκικό πολεμικό μὲ 94 κανόνια καὶ 1100 ἄντρες κυνηγημένο ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν στόλο. Οἱ κυβερνήτες τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἔκαμαν συμβούλιο καὶ ἀποφάσισαν νὰ δοκιμάσουν νὰ τὸ κάψουν.

Κάποιος δάσκαλος τῆς ναυτικῆς ἀπὸ τὰ Ψαρά, ὁ Ἱωάννης Πάργιος ἢ Πατατοῦμπος, πῆρε ἔνα παλιὸν καράβι καὶ τὸ ἔκαμε πυρπολικό. Τοποθέτησε στὸ μπροστινὸν καὶ στὰ πλευρὰ τοῦ καραβιοῦ τέσσερες κάσεις γεμάτες μπαρούτι καὶ ἄλλες εὑφλεκτες ούσιες καὶ ἔνωσε ὑστερα τὶς κάσεις μ' ἔνα φιτίλι. Ἐπειτα ὀδήγησε τοὺς ναυτικοὺς πῶς νὰ τὸ μεταχειριστοῦν. Ἐπρεπε πρῶτα νὰ τὸ κολλήσουν μὲ γάτζους στὸ ἔχθρικό πλοϊο, ἔπειτα ν' ἀνάψουν τὸ φιτίλι καὶ νὰ φύγουν γρήγορα μὲ τὴ βάρκα τους μακρυά ἀπὸ τὸ πυρπολικό.

Στὶς 27 λοιπὸν Μαΐου, δυὸς ἥρωες Ψαριανοί, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης, μὲ δυὸς τέτοια πυρπολικά πλησίασαν στὸν τουρκικὸν κολοσσό. Τὸ πολεμικὸν τοὺς πυροβολεῖ, αὐτοὶ δῆμως κολλοῦν σ' αὐτὸν τὰ πυρπολικά τους. Τὸ πυρπολικό τοῦ Καλαφάτη δὲν τοῦ ἔκαμε μεγάλη βλάβη. Τὸ πυρπολικό δῆμως τοῦ Παπανικολῆς ἔδωσε φωτιὰ στὸ τουρκικὸν καράβι. Οἱ Τούρκοι προσπαθοῦν νὰ τὴ σβήσουν, μὰ τοῦ κάκου, ἡ φωτιὰ ἀπλώνεται γρήγορα καὶ φτάνει ὡς τὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ. Γίνεται τότε μιὰ φοβερὴ ἔκρηξη καὶ τὸ πολεμικὸν τινάζεται στὸν ἀέρα. Ἀπὸ τοὺς χίλιους καὶ περισσότερο ἄντρες του ἀπόμειναν μόνο δχτώ. Οἱ πυρπολητὲς γύρισαν χωρὶς νὰ πάθῃ κανένας τίποτε.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸν εἶχε μεγάλη σπουδαιότητα, γιατὶ τότε γιὰ πρώτη φορὰ κατάλαβαν οἱ "Ἑλληνες, πῶς μποροῦσαν μὲ τὰ πυρπολικά τους νὰ πολεμήσουν τοὺς τούρκικους κολοσσούς.



Εἰκ. 15. Ἀνδρέας Μιαούλης.

5. Πρώτη συνέλευση στήν Ἐπίδαυρο.

Αμέσως ἔπειτα ἀπό τὴν μάχη τοῦ Βαλτετοίου οἱ "Ελληνες κατάλαβαν τὴν ἀνάγκη νὰ κάμουν μιὰ κεντρικὴ ἀρχὴ γιὰ νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμο σὲ δῆλη τὴν Πελοπόννησο. "Εκαμαν λοιπὸν συμβούλιο οἱ πρόκριτοι τῆς καὶ σ' αὐτὸν διώρισαν μιὰ ἐπιτροπὴ ποὺ ὡνομάστηκε Πελοποννησιακὴ γερουσία. Λίγες μέρες ὕστερα ἔφτασε στήν Ἐλλάδα ὁ Δημήτριος 'Υψηλάντης, ὁ μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου.

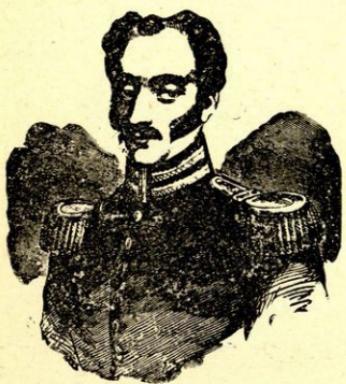
Σάν ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ Δημήτριος 'Υψηλάντης ἤθελε νὰ διευθύνῃ ὁ Ἰδιος τὸν ἀγῶνα. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννησιακῆς γερουσίας ἀντιστάθηκαν καὶ στὸ τέλος ἔγινε συμφωνία ν' ἀναγνωριστῇ ὁ Δημήτριος 'Υψηλάντης ἀρχιστράτηγος, νὰ εἶναι δῆμος ὑποχρεωμένος

νὰ συμβουλεύεται τὴ γερουσίᾳ, καὶ ἅμα θὰ ἔπεφτε ἡ Τρίπολη, νὰ γίνῃ ἐθνικὴ συνέλευση ποὺ θὰ κανονίσῃ τὸ ζῆτημα.

Λίγο ἀργότερα ἔφτασαν στήν Ἐλλάδα καὶ δυὸς ἐπίσημοι φαναριῶτες, ὁ Θεόδωρος Νέγρης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Αὐτοὶ ἀνάλαβαν νὰ δργανώσουν τὴ Στερεά Ἐλλάδα ίδρυοντες ἐκεῖ γερουσίες καθὼς ἡ Πελοποννησιακή. "Ιδρυσαν λοιπὸν ὁ Θεόδωρος Νέγρης στήν ἀνατολικὴ στερεά τὸν Ἀρειο Πάγο καὶ ὁ Μαυροκορδάτος στὴ δυτικὴ τὴ γερουσία τῆς δυτικῆς Ἐλλάδας.

Καθὼς ἦταν συμφωνημένο, ὁ 'Υψηλάντης δταν ἔπεισε ἡ Τρίπολη, κάλεσε τὸ λαὸν νὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους γιὰ νὰ γίνῃ ἐθνικὴ συνέλευση. Ἡ συνέλευση συγκεντρώθηκε κοντά στήν ἀρχαία Ἐπίδαυρο. Στὸν Ἰδιο καιρὸ δῆμος ἔμαθαν τὴν ἀποτυχία ποὺ εἶχε πάθει στὴ Μολδοβλαχία ὁ Ἀλέξανδρος 'Υψηλάντης καὶ τότε ὁ ἀδελφός του παραμερίστηκε. Στὴ συνέλευση ψήφισαν πρόσεδρο τὸ Μαυροκορδάτο καὶ ὤρισαν τὸ πρῶτο πολίτευμα τῆς Ἐλλάδος ποὺ εἶχε δημοκρατικὴ μορφὴ καὶ ὡνομάστηκε σύνταγμα τῆς 'Επιδαύρου.

Σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα αὐτὸν ὠρίστηκε νὰ διευθύνῃ τὴ χώρα ἔνα σῶμα ἐκτελεστικὸ ἀπὸ πέντε μέλη. Τὸ ἐκτελεστικὸ δῆμος ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ ἐκτελῇ τὶς ἀποφάσεις ἐνὸς ἄλλου σώματος, τοῦ βουλευτικοῦ,



Εἰκ. 16. Δημήτριος 'Υψηλάντης.

πού θά τὸ ἀποτελοῦσαν ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὶς διάφορες ἔπαρχίες. Πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἔγινε δ Μαυροκορδάτος καὶ τοῦ βουλευτικοῦ δ Ὑψηλάντης. Στὸ τέλος ἡ συνέλευση ὥρισε πῶς ἡ σημαία τοῦ ἔθνους θὰ ἔχῃ δυὸ χρώματα τὸ ἄσπρο καὶ τὸ γαλάζιο.

Ἡ ἐποχὴ ποὺ γίνονται σκορπιστὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, εἶχε τελειώσει. Τώρα ἦταν ὑψωμένη ἀπέναντι στὴν Τουρκία μιὰ ἐλεύθερη ἐλληνικὴ πολιτεία. Καὶ ἡ πολιτεία αὐτὴ εἶχε ἔργο βαρύ, νὰ ἔξασφαλίσῃ δσα εἶχαν ἀποχτηθῆ ὡς τώρα, καὶ ἂν ἦταν δυνατό, νὰ τ' αὐξήσῃ περισσότερο. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τώρα οἱ ἐπαναστατικοὶ ἀγῶνες ἔχουν χαρακτήρα περισσότερο ἀμυντικό.



Εἰκ. 17. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε':

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ (1822—1824)

1. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ 1822 οἱ "Ελληνες πῆραν τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τότε ἔστρεψαν τὴν προσοχὴ τους στὴ δυτικὴ Ἐλλάδα. Ὁ Ἀλῆς εἶχε πιά παραδοθῆ καὶ σκοτωθῆ, καὶ δ Χουρσίτ ἦταν ἔτοιμος νὰ γυρίσῃ δλο τὸ στρατό του πρὸς τὴν Ἐλλάδα. Ἡθελε δμως πρῶτα νὰ πάρῃ τὸ Σούλι καὶ αὐτὸ πρωτοχτύπησε.

Οἱ Σουλιώτες καθὼς πάντα, πολέμησαν σᾶν παλικάρια καὶ ματαίωσαν τὶς ἐπιθέσεις του. Τότε δ Χουρσίτ ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσῃ τὸν Ὄμερο Βριόνη νὰ πολιορκῇ τὸ Σούλι καὶ αὐτὸς κατέβηκε στὴ Θεσσαλία γιὰ νὰ ἔτοιμάσῃ

τὴν ἔκστρατεία του στὴν ἀνατολική Ἑλλάδα καὶ στὴν Πελοπόννησο.

‘Η ἑλληνικὴ κυβέρνηση τότε ἀποφάσισε νὰ βοηθήσῃ τὸ Σούλι. Πολλοὶ εύρωπαῖοι φιλέλληνες, ἀμέσως ἀπὸ τὸ πρῶτο χρόνο ποὺ ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση, ἐνθουσιάστηκαν μὲ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερία κατέβηκαν στὴν Ἑλλάδα ν’ ἀγωνιστοῦν καὶ αὐτοὶ μαζί τῆς. “Ολοὶ μαζὶ ἔκαμπαν ἔνα τάγμα στρατιωτικό. Μὲ τοὺς φιλέλληνας αὐτοὺς καὶ μὲ ἄλλο στρατό, δλοὺς δλοὺς τέσσερεις χιλιάδες, πήγε δὲ Μαυροκορδάτος γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ Σούλι. Φτάνοντας δμῶς στὸ Μεσολόγγι δὲ Μαυροκορδάτος ἔκαμε τὸ λάθος ν’ ἀδυνατίσῃ τὸ στρατό του. ”Εστειλε πεντακόσιους Μανιάτες μὲ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη στὸ Φανάρι, στὰ νότια τῆς Κιάφας, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σουλιώτες. ‘Ο ἄλλος στρατός τοῦ Μαυροκορδάτου προχώρησε στὸ Πέτα, στὰ Βόρεια τῆς Ἀρτας. Ἐκεῖ δμῶς χτυπήθηκε ἀπὸ τὸ Ρεσίτ πασά ἡ Κιουταχή, ποὺ εἶχε μαζί του ἔξι χιλιάδες Τούρκους, καὶ καταστράφηκε δλότελα. Οἱ φιλέλληνες ἔπεσαν δλοὶ, μὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους λίγοι σώθηκαν. Τὴν ἵδια τύχη εἶχαν καὶ οἱ Μανιάτες στὸ Φανάρι. Χτυπήθηκαν ἀπὸ μεγαλύτερο τούρκικο σῶμα καὶ νικήθηκαν. Μέσα στοὺς νεκροὺς ἥταν καὶ δὲ ἀρχηγός τους Κυριακούλης.

‘Αμα ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα, δὲ Μαυροκορδάτος μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του γύρισε στὸ Μεσολόγγι γιὰ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν σωτηρία του. Οἱ Σουλιώτες πολέμησαν ὅς τὸ Σεπτέμβριο, στὸ τέλος δμῶς ἀναγκάστηκαν νὰ κλείσουν συνθήκη. ”Ἐφυγαν μὲ τὶς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιά τους στὰ Ἐφτάνησα. Ἀπὸ ἕκεῖ ἔπειτα δσοὶ μποροῦσαν νὰ πολεμήσουν πέρασαν στὸ Μεσολόγγι.

2. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

‘Οταν ἔπεσε τὸ Σούλι, δὲ Ὁμέρος Βριόνης καὶ δὲ Κιουταχῆς κατέβηκαν μὲ 14 χιλιάδες στρατὸ καὶ πολιόρκησαν ἀπὸ τὴ στεριά τὸ Μεσολόγγι. Ἀπὸ τὴ θάλασσα τὸ εἶχε ἀποκλεῖσει μὲ τὸ στόλο του δὲ Γιουσούφ πασάς τῆς Πάτρας. Ἀπὸ τὴ θάλασσα τὸ Μεσολόγγι δὲν κιντύνευε, γιατὶ τὸ προστάτευε ἡ λιμνοθάλασσά του. Τὰ νερά τῆς ἥταν τέσσο ρηχά, ὥστε δὲ μποροῦσαν νὰ πλησιάσουν τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα. Ἀπὸ τὸ μέρος δμῶς τῆς στεριάς τὰ ὀχυρώματα ἥταν πολὺ ἀδύνατα. ”Ἐπειτα δὲ στρατὸς τοῦ Μαυροκορδάτου μέσα στὸ Μεσολόγγι πολὺ λίγος, μόλις 380 στρατιῶτες καὶ ἀκόμη 30 Σουλιώτες μὲ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Καὶ δμῶς οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου ἔκαμπαν θαύματα.

Στὴν ἀρχὴ δὲ Μάρκος Μπότσαρης ἄρχισε νὰ συζητῇ μὲ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ τοὺς παραδώσῃ τάχα τὴν πόλη. Αὐτὸ τὸ ἔκαμε γιὰ νὰ κερδίσῃ καιρό. Καὶ πραγματικά, δ

στόλος τῆς "Υδρας κατώρθωσε νὰ λύσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Γιουσούφ, νὰ φέρη στὴν πόλη τροφὲς καὶ πολεμοφόδια καὶ ν' ἀποβιβάσῃ χίλιους Πελοποννήσιους μὲ τὸν Πετρόμπεη, τὸ Ζαΐμη καὶ τὸ Δεληγιάννη. Τότε οἱ "Ελληνες παράγγειλαν στὸν Ὁμέρο Βριόνη: »Ἄν θέλης τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρης».

Οἱ Τούρκοι δμως εἰχαν ἀρχίσει νὰ ὑποφέρουν, γιατὶ λιγόστευαν τὰ τρόφιμά τους καὶ ὁ χειμώνας τοὺς βασάνιζε. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ κάμουν τὰ Χριστούγεννα τῇ νύχτα ἔφοδο. Εἰχαν τὴν ἐλπίδα πώς οἱ πολιορκημένοι θὰ εἶναι στὶς ἐκκλησίες καὶ θὰ εἰχαν ἀφήσει τὰ τείχη. Κάποιος δμως "Ελληνας, κυνηγός τοῦ Ὁμέρου, εἰδοποίησε τὴν παραμονὴ τοὺς "Ελληνες γιὰ τὸν κίντυνο. "Ἐτσι δταν στὶς πέντε τὸ πρωΐ ἔκαμαν τὴν ἔφοδο οἱ Τούρκοι, ἡ φρουρά ἦταν στὴ θέση της καὶ οἱ "Ελληνες ὅχι μόνο κατώρθωσαν ν' ἀποκρύψουν τοὺς Τούρκους παρὰ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ φύγουν.

"Υστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποτυχία οἱ Τούρκοι ἀποφάσισαν ν' ἀφήσουν τὸ Μεσολόγγι. "Ἐπαθαν δμως καὶ στὴν ὑποχώρησή τους μεγάλες συμφορές. Οἱ "Ελληνες τοὺς κυνήγησαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ν' ἀφήσουν τὰ περισσότερα κανόνια τους κι' ὅλες τὶς ἀποσκευές τους. Καὶ δὲν ἔφτασε αὐτό, πνίγηκαν καὶ στὸν ποταμὸν Ἀχελώο, ἐνῶ τὸν περνοῦσαν, ἀπάνω ἀπὸ 500.

3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

Ἐδάμε πώς δταν ἔπεισε δ 'Αλής, δ Χουρσίτ ἔτοιμασε στὴ Θεσσαλία στρατὸν γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὴν ἀνατολικὴ Στρεά καὶ τὴν Πελοπόννησο. Σὲ λίγο δμως τοῦ πῆραν τὴν ἀρχιστρατηγία καὶ τὴν ἔδωσαν σὲ ἄλλο στρατηγό, τὸν Μαχμούτ Πασά Δράμαλη.

"Ο Δράμαλης στὰ τέλη Ιουνίου 1822 πέρασε τὸ Σπερχειδ ποταμό. Στὴν ἀνατολικὴ 'Ελλάδα δὲ βρήκε καμμιὰ ἀντίσταση. Οἱ διπλαρχηγοὶ φιλονικοῦσαν μὲ τὸν "Αρειο Πάγο καὶ εἰχαν παραμελήσει τὸν πόλεμο. Χωρὶς ἐμπόδιο λοιπὸν ἐπροχώρησε δ Δράμαλης ὡς τὸν Ισθμό, ἔφθασε στὴν Κόρινθο καὶ πῆρε τὸν 'Ακροκόρινθο. Οἱ "Ελληνες ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Οἱ κάτοικοι τῆς 'Αργολίδας ἀνέβηκαν στὰ βουνά ἢ ἔφυγαν σὲ μακρινές παραλίες καὶ ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου λύθηκε.

Στὴ φοβερὴ ἔκεινη περίσταση ἔσωσε τὴν 'Ελλάδα δ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Μόλις ἔμαθε δ Κολοκοτρώνης στὴν Πάτρα ποὺ βρισκόταν, πώς δ Δράμαλης μπῆκε στὴν Πελοπόννησο, φεύγει ἀμέσως ἀπὸ ἔκει καὶ πάει στὴν Τρίπολη. 'Εκεὶ προσπάθησε νὰ δώσῃ θάρρος στοὺς Πελοποννήσιους γιὰ ν' ἀντισταθοῦν στὸ Δράμαλη, κι' ἔπειτα μὲ

τὸν Πετρόμπεη καὶ ἄλλους πρόκριτους ξεκίνησε γιὰ τὸ Ναύπλιο.

Στὸ δρόμο συναντήθηκε μὲ τὸ Δημήτριο 'Υψηλάντη, ποὺ πήγαινε καὶ αὐτὸς στὴν Τρίπολη, νὰ πάρῃ ἀπὸ ἑκεῖ νέο στρατὸ νὰ τὸν πάη στὴν Ἀργολίδα. 'Ο Κολοκοτρώνης εἶπε στὸν 'Υψηλάντη τὰ σχέδιά του. "Επρεπε πρὶν ἀπ' ὅλα νὰ κρατήσουν οἱ "Ελληνες τὴν Ἀκρόπολη τοῦ Ἀργους γιὰ νὰ σταματήσουν ἑκεῖ τὸν Δράμαλη, ὥσπου νὰ ἔτοιμάσουν στρατὸ ἄξιο νὰ πολεμήσῃ. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀναδέχτηκε δὲ 'Υψηλάντης καὶ κλείστηκε μὲ 700 παλικάρια στὴν Ἀκρόπολη τοῦ Ἀργους. Τὸν ἵδιο καιρὸ δὲ Κολοκοτρώνης παράγγειλε νὰ καταστρέψουν ὅλα τὰ γεννήματα καὶ ὅλες τὶς ζωοτροφίες τὶς συναγμένες στὴν Ἀργολίδα. "Ο ἵδιος ἔφυγε γιὰ τὴν Τρίπολη, γιὰ νὰ συνάξῃ στρατό.

'Ο Δράμαλης ἔπεσε στὴν παγίδα. "Οταν ἔφτασε στὸ Ἀργος, ἔκαμε τὸ λάθος ν' ἀρχίσῃ νὰ τὸ πολιορκῇ. Στὸ μεταξὺ δὲ Κολοκοτρώνης εἶχε μαζέψει ἀρκετὸ στρατὸ καὶ πῆγε στοὺς Μύλους, μιὰ θέση ὁχυρὴ κοντὰ στὸ Ναύπλιο.

Τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη πέτυχε πέρα πέρα. Πολλές μέρες δὲ 'Υψηλάντης ἀντιστεκόταν στὴν Ἀκρόπολη τοῦ Ἀργους στὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. "Επειτα δὲ Κολοκοτρώνης εὐκόλυνε τοὺς πολιορκουμένους νὰ φύγουν μὲ τὸν ἀρχηγὸ τους ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη. Οἱ Τούρκοι δύως τότε ἀρχισαν νὰ ύποφέρουν στὴν ἐρημωμένη Ἀργολίδα, γιατὶ τοὺς ἔλειπαν καὶ τροφές καὶ νερό. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὸ Δράμαλη ν' ἀποφασίσῃ νὰ ύποχωρήσῃ πρὸς τὴν Κόρινθο.

Γιὰ νὰ γελάσῃ τοὺς "Ελληνες, ἔστειλε στοὺς Μύλους τὸ χριστιανὸ γραμματικὸ του, μὲ τὴν πρόφαση τάχα πῶς θὰ τοὺς δώσῃ ἀμνηστεία, πραγματικὰ δύως γιὰ νὰ τοὺς πῆ, πῶς τάχα δὲ Δράμαλης ἔτοιμάζεται νὰ προχωρήσῃ στὴν Τρίπολη. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν 'Ελλήνων γελάστηκαν. 'Ο Κολοκοτρώνης δύως κατάλαβε τὸ τέχνασμα καὶ εἶπε στοὺς ἄλλους πῶς δὲ Δράμαλης δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Γι' αὐτό, τοὺς εἶπε, εἶναι ἀνάγκη νὰ πιάσουν τὰ στενὰ ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὴν Κόρινθο καὶ στὸν κάμπο τοῦ Ἀργους. Οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ἄκουσαν. "Ο Κολοκοτρώνης δύως μὲ τοὺς δικούς του πάει καὶ πιάνει τὸ χωριό τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἀπάνω ἀπὸ τὸ στενὸ τῶν Δερβενακίων καὶ παραγγέλλει στοὺς φίλους του δηπλαρχηγούς, Νικήτα, Παπαφλέσσα καὶ 'Υψηλάντη, νὰ πιάσουν τὸ ἄλλο στενὸ τοῦ Ἀγινοριοῦ, ποὺ ἦταν ἀνατολικῶτερα. Οἱ ἄλλοι περίπαιταν τὸν Κολοκοτρώνη. 'Ο Μαυρομιχάλης μάλιστα φεύγοντας εἶπε περιπαιχτικά: «'Ο Κολοκοτρώνης πάει νὰ γίνη πάλι κλέφτης στὰ βουνά». Σὲ λίγο δύως εἶδαν ὅλοι πόσο δίκιο εἶχε.

Τὸ πρωὶ τῆς 25 Ιουλίου φάνηκε ἔνα μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ποὺ τραβιούσε γιὰ τὴν Κόρινθον. Βλέπον-

τας δ Κολοκοτρώνης τίς κινήσεις των Τούρκων ἔπιασε δπως μποροῦσε τίς ρεματιές καὶ ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὸ Ἀγινόρι. "Αμα πλησίασαν οἱ Τούρκοι, δ Κολοκοτρώνης τοὺς ρίχτηκε καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἀφῆσουν τίς ἀποσκευές τους καὶ νὰ φύγουν τρέχοντας στὸ γειτονικὸ ὑψωμα τοῦ ἀγίου Σώστη. "Αμα κατέβηκαν δμως ἀπὸ τὸ ὑψωμα βρέθηκαν ἐμπρὸς σ' ἄλλο ἐλληνικὸ στρατό. "Ο Νικήτας, δ Παπαφλέσσας καὶ δ 'Υψηλάντης εἶχαν φτάσει στὴν ὥραν τους καὶ εἶχαν πιάσει ἔνα βουναλάκι πέρα ἀπὸ τὸν ἄγιο Σώστη. Ἔκει ἔγινε πολὺ φονικὴ μάχη. "Εφθασε ἀπὸ πίσω καὶ δ Κολοκοτρώνης, καὶ δλοι οἱ Τούρκοι τρεῖς χιλιάδες σκοτώθηκαν ἐκτὸς ἀπὸ λίγους. Στὴ μάχῃ αὐτῇ τῇ φοιβερῇ δ Νικήτας ὡνομάστηκε πάλι τουρκοφάγος.

Τὴν ἄλλη μέρα δ Δράμαλης, φοιβισμένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἔμεινε ἀργός. Στὶς 27 ἀποφάσισε νὰ προχωρήσῃ μὲ δλο τὸ στρατό του, μὰ δχι πιὰ ἀπὸ τὰ Δερβενάκια παρὰ ἀπὸ τὸ δυσκολώτερο δρόμο τοῦ Ἀγινοριοῦ.

"Ο Κολοκοτρώνης δὲν ἤξερε πιὸ δρόμο θὰ ἔπιαρνε δ Δράμαλης. Γι' αὐτὸ ἔμεινε δ ἵδιος στὰ Δερβενάκια κι' ἔστειλε πάλι στὸ Ἀγινόρι τὸν Παπαφλέσσα, τὸν Νικήτα καὶ τὸν 'Υψηλάντη. Αὐτοὶ πρόσβαλαν τοὺς Τούρκους μόλις τοὺς εἶδαν. "Αν τὴν ὥραν ἐκείνην ἐρχόταν καὶ δ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τοὺς Μύλους καὶ τοὺς χτυποῦσε ἀπὸ πίσω, οἱ Τούρκοι θὰ ἥταν χαμένοι. "Ο στρατὸς δμως τῶν Μύλων, ὅμα ἔφυγαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ "Αργος εἶχε χάσει τὴν ὥρα του λεηλατώντας τίς ἀποσκευούς τους. Γι' αὐτὸ δ Δράμαλης μὲ τὸ περισσότερο μέρος τοῦ στρατοῦ του κατώρθωσε νὰ φθάσῃ στὴν Κόρινθο, χάνοντας μόνον χίλιους στρατιώτες.

Καὶ στὴν Κόρινθο δμως, δταν ἔφτασε δ τουρκικὸς στρατὸς ἔπαθε μεγάλες συμφορές. "Ο Κολοκοτρώνης ἔπιασε δλους τοὺς δρόμους κι ἔτσι κατώρθωσε νὰ τὸν ἀποκλείσῃ ἔκει. Πεῖνα καὶ ὀρρώστειες τότε ἀρχισσον νὰ τὸν θερίζουν "Ο ἵδιος δ Δράμαλης ἀπὸ τῇ στενοχώρια του πέθανε στὶς 27 'Οκτωβρίου. Τέλος τ' ἀπομεινάρια τοῦ στρατοῦ ἀποφάσισαν νὰ πάνε στὴν Πάτρα, μὰ κοντὰ στὴν 'Ακράτα οἱ "Ἐλληνες σκότωσαν τοὺς περισσότερους. Λίγοι μόνο σώθηκαν στὴν ἀντικρινὴ ἀκρογιαστιά.

"Ετσι ἡ Πελοπόννησος σώθηκε ἀπὸ τὸ μεγάλο κίνυνο τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη. "Αμέσως ἔπειτα τὸ Ναύπλιο ἔπεσε στὰ χέρια τῶν 'Ελλήνων. "Ολοι τότε παραδέχτηκαν πώς ἡ "Ἐλλάδα χωραστοῦσε τὴ σωτηρία τῆς στὸν Κολοκοτρώνη καὶ ἡ γερουσία γιὰ ἀνταμοιβή του τὸν ἐδιώρισε ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου.

4. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου

"Οπως στὴ στεριὰ ἔτσι καὶ στὴ θάλασσα δ ἀγῶνας

άρχισε τὸ δεύτερο χρόνο μὲ καταστροφές καὶ τελείωσε μὲ κατορθώματα θριαμβευτικά.

Οἱ Χιώτες ἀπὸ τὸ φιλήσυχο χαρακτῆρα τους καὶ ἐ-
πειδὴ γειτόνευαν πολὺ μὲ τὴν ἀσιατικὴν παραλία δὲν εἴ-
χαν σηκωθῆ τὸν πρῶτο χρόνο ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἡ ἐπανά-
σταση. Στὶς ἀρχές ὅμως τοῦ 1822 ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης
ἀπὸ τὴν Σάμο πάει στὴν Χίο μὲ 2500 ἄντρες καὶ τὴν ἀναγ-
κάζει νὰ ἐπαναστατήσῃ. ‘Ο σουλτάνος θύμωσε πολὺ δ-
ταν τὸ ἔμαθε, κι ἔστειλε ἀμέσως μεγάλο στόλο ἀπὸ 46
πλοῖα, μὲ ναύαρχο τὸν Καρασλή γιά νὰ τιμωρήσῃ τὴν
Χίο.

“Οταν ἔφτασε στὴ Χίο ὁ τουρκικὸς στόλος ἀρχισε νὰ
τὴ χιτυπᾶ μὲ τὰ κανόνια του.” Ἐπειτα ὁ Καρασλής βγάζει
ἀπὸ τὰ πλοῖα 7000 στρατὸς καὶ ἀναγκάζει τοὺς Σαμιῶτες
νὰ φύγουν μὲ μερικὰ ψαριανὰ καράβια. Δὲν ἔφτανε τό-
σος τουρκικὸς στρατός, παρὰ πέρασαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀντι-
κρινὴ παραλία τῆς Ἀσίας πλήθη ἀπὸ φανατισμένους
Τούρκους, διψασμένους γιὰ αἷμα καὶ ἀρπαγή.

“Αρχισε τότε ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία.

Οἱ ἀτυχοὶ Χιώτες ἔφευγαν στὰ βουνά, στὰ σπήλαια
καὶ στὰ μοναστήρια γιὰ νὰ σωθοῦν, παντοῦ ὅμως τοὺς
ἔβρισκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς ἔσφαζαν. Ἀπὸ τὶς 100 χι-
λιάδες κατοίκους, 25 χιλιάδες ἔσφαξαν καὶ 47 χιλιάδες
ἔπιασαν καὶ τοὺς πούλησαν σκλάβους. Οἱ ἄλλοι σώθηκαν
σ’ ἐλεεινὴ κατάσταση σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας, καὶ
μόνο 3 χιλιάδες ἔμειναν στὸ νησί. Ἀπὸ τὴν πλούσια καὶ
πολυκατοικημένη πόλη ἀπόμεινε σωρὸς ἀπὸ ἑρείπια.

‘Η καταστροφὴ τῆς Χίου ἦταν βέβαια μεγάλη συμ-
φορά. Καὶ αὐτὴ ὅμως καθὼς δλεῖς οἱ ἄλλες θυσίες, ὠφέ-
λησε τὴν ἐπανάσταση. Γέννησε στὴν πολιτισμένη Εύρωπη
τὴν συμπάθεια γιὰ τὸν ἐλληνικὸν ἄγωνα καὶ φανέρωσε
πώς ἡ τουρκικὴ φυλὴ δὲν μπορεῖ νὰ συμβιβαστῇ μὲ τὸν
πολιτισμό.

5. Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα.

Τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθε ἡ Χίος τὴν ἐκδικήθηκε
γρήγορα δι πυρπολήτης Κανάρης. ‘Ο Ἑλληνικὸς στόλος
δὲν εἶχε προφθάσει νὰ πάη στὴ Χίο νὰ τὴ βοηθήσῃ.’ Ἐ-
φτασε ὅμα εἶχε τελειώσει ἡ καταστροφὴ, καὶ ὅμα ἔσωσε
ὅσους μπόρεσε πῆγε στὰ Ψαρά. Ἐκεῖ ἀποφάσισαν οἱ ναύ-
αρχοι νὰ στείλουν στὸ λιμένα τῆς Χίου, ποὺ ἦταν ὁ τουρ-
κικὸς στόλος, δύο πυρπολικά καὶ διάλεξαν γιὰ πυρπολήτη
τὸν ‘Υδραίον Πιπίνον καὶ τὸν Ψαριανὸν Κωνσταντίνο
Κανάρην.’ ‘Ο Κανάρης ἦταν μικρός, εἶχε ἀγαθὴ φυσιογνω-
μία καὶ στοὺς ἔξωτερικούς τρόπους φαινόταν ντροπαλός.
Εἶχε ὅμως ψυχὴν ἥρωϊκὴν καὶ γι’ αὐτὸν ἔγινε τὸ ὄνομά του.

περίφημο. 'Ο Κανάρης πήρε στήν ιστορία μιὰ ἔξαιρετικά τιμημένη θέση κοντά στούς ναυτικούς ἥρωες τοῦ κόσμου.

'Ο Πιπίνος λοιπὸν καὶ δὲ Κανάρης, ἀφοῦ μετάλλαβαν στήν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, μπῆκαν μὲ τὰ παλικάρια τους στὰ τορπιλλιά καὶ τράβηξαν γιὰ τὴ Χίο. Οἱ Τούρκοι εἶχαν μιὰ μεγάλη γιορτή. Γί' αὐτὸ δὴ τὴν νύχτα ἐκείνη (6 ὡντοῦ) δλοι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἶχαν συναχτῇ στήν ναυαρχίδα καὶ δόλκηρος δὲ στόλος ἦταν φωταγωγμένος. Τὰ δύο πυρπολικά πέρασαν μέσα στὸ λιμάνι χωρὶς νὰ τὰ ἰδοῦν οἱ Τούρκοι. Τὸ πυρπολικό τοῦ Πιπίνου κόδλησε στήν υπονοσυαρχίδα, δὲ ἀέρας ὅμως τὸ παρέσυρε καὶ τὸ ἔκοδλησε.

"Ετσι κάηκε χωρὶς νὰ κάμη καμμιὰ ζημία. Δὲν ἔγινε ὅμως τὸ ὕδιο μὲ τὸ πυρπολικό τοῦ Κανάρη. 'Ο Κανάρης πλησιάζει στήν ναυαρχίδα, βάζει τὸ μπροστινὸ κατάρτι, τὸ μπαστούνι, τοῦ πλοίου του σὲ μιὰ ἀνοιχτὴ κανονιέρα (μπουκαπόρτα) καὶ τὸ δένει καλά. "Ἐπειτα ἄναψε μὲ τὸ ὕδιο του χέρι τὸ φυτίλι καὶ πηδώντας στὴ βάρκα ὅπου τὸν περίμεναν οἱ σύντροφοί του, φώναξε : «Νὰ ὅμορφη φωτοχυσία παλιότουρκοι».

'Η φωτιά ἀπλώθηκε στὴ στιγμὴ στὴ ναυαρχίδα καὶ τὴν ἔκαμε καμίνι φλογισμένο. Τὰ κανόνια πυροβολοῦσαν μόνα τους ἐμποδίζοντας τὰ πληρώματα τῶν ὄλλων πλοίων νὰ πλησιάσουν γιὰ βοήθεια. Οἱ Τούρκοι τῆς ναυαρχίδας ἔτρεξαν νὰ πάρουν βάρκες γιὰ νὰ σωθοῦν. Οἱ βάρκες ὅμως ἀπὸ τὸ πλήθος ποὺ τὶς βαραίνε βουλοῦσαν. 'Ο ὕδιος δὲ Καρααλῆς, μόλις κατέβηκε σὲ μιὰ βάρκα χτυπήθηκε ἀπὸ ἔνα ἀναμμένο κατάρτι, καὶ ἤμα βγῆκε στὴ στεριὰ πέθανε. 'Η φωτιά ἔφτασε τέλος στήν ἀποθήκη τοῦ μπαρουσιοῦ καὶ ἀμέσως ἡ ναυαρχίδα τινάχτηκε δόλκηρη στὸν ἀέρα. 'Απὸ τοὺς 2000 ἀνθρώπους ποὺ εἶχε, γλύτωσαν μόνο 180.

Οἱ δυὸ πυρπολητὲς μὲ τοὺς συντρόφους των, ἀφοῦ ἄναψάν τὰ πυρπολικά τους, πέρασαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τουρκικὰ πλοῖα χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ καὶ γύρισαν στὰ Ψαρά. 'Ο λαδὸς τοὺς δέχτηκε μ' ἐπευφημίες καὶ τοὺς συνώδεψε στήν ἐκκλησία, δηνου πῆγαν νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους.

Ο τουρκικὸς στόλος ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴ συμφορὰ δὲν τόλμησε νὰ προσβάλῃ οὔτε τὰ Ψαρά οὔτε τὴ Σάμο,



Εἰκ. 18. 'Ο Κανάρης.

καθώς εἶχε πρὶν σκοπό. Πήγε καὶ κρύφτηκε στὸν Ἐλλήσποντο φοβισμένος, γιατὶ τὸν κυνηγοῦσε ὁ ἐλληνικός. Καὶ δταν πάλι σὲ λίγο ἔανατόλμησε νὰ βγῆ, ὁ Κανάρης τίναξε κοντά στὴν Τένεδο μὲ τὸ πυρπολικό του τὴν ὑποναυ-αρχίδα μὲ 1600 ἀνθρώπους. Ἀπὸ τότε οἱ Ἐλληνες κυ-ριάρχησαν στὴ θάλασσα.

6. Ἐκστρατεῖες τῶν Τούρκων τὸ 1823.

Μάρκος Μπότσαρης.

Ο σουλτάνος δὲν ἀπελπίστηκε ἀπὸ τίς ἀποτυχίες του. Ἐτοιμασε δύο νέους στρατοὺς καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ μποῦν ὁ ἔνας στὴν ἀνατολικὴ Ἐλλάδα καὶ ὁ ἄλλος στὴ δυτική. Ο πρῶτος μπῆκε στὴν ἀνατολικὴ Ἐλλάδα, μὰ γύ-ρισε πίσω χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Σοβαρώτερα ἀπο-τέλεσματα εἶχε ἡ ἐκστρατεία στὴ δυτικὴ Ἐλλάδα ὅπου μπῆκαν δύο Τούρκοι στρατηγοί, ὁ Μουσταής πασάς καὶ ὁ Ὁμέρ Βριόνης μὲ 16 χιλιάδες στρατιῶτες.

Στὴ δυτικὴ Ἐλλάδα οἱ δπλαρχηγοὶ μάλωναν ἀναμε-ταξύ τους καὶ μὲ τοὺς πολίτες. Μόνο ὁ Μάρκος Μπότσα-ρης, ὁ φρόνιμος, ὁ ἡμερος καὶ ὁ ἀφιλοκερδῆς Σουλιώτης, ἀδιάφορος γιά τὸ φθόνο τῶν ἄλλων πρόσεχε μόνο τὸ συμ-φέρο τῆς πατρίδας. «Οταν τοῦ ἔστειλε ἡ κυβέρνηση δίπλω-μα στρατηγοῦ καὶ εἶδε μερικούς στρατιῶτες νὰ πειράζων-ται γ' αὐτό, ὁ Μάρκος ξέσκισε τὸ δίπλωμα καὶ εἶπε: «Οποιος εἶναι ἄξιος παίρνει τὸ δίπλωμά του μπρὸς στὸν ἔχθρο».

Αμα ὁ Μάρκος ἔμαθε πώς ἡ ἐμπροσθιοφυλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ 4500 ἀντρες μὲ τὸν Τζελαλεδίν μπέη, βρισκόταν στὸ Καρπενίσι, ἀποφάσισε μὲ 350 Σου-λιῶτες νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίο τους τὴν νύχτα. Τὰ μεσάνυχτα λοιπὸν τῆς 9 Αὐγούστου πέφτει μὲ τὰ παλικάρια του μέσα στὸ τουρκικό στρατόπεδο καὶ ἀρχίζει τὴ σφαγή. Οἱ Τούρ-κοι μέσα στὸν ὑπὸ τους τὰ ἔχασαν καὶ ἀπὸ τὴ σύγχυσή τους ἀρχισαν νὰ σκοτώνωνται ἀναμεταξύ τους. Ἡ σφαγὴ ἐκείνη ἦταν φοβερή. Ἄλλα δ ὁ Μάρκος προχώρησε ὡς τὴ μάντρα, ποὺ ἦταν μέσα ἡ σκηνὴ τοῦ Τζελαλεδίν μπέη κοὶ δταν σκαρφάλωσε στὸν τοῖχο τῆς μάντρας γιὰ νὰ ἰδῇ μέσα μιὰ σφαῖρα τὸν βρίσκει στὸ μέτωπο καὶ τὸν ρίχνει νεκρό. Ἀμα σκοτώθηκε δ Μάρκος, τὰ παλικάρια του πήραν τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ λάφυρα ἀμέτρητα, ὅπλα καὶ πολε-μοφόδια, φορτωμένα σὲ μουλάρια καὶ ἀπομακρύνθηκαν χωρὶς νὰ τοὺς ἔνοχλήσῃ κανένας.

Στὴν ἐπίθεσι αὐτὴ σκοτώθηκαν ἀπάνω κάτω 2000 Τούρκοι, καὶ τῶν Ἐλλήνων δμως ἡ ζημία ἦταν με-γάλη, γιατὶ ἔχασαν τὸν ἀρχηγό τους. Οἱ Σουλιῶτες, ποὺ ὑστερα ἀπὸ τὴν προσβολὴ αὐτὴ τοῦ Καρπενησιοῦ φο-

ροῦσαν πλούσια καὶ καταστόλιστα δπλα, τὰ καταριόνταν γιατὶ τὰ εἶχαν ἔξαγοράσει μὲ τὸ θάνατο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

"Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τοῦ Καρπενησιοῦ δὲ Μουσταῆς καὶ δὲ Ὁμέρη Βριόνης προχώρησαν στὴν Αίτωλία καὶ πολιόρκησαν τὸ Αίτωλικό, μᾶς ἀδικα. Τὸ Αίτωλικό βρίσκεται ἀπάνω σὲ μικρὸν νησί, στὸ βάθος τοῦ κόλπου τοῦ Μεσολογγιοῦ καὶ ἦταν καλὰ ἐφωδιασμένο. Μόνον τὸ νερὸν τοῦ ἔλειπε, καὶ αὐτὴν δύμως ἡ ἔλλειψη διορθώθηκε. Σφαῖρα τούρκικη ἔπεισε στὴν ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν καὶ ἀνοικεῖ μιὰ πηγὴ νερὸν ἄγνωστη ὡς τότε.

"Η πολιορκία βάσταξε δυσδιμῆνες χωρίς ἀποτέλεσμα. "Οταν ἄρχισε δὲ χειμώνας οἱ Τούρκοι ἔλυσαν τὴν πολιορκία καὶ πήγαν στὴν "Ηπειρο.



Εἰκ. 19. Μάρκος Μπότσαρης.

7. Ἐμφύλιοι πόλεμοι.

"Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη, ἡ Πελοπόννησος ἔμεινε ἥσυχη, γιατὶ στὰ 1823 καὶ στὰ 1824 τουρκικὸς στρατὸς δὲν εἶχε πατήσει σ' αὐτή.

Γιὰ κακὴ δύμως τύχη οἱ "Ελληνες ἀντὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ πάρουν λίγα παραθαλάσσια φρούρια ποὺ ἔμεναν ἀκόμα στὰ χέρια τῶν Τούρκων, καὶ νὰ ἐτοιμαστοῦν νὰ ἐμποδίσουν κάθε νέο κίντυνο ποὺ μποροῦσε νὰ παρουσιαστῇ, ἄρχισαν τὶς φιλονικίες μεταξύ τους. Φιλονικοῦσαν ἀναμεταξύ τους οἱ στρατιωτικοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώνη, καὶ οἱ πολιτικοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸ Μαυροκόρδατο.

Τὸ Μάρτιο τοῦ 1823 ἔγινε στὸ "Αστρος νέα ἐθνικὴ συνέλευση" Σ' αὐτὴν ἐπικράτησαν οἱ πολιτικοὶ. Πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἔγινε δὲ Πετρόμπεης καὶ τὸ βουλευτικό δὲ Μαυροκορδάτος. Οἱ Κολοκοτρώνης δύμως ποὺ ψήφιστηκε κι' αὐτὸς μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ πήρε μὲ τὸ δικό του μέρος τὸν Πετρόμπεη καὶ τὸ ἄλλα μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Τότε τὸ ἐκτελεστικό καὶ τὸ βουλευτικό χωρίστηκαν. Τὸ βουλευτικό ψήφισε ἄλλο ἐκτελεστικό μὲ πρόεδρο τὸ Γεώργιο Κουντουριώτη ἀδερφὸν τοῦ Λάζαρου Κουντουριώτη. Οἱ δυού κυβερνήσεις ἥρθαν σὲ σύγκρου-

ση καὶ στὸ τέλος νίκησε ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη.
‘Ο Κολοκοτρώνης μὲ δεκατέσσερεις πρόσκριτους φυλακί-
στηκε στὴν “Υδρα, στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἡλία.

Τότε σκοτώθηκε καὶ δὴρωας τῆς Γραβιᾶς Ὁδυσσέας
‘Ανδρούτσος. Ἡ κυβέρνηση τοῦ φέρθηκε περιφρονητικὰ
γιατὶ ἥταν φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ δὲ Ὁδυσσέας θύ-
μωσε μὲ τὴ Κυβέρνηση. Τότε αὐτὴ ὑποψιάστηκε πῶς δὲ Ὁ-
δυσσέας βρίσκεται σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς Τούρκους κι'
ἔστειλε τὸν Γκούραν ἀλλοτε πρωτοπαλίκαρο τοῦ Ὁδυσ-
σέα, νὰ τὸν πιάσῃ. Ο Γκούρας ἔπιασε τὸν Ὁδυσσέα καὶ
τὸν ἐφυλάκισε στὸ βενετσιάνικο πύργο ἀπάνω ἀπὸ τὴν
Ἀκρόπολη τῷ 'Αθηνῶν. Σὲ λίγο δῆμας βρέθηκε τὸ σῶμα
τοῦ Ὁδυσσέα κομματιασμένο κάτω ἀπὸ τὸν πύργο. Δια-
δόθηκε πῶς θέλησε νὰ ξεφύγῃ καὶ γκρεμίστηκε. Μπορεῖ
δῆμας καὶ νὰ σκοτώθηκε κατὰ διαταγὴ τοῦ Γκούρα, κι' ἔ-
πειτα νὰ πετάχτηκε τὸ πιῶμα του ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ πύρ-
γου.

Σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια κατάσταση εἶχαν φτάσει τὰ ἑσω-
τερικὰ τῆς Ἐλλάδας, ἐνῶ κίντυνος πολὺ φοβερός κρεμό-
ταν ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι της. Γιὰ καλὴ τύχη στὰ χρό-
νια ἐκεῖνα παρουσιάστηκε δυνατός σύμμαχος ὁ φίλελληνι-
σμὸς τῆς Εύρωπης.

‘Ο φίλελληνισμὸς.

Στὴν Εύρωπη, μόλις ἀρχισε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση,
ἀμέσως φάνηκαν πολλοὶ φίλοι τῆς Ἐλλάδας καὶ τοῦ ἑλ-
ληνικοῦ ἀγῶνα, πολλοὶ φιλέλληνες, δπως τοὺς ὀ-
νομάζομε. ‘Ο φίλελληνισμὸς γεννήθηκε πρῶτα στὴ Γερ-
μανία κι' ἔπειτα στὴ Γαλλία, ἀπὸ θαυμασμὸ γιὰ τοὺς
ἀρχαίους Ἐλληνες. “Οταν ἀκουσαν οἱ Εύρωπαιοι τὰ
κατορθώματα τῶν νέων Ἐλλήνων, νόμιζαν πῶς βλέπουν
ν' ἀναστήνωνται ἀπὸ τοὺς τάφους των οἱ ἀρχαῖοι Ἐλλη-
νες. Ἰδρύθηκαν λοιπόν φίλελληνικοὶ σύλλογοι στὴ Γερμα-
νία, στὴν Ἐλβετία καὶ στὴ Γαλλία καὶ σύναζαν χρήματα
γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα. Οἱ σύλλογοι
αὐτοὶ ἔδιναν τὰ μέσα σὲ φίλελληνες στρατιωτικούς νὰ ἔρ-
χωνται στὴν Ἐλλάδα, καὶ ἥρθαν πολλὲς ἐκατοντάδες νὰ
προσφέρουν τὶς προσωπικές ὑπηρεσίες τους καὶ πολλοὶ
ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸ αἷμα τους. Τὸν πιὸ πραχτικὸ δῆμας
χαρακτήρα εἶχε ὁ φίλελληνισμὸς τῶν Ἀγγλων.

“Αν καὶ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἥταν ἀντίθετη στὴν ἐπα-
νανάσταση πολλοὶ δύναμιστοὶ Ἀγγλοι, εἴτε ἀπὸ συμπά-
θεια, εἴτε καὶ γιὰ τὰ φίλελεύθερα φρονήματά τους ἐν-
θουσιάστηκαν μὲ τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα. Στὴν ἑλληνικὴ ἐ-
πανάσταση ἔβλεπαν οἱ Ἀγγλοι αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα ἔνδος
εὐγενικοῦ λαοῦ ποὺ τὸν πίεζε ἔνας σκληρὸς τύραννος, καὶ

αύτὸς ἀναζητοῦσε τὴν ἐλευθερία του. Στὸ τέλος, ὅστερα ἀπὸ τὴ σφαγὴ τῆς Χίου καὶ τῆς ἄλλες καταστροφές, τὸ φιλελεύθερο φρόνημα τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ἀνάγκασε καὶ καὶ τὴν ἐπίσημη ἀγγλικὴ πολιτικὴν' ἀλλάξῃ γνώμην. Ἀπὸ τότε δυνάμωσε δὲ ἀγῶνας τῶν φιλελλήνων στὴν Εὐρώπη.

Στὸ Λονδῖνο ἰδρύθηκε σύλλογος φιλελληνικὸς μὲ μέλη πολλοὺς σπουδαίους πολιτικούς. Ὁ σύλλογος αὐτὸς συνεννοήθηκε μὲ τοὺς φιλελληνικούς συλλόγους ποὺ ἦταν σὲ ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ κατώρθωσε νὰ δοθοῦν δάνεια στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα. Αὐτὸ ἥταν κατόρθωμα σπουδαῖο γιὰ τὸν ἔλληνικὸν ἀγῶνα. Ἐκεῖνος δμως ποὺ ἀναψε πολὺ τὸν φιλελληνισμὸ στὴν Εὐρώπη ἦταν δὲ μεγάλος Ἀγγλος ποιητής, δλόρδος Βορων ἢ Μπάϊρον.

Ο Μπάϊρον φιέρωσε δλὴ του τὴ δύναμη στὸν ἔλληνικὸν ἀγῶνα, καὶ ἐπὶ τέλους ἀποφάσισε νὰ κατέβῃ δὲ δῖος στὴν Ἑλλάδα. Τότε δὲ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου τὸν ὕρισε ἀντιπρόσωπό του.

Ο Μπάϊρον ἔφτασε πρῶτα στὴν Κεφαλληνία καὶ ἀφοῦ ἔμεινε λίγους μῆνες καὶ ἔμαθε πῶς ἦταν τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδας, πέρασε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1823 στὸ Μεσολόγγι ποὺ ἦταν καὶ δὲ Μαυροκορδάτος.

Αμα ἔφτασε ἐκεὶ φάνηκε ἐπιφυλαχτικὸς στὶς ἐμφύλιες διχόνοιες ποὺ εἶχαν ἀναμεταξύ τους οἱ Ἑλληνες, προτρέποντάς τους ἀδιάκοπα νὰ μονιάσουν. Ἐπειτα ζήτησε νὰ ξαναօργανώσῃ τὰ λείψανα τῶν φιλελλήνων καὶ πῆρε στὴν Ἰδιαίτερη ὑπηρεσία του τοὺς Σουλιώτες ποὺ εἶχαν ἀπομείνει ἅμα πέθανε δὲ Μάρκος Μπότσαρης χωρὶς ἀρχηγό, καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ χτυπήσῃ μὲ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους στὴ Ναύπακτο.

Τὸ κλίμα δμως τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν ὑγεία τοῦ νέου λόρδου. Τὸν πρόσθβαλε πυρετός καὶ ἔνα βράδυ στὶς 7 Ἀπριλίου πέθανε.

Ο θάνατός του σκόρπισε μεγάλο πένθος στοὺς "Ελ-



Εἰκ. 20. Ο Λόρδος Μπάϊρον.

ληνες. 'Η Ἑλλάδα ἡμα ἐλευθερώθηκε τίμησε τῇ μνήμῃ του μ' ἔνα μνημεῖο στὸ Μεσολόγγι καὶ μὲ τὸ ἄγαλμά του στὸν κῆπο τοῦ Ζαππείου στὴν Ἀθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΜΕ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ (1813 - 1827)

1. Οι Αιγύπτιοι βοηθοῦν τοὺς Τούρκους.

Βλέποντας δ σουλτάνος πῶς δὲ μποροῦσε μόνος του νὰ πνίξῃ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, συλλογίστηκε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν ὑποτελῆ του, τὸν πασά τῆς Αιγύπτου Μεχμέτ 'Αλή. 'Ο Μεχμέτ ἦταν σχεδὸν ἀνεξάρτητος πληρώνοντας ἔνα μικρὸ φόρο στὸ σουλτάνο καὶ εἰχε κατορθώσει νὰ ἔτοιμάσῃ μ' εύρωπαίους ἀξιωματικούς στρατὸ γυμνασμένο εύρωπαϊκά καὶ μὲ αὐστηρὴ πειθαρχία. 'Ο σουλτάνος πρότεινε στὸ Μεχμέτ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο καὶ νὰ διορίσῃ τὸ θετό του γιδ 'Ιμπραΐμ πασά στὴν Πελοπόννησο, μὲ τὸν δρὸ νὰ βοηθήσῃ τὸ σουλτάνο νὰ πνίξῃ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. 'Ο Μεχμέτ δέχτικε καὶ συμφώνησαν μεταξύ τους, οἱ Αιγύπτιοι νὰ υποτάξουν τὴν Πελοπόννησο καὶ οἱ Τούρκοι τὴν Στερεά 'Ελλάδα. Πρὶν δμως ἀπ' αὐτὰ νὰ ἐνεργήσουν ἀπὸ τὴ θάλασσα. 'Ο αἰγυπτιακὸς στόλος ἀνάλαβε νὰ υποτάξῃ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο καὶ δ τουρκικὸς νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρά, κι ἔπειτα ἐνωμένοι οἱ δυὸ στόλοι μαζὶ νὰ καταστρέψουν τ' ἄλλα ναυτικὰ νησιά, τὴ Σάμο, τὴν "Υδρα καὶ τὶς Σπέτσες.

2. Καταστροφὴ Κρήτης καὶ Κάσου.

Καθὼς εἴδαμε, ἡ Κρήτη εἶχε ἐπαναστατήσει ἀπὸ τὸ 1821. Μὲ δλες δμως τὶς προσπάθειές τους, οἱ Τούρκοι δὲν είχαν κατορθώσει νὰ πνίξουν τὴν ἐπαναστασή της.

Τὸ δεύτερο χρόνο δ σουλτάνος εἶχε ζητήσει γιὰ τὴν Κρήτη τὴ βοήθεια τοῦ Μεχμέτ καὶ αὐτὸς εἶχε στείλει ἐκεῖ στρατὸ καὶ στόλο. 'Άλλα καὶ μὲ τὸν αἰγυπτιακὸ στρατὸ δύο χρόνια διλόκληρα δὲν ἔσβησε ἡ ἐπανάσταση τῆς Κρήτης. Μὲ δλες δμως τὶς σκληρότητες καὶ τὶς καταστροφές ποὺ ἔκαμε δ αἰγύπτιος στρατηγὸς Χασάν καὶ ἔπειτα δ Χουσεῖν, οἱ Κρητικοὶ ἀντιστέκονταν γενναῖα στὰ Σφακιά. Τώρα δμως οἱ αἰγύπτιοι ἔστειλαν νέο στρατὸ καὶ στόλο, καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση πνίγεται στὸ αἷμα της.

"Υστερα ἀπὸ αὐτὸ στὶς 7 Ιουνίου δ αἰγυπτιαδὸς στό-

λος περικύκλωσε τὴν Κάσο. Ὁ Χουσεῖν μὲ τέσσερεις χιλιάδες ἀποβιβάστηκε στὸ νησί. Οἱ Κασιώτες ἀντιστάθηκαν ἡρωϊκά, μὰ δὲ Χουσεῖν πῆρε στὸ τέλος καὶ τὰ τέσσερα χωριά τοῦ νησιοῦ. Τέλεια καταστροφὴ ἀκολούθησε. Σκότωσε τοὺς ἄντρες καὶ τὶς γριές, καὶ δυὸς χιλιάδες γυναικόπαιδα τὰ ἔστειλε στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου πωλήθηκαν σκλάβοι.

3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

“Οπως εἶχε συμφωνήσει δὲ σουλτάνος μὲ τὸ Μεχμέτ’ Ἀλή, δὲ τουρκικὸς στόλος μὲ 176 πλοῖα, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Χοσρέφ πασά, πῆγε νὰ χτυπήσῃ τὰ Ψαρὰ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1824.

Τὰ Ψαρὰ εἶχαν τότε 30 χιλιάδες κατοίκους, οἱ περισσότεροι δύμως (ώς 25 χιλιάδες) ἦταν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Χίο, ἀπὸ τὶς Κυδωνίες καὶ ἀπὸ τὴν Σμύρνη, καὶ δὲν ἦταν στρατιώτες ποὺ νὰ ξέρουν ἀπὸ πόλεμο. Κατάλληλοι γιὰ νὰ πολεμήσουν ἦταν μόνο τρεῖς χιλιάδες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἔνα τρίτο ἦταν μισθοφόροι Θεσσαλοὶ καὶ Μανιάτες.

Ωστόσο οἱ Ψαριανοὶ ἀποφάσισαν ν' ἀντισταθοῦν. Τοὺς ἔδινε θάρρος προπάντων ἡ φυσικὴ κατασκευὴ τοῦ νησιοῦ τους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν δρυμὸ στὰ νοτιοανατολικὰ τοῦ νησιοῦ κοντὰ στὴν πόλη τῶν Ψαρῶν, δλόκληρη ἡ παραλία ἦταν τόσο ἀπόκρημνη ποὺ δὲ μποροῦσε οὕτε βάρκα νὰ πλησιάσῃ. Ἐκαμαν δύμως λάθος νὰ μὴ δοκιμάσουν νὰ πολεμήσουν στὴ θάλασσα. Ὁ Κανάρης τὸ πρότεινε, μὰ οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ἀκουσαν. Μάλιστα ἔβγαλαν ἀπὸ τὰ καράβια τους τὰ τιμόνια, γιατὶ τοὺς τὸ ζήτησαν οἱ μισθοφόροι γιὰ ἔγγυηση πώς οἱ Ψαριανοὶ δὲ θὰ ἔφευγαν νὰ τοὺς ἀφήσουν.

Ἄμα πλησίασε δὲ τουρκικὸς στόλος, ἄρχισε νὰ χτυπᾶ μὲ τὰ κανόνια τὸ νότιο καὶ τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ. Οἱ Ψαριανοὶ γιὰ 24 ὥρες ἀπαντούσαν. Ἐνῶ δύμως πρόσεχαν στὸ μέρος αὐτό, μερικὰ πλοῖα τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου πήγαν στὸ βόρειο ἀπόκρημνο μέρος τοῦ νησιοῦ καὶ ἀποβιβάσαν πλῆθος στρατιώτες. Οἱ Ἑλλήνες ποὺ ἦταν ἔκει σκορπίστηκαν ἔπειτα ἀπὸ μικρὴ ἀντίσταση. Οἱ Τούρκοι τότε προχώρησαν κατὰ τὴν πόλη γιὰ νὰ τὴ χιυπήσουν ἀπὸ πίσω. Ἡ πόλη δὲν ἦταν πιὰ δυνατὸ ν' ἀντισταθῆ.

Ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ ἀποβιβάστηκαν προχωροῦσαν σκοτώνοντας καὶ καίοντας, δὲ στόλος πλησίασε κι' ἔβγαλε καὶ αὐτὸς στρατεύματα. Οἱ κάτοικοι γιὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς Τούρκους ποὺ τοὺς κυνηγοῦσαν, ρίχνονται στὰ πλοῖα, τὰ περισσότερα δύμως ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ τὰ βάρσινε ἀναπόδογύριζαν. Πολλὲς γυναικες μὲ τὰ παιδιά στὴν ἀγκαλιὰ ἔπεφταν στὴ θάλασσα γιὰ νὰ μὴ πιαστοῦν αἰχμάλωτοι.

Από τὰ πλοῖα μόνο 23 κατώρθωσαν νὰ ξεφύγουν καὶ νὰ σώσουν μερικούς. Οἱ σκοτωμένοι ἦταν ὀμέτρητοι. ³ Απὸ τίς 7 χιλιάδες Ψαριανούς χάθηκαν 3600. ⁴ Απὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους μόνο 6 χιλιάδες σώθηκαν.

Τὸ τελευταῖο δύμας μέρος τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν ἦταν ἡρωϊκό.

Στὴ νοτιανατολικὴ ἄκρη τοῦ νησιοῦ ἦταν τὸ φρούριο Παλιόκαστρο, ἄλλοτε μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Σ' αὐτό ἦταν κλεισμένοι τετρακόσιοι Ψαριανοὶ μὲ πλῆθος γυναικόπαιδα. ⁵ Ἀμα καταστράφηκε ἡ πόλη ὁ τουρκικὸς στρατὸς περικύλωσε καὶ αὐτό. Δυὸς ἡμέρες τὸ Παλιόκαστρο ἀντιστάθηκε στὶς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Στὸ τέλος, ἀφοῦ οἱ περισσότεροι Ψαριανοὶ σκοτώθηκαν, ὁ Ἀντώνης Βρατσάνος ἔβαλε φωτιὰ στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ τὸ Παλιόκαστρο τινάχτηκε στὸν ἀέρα μαζὶ μὲ δυὸ χιλιάδες Τούρκους ἀνεβασμένους στὰ τείχη του. Ψαρὰ δὲν ὑπῆρχαν πιά.

Οἱ λιγοὶ Ψαριανοὶ ποὺ σώθηκαν πῆγαν στὶς Σπέτσες, οτὴν Ὅρδα, στὴ Σύρα καὶ στὴν Αἴγινα. ⁶ Ή καταστροφὴ δύμας τῶν Ψαρῶν κίνησε τὸ θαυμασμό τοῦ κόσμου καὶ δόξασε τ' ὅνομα τοῦ νησιοῦ. ⁷ Οἱ ἐθνικός ποιητὴς Σολωμός τραγούδησε τὴ δόξα του μὲ τὸ γνωστὸ ποίημά του:

Σιῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμανῳρῃ φάχη
περιπατῶντας ἡ Δόξα μονάχῃ
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στεφάνι στὴν κόμη φορεῖ,
γινομέν⁹ ἀπὸ λίγα χροτάρια
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

4. Ναυμαχίες κοντά στὴ Σάμο καὶ στὴν Κῶ.

Οἱ ἑλληνικὸς στόλος δὲν πρόφτασε νὰ βοηθήσῃ μήτε τὴν Κάσο μήτε τὰ Ψαρά. Καὶ στὰ δυὸ νησιὰ ἔφτασε πολὺ ἀργά, ἄμα εἶχε γίνει πιὰ ἡ καταστροφή. ⁸ Εσωσε δύμας τὴν Σάμο.

Ἐπειτά ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν ὁ Τουρκικὸς στόλος ξεκίνησε γιὰ τὴ Σάμο. Φτάνοντας ἐκεῖ βρῆκε στὸ στενό, ἀνάμεσα στὴ Σάμο καὶ στὴν Ἀσία, τὸν ἐλληνικὸ στόλο. Στὸν πορθμὸ αὐτὸν ἀπὸ τίς 31 Ἰουλίου ἔως τίς 4 Αὔγουστου ἔγιναν μὲ πολὺ πεῖσμα διάφορες συμπλοκές τῶν δύο στόλων. Οἱ τουρκικὸς ἔχασε ἔνα μεγάλο καράβι, ποὺ τὸ πυρπόλησε ὁ Κανάρης, μὲ δύο ἄλλα μικρότερα πλοῖα. Στὸ τέλος ἀπελπίστηκε καὶ πῆγε στὴν Κῶ, νὰ περιμένῃ ἐκεῖ τὸν Αιγυπτιακὸ στόλο.

Στὶς 20 Αὔγουστου ἔφτασε ὁ αιγυπτιακὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸ θετὸ γιὸ τοῦ Μεχμέτ, τὸν Ἰμπραΐμ. Τὸν

αίγυπτιακό στόλο τὸν ἀποτελοῦσαν 36 πολεμικά πλοῖα καὶ 150 φορτηγά. Ἀπάνω σ' αὐτὰ ἦταν 16 χιλιάδες πεζοί καὶ 2 χιλιάδες ἵππεῖς.

Οἱ Ἑλληνες δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ 80 πλοῖα καὶ ἀρχηγὸς τὸ ναύαρχο Μιαούλη συγκεντρώθηκε κοντά στὴν Πάτμο. Στὶς 24 Αὔγουστου οἱ Ἑλληνες πρόσβαλαν τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλο χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ Ἀιγύπτιοι δῆμος ἐπίμεναν καὶ οἱ Ἑλληνες μὲ δῆλη τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιμονήν τους μόνο ἔνα μικρὸ πλοῖο κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν.

Στὶς 28 Αὔγουστου ἔγινε ἄλλη ναυμαχία στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα. Σ' αὐτὴν ὁ Μιαούλης ἔδειξε δῆλη του τὴν ἴκανότητα. Οἱ Ἑλληνες κατώρθωσαν νὰ κάψουν ἔνα μεγάλο καράβι αἰγυπτιακὸ μὲ 650 ἀνθρώπους καὶ ἔνα ἄλλο τουρκικό. Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀποχώρησε ντροπιασμένος στὴν Κῶ.

Σὲ λίγο ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ξεκίνησε γιὰ τὴ Σάμο. Μὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἀπόπειρα τὴν ματαίωσαν οἱ Ἑλληνες. Τότε ὁ Χοσρέφ πασάς πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὁ Ἰμπραΐμ ξαναγύρισε στὴν Κῶ, ἀφοῦ ἔχασε ἀκόμη δυὸ καράβια.

‘Ο Ἰμπραΐμ περίμενε νέα στρατεύματα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. ‘Οταν ἔφτασαν, ἀποφάσισε νὰ πάῃ στὴν Κρήτη καὶ νὰ περιμένῃ ἕκεī τὴν ἄνοιξη γιὰ νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Μιαούλης δῆμος ποὺ τὸν ἐπιτρούσε, τὸν ἔχτυπησε στὴ βορειοδυτικὴ παραλία τῆς Κρήτης καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ μὲ ἀταξία. Ἐγίνε καὶ τὴ νύχτα μιὰ ξαφνικὴ καὶ δυνατὴ τρικυμία κι' ἔτσι ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος σκορπίστηκε. Ἄλλα πλοῖα ἔφυγαν στὴν Αλεξανδρεια, πολλὰ βούλιαξαν, ἄλλα τὰ ἔπιασαν οἱ Ἑλληνες καὶ ἄλλα μὲ τὸν Ἰμπραΐμ πῆγαν στὸν κόλπο τοῦ Μαρμαρᾶ ἀντίκρυ στὴ Ρόδο.

Τότε πιὰ ὁ Μιαούλης συλλογίστηκε πῶς ἔπρεπε νὰ γυρίσῃ στὴν Υδρα. Τὰ πλοῖα ἦταν σ' ἐλεινὴ κατάσταση. Τὰ πληρώματα ὑπόφεραν ἀπὸ στερήσεις φοβερές. Ἐπειτα δὲ φανταζόταν πῶς ὁ Ἰμπραΐμ θ' ἀποφάσιζε νὰ θαλασσομαχήσῃ μέσα στὸ χειμῶνα. Δὲ λογάριασε δῆμος καὶ τὸ πεῖσμα ποὺ εἶχε δὲ ἀντίπαλος του. Ὁ Ἰμπραΐμ περιμάζεψε τὰ σκορπισμένα πλοῖα του καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου πῆγε στὴ Σούδα τῆς Κρήτης κι ἔβγαλε ἔξω τὰ στρατεύματά του. Ἐκεī ἔλαβε νέα βοήθεια ἀπὸ τὸ Μεχμέτ. Ἀλὴ καὶ περίμενε εὐκαιρία γιὰ νὰ πάῃ στὴν Πελοπόννησο. Τέτοιο ἦταν τὸ πεῖσμα του, ποὺ δὲ βγήκε στὴ στεριά, παρὰ ἔμεινε μέσα στὸ καράβι. Εἶχε εἰπῆ πῶς δὲ θὰ πατήσῃ σὲ στεριά ἄλλη παρὰ μόνο στὴν Πελοπόννησο. Καὶ τὸ ἔκαμε.

Στὶς 11 Φεβρουαρίου τοῦ 1825 πῆγε μὲ 50 πλοῖα στὴν Πελοπόννησο, ἄραξε στὸ λιμένα τῆς Μεθώνης ποὺ τὴν

είχαν άκομη οι Τούρκοι καὶ ἀποβιβάστηκε μὲ ταχιλάδες πεζούς καὶ πεντακόσιους ἵππεῖς.

5. Ὁ Ἰμπραΐμ στὴν Πελοπόννησο παίρνει τὴ Μεθώνη, τὴν Κορώνη καὶ τὸ Ναυαρίνο.

“Αμα βγῆκε στὴ Μεθώνη δ Ἰμπραΐμ ἔστειλε τὰ φορτηγά του πλοία κι ἔφεραν ἄλλες ἔξι χιλιάδες πεζούς, 500 ἵππεῖς καὶ ἀρκετὸ πυροβολικό. Ἐπειτα σκόρπισε τοὺς “Ελληνες ποὺ πολιορκοῦσαν τὴν Κορώνη καὶ τράβηξε γιὰ τὸ Ναυαρίνο.

“Οταν ἔμαθε ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση πῶς ἔφτασε δ Ἰμπραΐμ στὴν Πελοπόννησο ταράχτηκε. Ἐστειλε ἐνίσχυσι στὸ Ναυαρίνο καὶ ἀποφάσισε νὰ κάμη ἑκστρατεία ἐναντίον τοῦ Ἰμπραΐμ. Τὴν ἀρχηγία σ' αὐτὴ τὴν ἑκστρατεία ἀποφάσισε νὰ τὴν ἀναλάβῃ δ Ἰδιος ὁ πρόεδρος Κουντουριώτης. Μὰ ἡ ἑκστρατεία δὲν πέτυχε. Ὁ πρόεδρος, ἀνθρωπος θαλασσινός, κατάλαβε φθάνοντας στὶς Καλάμες πῶς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ υποφέρῃ τὶς κακουχίες τοῦ πολέμου στὴ στεριά καὶ γύρισε στὴν “Υδρα. Γιὰ στρατηγὸ ἀφησε τὸν πλοίαρχο Σκούρτη, ἔνα γενναῖο ἀληθινὰ ναυτικό, μὰ ποὺ δὲν εἶχε δμως καὶ αὐτὸς καμμιὰ πεῖρα ἀπὸ πόλεμο στὴ στεριά. Γι' αὐτὸ δ Σκούρτης νικήθηκε ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους οτὸ Κρεμμύδι, δυὸ δρες ἔξια ἀπὸ τὴ Μεθώνη.

“Ἐπειτα ἀπὸ τὴν εὔκολη αὐτὴ νίκη δ Ἰμπραΐμ συγκέντρωσε δλη του τὴν προσοχὴ στὸ Ναυαρίνο. Ἐκεῖ οἱ “Ελληνες ἔκαμαν τὸ λάθος νὰ πιάσουν μὲ 800 ἀντρες ἔνα νησάκι στὴν εἰσόδο τοῦ κόλπου, τὴ Σφακτηρία. Γιὰ νὰ κρατηθῇ δμως τὸ νησί, ἔπρεπε νὰ ἔχουν πάντα ἑκεὶ στόλο νὰ τὸ υπερασπίζη, καὶ οἱ “Ελληνες δὲν εἶχαν παρὰ πέντε πλοῖα. Ὁ Ἰμπραΐμ περιεκύκλωσε μὲ τὸ στόλο του τὴ Σφακτηρία κι ἔβγαλε στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸ φοβερὸ Χουσεΐν. Σὲ μιὰ δρα μέσα οἱ Αἰγύπτιοι πῆραν τὸ νησί. 350 “Ελληνες καὶ μὲ αὐτοὺς μαζὶ δ Ἀναγγωσταράς, δ Σαχίνης, δ Τσαμαδός, καὶ δ φιλέλληνας Σανταρόζας σκοτώθηκαν καὶ 200 πιάστηκαν ζωντανοί Οἱ ἄλλοι μὲ τὸ Σαχτούρη καὶ τὸ Μαυροκορδάτο κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν μὲ τὰ πέντε πλοῖα ποὺ εἶχαν.

‘Ἀπὸ τὰ πέντε αὐτὰ πλοῖα τέσσαρα πρόφτασαν κι ἔψυγαν πρὶν κλειστὴ τὸ στόμιο τοῦ λιμανιοῦ, ἀπὸ τὸν ἔχθρικὸ στόλο. Τὸ τελευταῖο δμως, δ Ἀρης, κρυμμένο μέσα στὸν καπνὸ ποὺ ἐπίτηδες ἔτοιμασαν οἱ ναῦτες του, πάλεψε παλικαρία μὲ δλα μαζὶ τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα τρεῖς σωστὲς δρες. Στὸ τέλος κατώρθωσε μὲ τεχνικὰ παραστρατήματα ἄλλοτε δεξιὰ καὶ ἄλλοτε ἀριστερὰ νὰ ξεγλυτρήσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν αἰγυπτιακὸ στόλο καὶ νὰ σωθῇ.

“Αμα ἔπεσε ή Σφακτηρία, παραδόθηκαν καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρίνου.

Μάταια ἔπειτα δὲ Μιαούλης ἔκαψε στὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης ἐπτά τουρκικὰ πλοῖα. Ὁ Ἰμπραΐμ τώρα ὀδιαφοροῦσε. Εἶχε πιάσει τ' ὧχρωμένο τετράγωνο ποὺ ἀποτελοῦσαν τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης, τοῦ Παλιοῦ καὶ τοῦ Νέου Ναυαρίνου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μποροῦσε τώρα πιὰ μὲ ἀσφάλεια νὰ καταχτήσῃ δλόκληρο τὴν Πελοπόννησον.

6. Μάχη στὸ Μανιάκι. ‘Ο Κολοκοτρώνης
ἔλευθερώνεται. ‘Η Πελοπόννησος κυριεύεται
ἀπὸ τὸν Ἰμπραΐμ.

‘Ο λαὸς τῆς Πελοποννήσου, ἔπειτα ἀπὸ τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Ἰμπραΐμ, σηκώθηκε ζητώντας νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν φυλακὴν δὲ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἄλλοι πρόκριτοι. Ὁ Ἰδιος δὲ Παπαφλέσσας, ύπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, τὸ ζήτησε μᾶς δὲν τὸν ἀκουούσαν. Τότε ἀποφάσισε νὰ εκεινήσῃ δὲ οὗτος μὲ χίλιους Ρουμελιῶτες νὰ χτυπήσῃ τὸν Ἰμπραΐμ. Οἱ δύο στρατοὶ συναντήθηκαν στὸ Μανιάκι. ‘Ο περισσότερος στρατὸς τοῦ Παπαφλέσσα σκόρπισε ὀμέσως. Ὁ Ἰδιος δὲ μὲ τριακόσια παλικάρια προτίμησε τὸ δοξασμένο θάνατο ἀπὸ τὴν αἰσχρὴ φυγὴ καὶ ἔπειτα ἀπὸ μάχη πολύωρη ἔπεσαν δλοί.

‘Ο ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα δύπνησε πάλι τοὺς Πελοποννησίους καὶ δυνάμωσε τὸ φρόνημά τους. Στὸ ἀναμεταξύ ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη δέχτηκε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς ἄλλους φυλακισμένους. Στὸ Ναύπλιο δέχτηκαν τὸν Κολοκοτρώνη μὲ ἐπευφημίες καὶ σὲ λίγο διωρίστηκε πάλι δὲ γέρος τοῦ Μοριά, καθὼς ὠνδραζε δὲ λαὸς τὸν Κολοκοτρώνη, γενικὸς ἀρχιστράτηγος. Τὸ δνομά του τράβηξε σὰ μαγνήτης τοὺς στρατιώτες, καὶ χιλιάδες Πελοποννήσιοι συγκεντρώθηκαν γύρω στὶς σημαῖες του. Στὸ ἀναμεταξύ δὲ Ἰμπραΐμ ἀπὸ τὸ Ναυαρίνο, πήγε χωρὶς νὰ βρῇ ἐμπόδια στὴ Μεσσηνία. “Ἐπειτα εξεκίνησε γιὰ τὴν Τρίπολη. ‘Ο Κολοκοτρώ-



Εἰκ. 21. ‘Ο Παπαφλέσσας.

νης προσπάθησε νὰ τὸν ἐμποδίοι, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. 'Ο 'Ιμπραῖμ παιρνεὶ τὴν Τρίπολη καὶ τραβᾶ. ἀμέσως γιὰ τὴν 'Αργολίδα. 'Εκεῖ δύμως ἀντιστάθηκε σ' αὐτὸν στοὺς Μύλους δ 'Ψυλλάντης, κι' ἔτσι δ 'Ιμπραῖμ περιορίστηκε νὰ κάψῃ τὸ 'Αργος κ' ἔπειτα γύρισε πάλι στὴν Τρίπολι.

'Ο Κολοκοτρώνης προσπάθησε τότε, καθὼς καὶ τὴν ἄλλη φορά, νὰ πιάσῃ τὰ βουνὰ γύρω στὴν Τρίπολι καὶ νὰ τὸν πολιορκήσῃ, μὰ δὲν τὸ πέτυχε. 'Ο 'Ιμπραῖμ κατώρθωσε νὰ σκορπίσῃ καὶ νὰ διώξῃ τοὺς "Ἐλληνες ἀπόδλες τὶς θέσεις τους. 'Απὸ τότε δ Κολοκοτρώνης περιορίστηκε σὲ κλεφτοπόλεμο, ἐνῷ δ 'Ιμπραῖμ ἔκανε ἑκστρατείες καταστρεπτικὲς στὴν 'Αρκαδία, στὴ Λακωνία, στὴ Μεσογία καὶ στὴν Ἡλεία.

Μὲ δλα αὐτὰ δ 'Ιμπραῖμ δὲ μπόρεσε νὰ κυριαρχήσῃ στὴν Πελοπόννησο καὶ κρατοῦσε μόνο τὰ μέρη ὅπου βρισκόταν. Πίσω του ἦταν πάντα οἱ "Ἐλληνες καὶ τὸν ἐνοχλοῦσαν. Γιὰ νὰ γίνη κύριος τῆς Πελοποννήσου ἔπρεπε νὰ ἔπιανε κάθε χωριό, κάθε βουνό, κάθε κοιλάδα, κάθε ρεματιά, κ' ἔπρεπε νὰ ξεκληριστῇ δλος δ λαός της καὶ νὰ ἐρημωθῇ δλότελα ἡ χώρα ἀπὸ τοὺς κατοίκους της. Φαίνεται πῶς αὐτὸ εἶχε στὸ νοῦ του νὰ κάμη δ 'Ιμπραῖμ, μὰ δὲν πρόφτασε γιατὶ τὸν κάλεσαν νὰ πάη στὸ Μεσολόγγι.

7. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ.

Πολιορκία ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ. 'Η συμφωνία τοῦ σουλάτανου μὲ τὸν Μεχμέτ 'Αλή ἦταν νὰ ύποταξουν τὴν Πελοπόννησο τὰ αίγυπτιακὰ στρατεύματα καὶ τὴ Στερεά τὰ τουρκικά. Γιὰ τὴν ἑκστρατεία τῆς Στερεᾶς δ σουλτάνος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγο τὸ Ρεσίτ πασά Κιουταχῆ, ποὺ εἶχε κάμει μὲ τὸν 'Ομέρ Βριόνη τὴν πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ. Τοῦ παράγγειλε νὰ προσέξῃ προπάντων νὰ πάρῃ τὸ Μεσολόγγι, γιατὶ χωρὶς αὐτὸ δὲ θὰ μποροῦσε γὰχτυπήθη ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεά.

'Ο Κιουταχῆς λοιπὸν ἔφτασε μὲ 30 χιλιάδες στρατὸ ἐμπρός στὸ Μεσολόγγι τὸν 'Απρίλιο τοῦ 1825; χωρὶς νὰ βρῇ πουθενά ἀντίσταση. Αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ Μεσολόγγι ἦταν καλύτερα ωχυρωμένο ἀπὸ πρὶν καὶ εἶχε τέσσερεις χιλιάδες καλούς πολεμιστές. Στὴν ἀρχὴ δ Κιουταχῆς τὸ πολιόρκησε μόνο ἀπὸ τὴ στεριά. Οἱ πολιορκημένοι δύμως ἀντιστέκονταν καλά καὶ δ ἐλληνικὸς στόλος τοὺς ἔφερνε ἀφθονα τρόφιμα καὶ βοήθειες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ὕσπου στὸ τέλος 'Ιουνίου μεγάλος τουρκικὸς στόλος ἀπόκλεισε τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Οἱ πολιορκημένοι δὲν ἔχασαν οὔτε τότε τὸ θάρρος τους. Τοὺς πρότειναν οἱ Τούρκοι νὰ παραδοθοῦν, μὰ ἔκεινοι προτίμησαν τὸν πόλεμο. Σὲ λίγο δύμως ἀρχισαν νὰ τελειώνουν οἱ τροφές. Τὴ δύσκολη ἔκεινη ὥρα κατὰ τὸν Ιούλιο, παρουσιάστηκε δ

έλληνικός στόλος, νίκησε καὶ σκόρπισε τὸν τουρκικό, κι' ἔφοδίασε πάλι τὸ Μεσολόγγι μὲ ἄφθονες τροφές καὶ πολεμοφόδια.

Τότε ἀλλαξαν τὰ πράγματα. 'Ο Κιουταχῆς ἦρθε σὲ δύσκολη θέση. Καὶ οἱ τροφές τους ἄρχισαν νὰ τοῦ λείπουν καὶ ἀρρώστιες ἐπεσαν στὸ στρατό του καὶ χειμώνας πλησίαζε. Γιὰ νὰ ύποχωρήσῃ δμῶς δὲν ἔκανε οὔτε σκέψη.

"Ηξερε καλὰ τὴ θέληση τοῦ σουλτάνου καὶ εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση ἡ νὰ πάρη τὸ Μεσολόγγι ἡ νὰ πέσῃ μπρὸς τὰ τείχη του. 'Αφοῦ λοιπὸν ὅλες του οἱ ἐπιθέσεις εἶχαν ἀποτύχει, ἀποσύρθηκε στὰ ριζοβούνια τοῦ Ζυγοῦ — βουνὸ τῆς Αίτωλίας βορειοανατολικά τοῦ Μεσολογγιοῦ — ὠχυρώθηκε ἐκεῖ καὶ πρόσμενε νὰ φτάσῃ ὁ τουρκικός στόλος γιὰ νὰ τοῦ φέρη βοήθεια. "Αλλος δμῶς τοῦ πῆρε τὴ δόξα νὰ κυριέψῃ τὸ Μεσολόγγι.

Πολιορκία ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ καὶ τὸν Ἰμπραΐμ. "Οταν εἶδε ὁ σουλτάνος τὴν ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ, ζήτησε ἀπὸ τὸ Μεχμέτ 'Αλή νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ γιὰ τὸ Μεσολόγγι. 'Ο Μεχμέτ ἐστειλε τότε στὸ γιό του Ἰμπραΐμ δέκα χιλιάδες νέο στρατό, μὲ διαταγὴ νὰ συνεργαστῇ μὲ τὸν Κιουταχῆ γιὰ νὰ πάρουν τὸ Μεσολόγγι. 'Ο Ἰμπραΐμ ἔφτασε μπρὸς στὸ Μεσολόγγι τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1825. Τὴν ἵδια ἐποχὴ τὸ ἔκλεισε καὶ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἰμπραΐμ δὲν τὸ λογάριαζε πολὺ τὸ Μεσολόγγι καὶ προσπάθησε νὰ τὸ πάρῃ μόνος του. "Ολες του δμῶς οἱ προσπάθειες πήγαν χαμένες. Τὸ Μεσολόγγι δὲν ἐπεφτε, φτάνει μόνο νὰ τοῦ ἔφερνε τροφές ὁ ἐλληνικός στόλος, καὶ ὡς τώρα ὁ Μιασούλης τὸ εἶχε κατορθώσει συχνὰ σπάζοντας τὸν ἀποκλεισμό. "Ἐτσι ὁ Ἰμπραΐμ ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ τὴ σύμπραξη τοῦ Κιουταχῆ.

Οι δύο στρατηγοὶ τότε σκέφτηκαν πῶς δὲ θὰ κατώρθωναν τίποτε ὃν δὲ χτυποῦσαν τὴν πόλη καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. "Εφεραν λοιπὸν ἀπὸ τὴν Πάτρα μικρὰ καΐκια, κατάλληλα γιὰ τὰ ρηχά νερά, καὶ μὲ αὐτὰ κατώρθωσαν νὰ πιάσουν δλα τὰ νησάκια τῆς λιμνοθάλασσας.

Μόνο ἡ Κλείσοβα δὲν ἐπεσε στὰ χέρια τους. Αὐτὴ τὴν εἶχαν οἱ Ἐλλήνες καλὰ ὠχυρωμένη καὶ εἶχαν τοποθετήσει ἀπάνω τῆς τέσσερα κανόνια καὶ τριακόσια παλληκάρια μὲ ἀρχηγὸ τὸν Τζαβέλα. Καὶ ὁ Κιουταχῆς ποὺ τὴ χτύπησε πρῶτος, καὶ οἱ Αιγύπτιοι ςτερα δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Σκοτώθηκε μάλιστα καὶ ὁ Χουσεΐν. Στὸ τέλος ἔκαμε ὁ Τζαβέλας ἔξοδο πῆρε δώδεκα μικρὰ πλοῖα καὶ ἐστησε ἔνα τρόπαιο ἀπὸ 2000 δπλα ποὺ εἶχε πάρει λάφυρα.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἦταν ὁ τελευταῖος θρίαμβος τοῦ Μεσολογγιοῦ, γιατὶ ἡ θέση τῶν Ἐλλήνων ἄρχισε τώρα νὰ γίνεται ἀπελπιστική. Μὲ ὅλες τὶς προσπάθειές του δὲ ἐλληνικός στόλος δὲν κατώρθωνε πιὰ νὰ βγάλῃ τροφές στὴν

πόλη. Τὰ τρόφιμα ἄρχισαν λείπουν. Τὸ κρέας τῶν ποντικῶν ἦταν σπάνιο καὶ περιζήτητο. Χέλια, καβούρια καὶ ἄλλα θαλασσινὰ μποροῦσαν νὰ ψαρεύουν μόνο μὲ κίντυνο τῆς ζωῆς τους. "Ετοι ἀναγκάζονταν νὰ τρώνε φύκια, σκουλίκια καὶ δέρματα, ποὺ τοὺς ἔφερναν ἀρρώστειες καὶ θάνατο. Πολλοὶ ἔπεφταν στὸ δρόμο μὲ σπασμούς. "Ολοι εἶχαν βαθουλωμένα τὰ μάτια καὶ ἦταν κίτρινοι σὰ φαντάσματα. Καὶ ὅμως μὲ ὅλη σύτη τὴν κατάσταση δὲ δέχτηκαν τὴν πρόταση τοῦ Ἰμπραΐμ νὰ παραδοθοῦν καὶ ἀποφάσισαν σὲ κοινὴ συνέλευση νὰ δοκιμάσουν νὰ περάσουν μὲ τὰ δρόπλα τους ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν ἔχθρο.

Η "Ἐξοδος. Γιὰ νὰ ξεγελάσουν τοὺς ἔχθρούς οἱ πολιορκημένοι εἰδοποίησαν τὸν Καραϊσκάκη καὶ τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγούς ποὺ ἦταν στὸν Πλάτανο, νὰ χτυπήσουν ἀπὸ πίσω τοὺς Τούρκους. Γιὰ κακὴ ὅμως τύχη ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ἀρρωστος καὶ οἱ ἄλλοι δὲν τολμοῦσαν νὰ ἐνεργήσουν χωρὶς αὐτόν. Μόνο ὁ Κώστας Μπότσαρης μὲ 800 παλικάρια κατέβηκε στὶς 10 Ἀπριλίου, λίγο πρὶν βασιλέψῃ ὁ Ἡλίος στὴν πεδιάδα τοῦ Μεσολογγιοῦ κι' ἔκαμε τὸ συμφωνημένο σύνθημα, ρίχνοντας ἔνα δυνατὸ πυροβολισμό. Τὸ σύνθημα ὅμως τὸ καταλάβαν οἱ Τούρκοι. Κάπιοις Βούλγαρος προδότης τοὺς ἔιχε εἰπεῖ τὸ σχέδιο καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἑτοιμαστῇ. Μάζεψαν ὅσο στρατὸ μπόρεσαν ἔμπρός στὸ Μεσολόγγι, ἔστησαν καρτέρι ἀπὸ 500 ἵππεῖς μισή ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, κι' ἔστειλαν 2000 Ἀρβανίτες καὶ ἀνάγκασαν τὸν Κώστα Μπότσαρη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Οἱ πολιορκημένοι δὲν εἶχαν καταλάβει πῶς τὸ σχέδιό τους τὸ ἔμαθαν οἱ Τούρκοι καὶ πῶς ἡ βοήθεια ποὺ περίμεναν δὲ θὰ ἔφτανε. Μὲ τὸ σχέδιο λοιπὸν ποὺ εἶχαν πετάχτηκαν τὰ μεσάνυχτα ὀρμητικά ἀπὸ τὰ χαρακώματά τους. "Ήταν ὅλοι - ὅλοι ἐννέα χιλιάδες ἄνθρωποι. Προπορεύονταν τρεῖς χιλιάδες πολεμιστές, ἀκολουθοῦσαν οἱ γέροι, τὰ παιδιά καὶ οἱ γυναῖκες, κι' ἔκλειναν πάλι τὴ σειρὰ ἄλλοι ἄντρες. Μὲ φοβερὴ ὄρμὴ ἔσπασαν τὰ παλικάρια τὶς ἔχθρικὲς γραμμές, ἐνῶ τοὺς ἀκολουθοῦσαν οἱ ἀπόλεμοι. "Ἐπειτα ὅμως ἔπεσαν στὸ καρτέρι τῶν ἵππεων καὶ αὐτοὶ ἔσφαξαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους. Τελευταῖα, στὸ Ζυγὸ τοὺς χτύπησαν οἱ Ἀρβανίτες καὶ αὐτοὶ ἀφάνισαν τοὺς ἥρωες. "Απ' ὅλους μόνο 1800 ἄνθρωποι ἔφτασαν στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ ἀπὸ κεῖ πῆγαν στὸν Πλάτανο. "Απὸ τὸν Πλάτανο πῆγαν ἔπειτα στὴν "Αμφισσα, μά καὶ ἔκει πέθαναν ἀπὸ αὐτοὺς πολλοὶ ἀπὸ τὴν κούραση καὶ ἀπὸ τὴν πεῖνα.

Στὸ ἀναμεταξύ μέσα στὸ Μεσολόγγι ἔγιναν φοβερὲς σκηνὲς. "Οταν ἔσπασαν τὶς πρῶτες ἔχθρικὲς γραμμές, μέσα ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ νὰ λέην δυνατά : «Πίσω, πίσω στὰ δχυρώματα». Δὲν ξέρει κανεὶς ποιός πέταξε τὰ φοβερὰ αὐτὰ λόγια. Τότε οἱ περισσότεροι

ἀπόλεμοι καὶ τὰ παλικάρια ποὺ ἦταν στὴν δημοσθοφυ-
λακή γύρισαν πίσω καὶ ξαναμπῆκαν στὴν πόλη. Μαζὶ μὲ
αὐτούς δύμως μπῆκαν καὶ οἱ Τούρκοι.

Σὲ δλη τὴν ἐρειπωμένη πόλη ἄρχισαν τότε φοβερές
συμπλοκές καὶ σφαγές. "Ολοὶ οἱ Μεσολογγίτες βρῆκαν
θάνατο ἡρωϊκό, καὶ τῶν Τούρκων δύμως οἱ ζημιές ἦταν με-
γάλες. Σὲ δλα τὰ μέρη τοῦ Μεσολογγιοῦ οἱ "Ελληνες ἔβα-
ζαν φωτιά στὶς ἀποθήκης τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ τινάζονταν
στὸν ἀέρα μαζὶ μὲ τοὺς ἔχθρούς. Συγκινητικὸς εἶναι δὲ
ἡρωΐσμὸς ποὺ ἔδειξε δὲ γέρο - πρόκριτος Χρίστος Κα-
ψάλης. Αὐτὸς μάζεψε πολλούς ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους
στὴν κεντρικὴ ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ, καὶ δταν μπῆκαν
πολλοὶ ἔχθροι ἀναζητώντας λάφυρα, δὲ Καψάλης ἔβαλε
φωτιά ψέλνοντας τὸ «μνήσθητί μου, Κύριε» καὶ τινάχτη-
καν δλοὶ στὸν ἀέρα.

Τὸ Μεσολόγγι καταστράφηκε, μὰ δὲ ἡρωΐσμός του εἶχε
λαμπρὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴν ἐπανάσταση. "Ολη ἡ πο-
λιτισμένη Εύρωπη ἔστρεψε τὰ βλέμματά της μὲ συγκίνηση
καὶ θαυμασμὸν στὰ ἐρείπια τοῦ Μεσολογγιοῦ καὶ δὲ ἐνθου-
σιασμὸς ἔσπασε ἀκράτητος γιὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα
ἀναγκάζοντας καὶ τὶς δισταχτικὲς κυβέρνησεις νὰ ἐπέμ-
βουν γιὰ τὴν Ἐλλάδα.

8. 'Ο Κιουταχῆς στὴ Στερεά καὶ ὁ Ἰμπραΐμ στὴν Πελοπόννησο.

Μὲ μεγάλη θλίψη καὶ ἔκπληξη ἔμαθαν οἱ "Ελληνες
πῶς ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι. 'Η κυβέρνηση τοῦ Κουντου-
ριώτη κατηγορήθηκε πῶς ἄφησε ἀβοήθητη τὴν Ἱερὴ πόλη
νὰ πέσῃ, κι' ἔγινε νέα κυβέρνηση μὲ πρόεδρο τὸ Ζαΐμη.

Πραγματικὰ δὲ θέση τῆς Ἐλλάδας ἦταν πολὺ σοβαρή.
"Ο Κιουταχῆς, κυρίαρχος πιὰ σὲ δόλοκληρη τὴ Στερεά,
ῆρθε στὴν Ἀττικὴ καὶ πολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολη τῶν
Ἀθηνῶν. 'Ο Ἰμπραΐμ τὸν ἵδιο καιρὸν γύρισε στὴν Πελο-
πόννησο καὶ ἄρχισε νὰ τὴν καταστρέψῃ. "Εσφαζε καὶ αἰχ-
μαλώτιζε τοὺς κατοίκους κι' ἐρήμωνε τὰ χωράφια καὶ τὰ
χωριά.

Στὴ δύσκολη ἐκείνη περίσταση ἔσωσαν πάλι τὴν ἐπα-
νάσταση δυὸς ἀνθρώποι. 'Ο Κολοκοτρώνης στὴν Πελοπόν-
νησο καὶ δὲ Καραϊσκάκης στὴ Στερεά. 'Ο Κολοκοτρώνης
ξανάρχισε τὸν κλεφτοπόλεμο μὲ τὸν Ἰμπραΐμ, κυνηγών-
τας τοὺς Αιγυπτίους δπου τοὺς πετύχαινε. 'Ο Ἰμπραΐμ
δυὸς φορὲς προσπάθησε νὰ μπῇ στὴ Μάνη, νικήθηκε δύμως
ἀπὸ τοὺς Μανιάτες καὶ στὸ τέλος ἀναγκάστηκε νὰ περιο-
ρισθῇ στὴ δυτικὴ παραλία τῆς Πελοποννήσου.

9. Πολεμικά κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη.

‘Ο Καραϊσκάκης ḥταν ἀσθενικός, κοντὸς καὶ ἀδύνατος, σπὸ ἄρρωστο δύμως καὶ μικρὸ του σῶμα φώλιαζε καρδιὰ λεονταριοῦ. ḥταν ἀκόμη ἐνεργητικός καὶ ἔξυπνος πολύ.

Αὐτός, ἐνῶ σὲ δὴ τὴν ἐπανάσταση ὡς τώρα δὲν εἶχε κάμει τίποτε τὸ ξεχωριστό, τώρα τὴν ἔσωσε μὲ τὴ μεγάλη του στρατηγικὴ ἴκανότητα. Στὴ γενικὴ ἀπελπισία ὅλων τότε, δὲ Καραϊσκάκης μόνο φύλαξε τὸ θάρρος του καὶ σ’ αὐτὸν στήριξε τὶς ἐλπίδες τῆς ἡ κυβέρνηση καὶ τὸν ἐδιώρισε ἀρχιστράτηγο τῆς Στερεάς. ‘Ο Καραϊσκάκης ἀμέσως μόλις διωρίστηκε ἀρχιστράτηγος τὸν ’Ιούλιο τοῦ 1826, πῆγε στὴ Σαλαμῖνα. Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν 3500 ἄντρες καὶ μαζὶ μ’ αὐτοὺς δὲ Κριεζώτης, δὲ Βάσος, δὲ Πανουριάς καὶ ἔνα σῶμα ταχικῶν, ὀργανωμένο ἀπὸ ἔνα φιλέλληνα, τὸ Γάλλο συνταγματάρχη Φαβέρο. Στὴν ἀρχὴν νικήθηκαν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ἵππικό σπὸ Χαϊδάρι (κοντὰ σπὸ Δαφνὶ τῆς Ἀττικῆς). Ἐπειτα δύμως δὲ Κριεζώτης μὲ 500 ἄντρες κατορθώνει νὰ μπῇ στὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ δυναμώσῃ τὴν φρουρά της (τὸν ’Οκτώβριο τοῦ 1826) ποὺ εἶχε χάσει τὸ θάρρος της γιατὶ σκοτώθηκε δὲ ἀρχηγός της δὲ Γκούρας.

‘Ο Καραϊσκάκης ἔκαμε τότε τὸ σχέδιο νὰ ζωογονήσῃ τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεά γιὰ ν’ ἀποκλείσῃ τὸν Κιουταχὴ στὴν Ἀττική.

Γιὰ τὸ σκοπό του αὐτὸν ἀποφάσισε νὰ προσβάλῃ δὲνδιος τοὺς Τούρκους στὴ Δόμπραινα καὶ ἔστειλε τὸν Κωλέτη ἀπὸ τὴ θάλασσα στὴν Ἀταλάντη. ‘Ο Κιουταχὴς δύμως ἔστειλε στὴν Ἀταλάντη τὸ Μουσταφάμπεη μὲ δυδοὺς χιλιάδες διαλεχτούς Ἀρβανίτες καὶ δὲ Κωλέτης ἀναγκάστηκε νὰ μπῇ πάλι στὰ πλοῖα καὶ νὰ φύγῃ.

‘Ο Καραϊσκάκης πληροφορήθηκε τότε πῶς δὲ Μουσταφάμπεης τραβᾶται τὰ Σάλωνα (“Ἀμφισσα”), καὶ στέλνει προτύτερα τὸ Γαρδικιώτη Γρίβα καὶ πιάνει τὴν Ἀράχοβα. “Οταν ἔφτασε ἔκει δὲ Μουσταφάμπεης ἀπὸ τὴ Λεβαδειά, προσπάθησε νὰ διώξῃ τοὺς Ἐλληνες, αὐτοὶ δύμως ἀντιστάθηκαν γενναῖα σὲ δλες τὶς προσβολές του.

Αὐτὸδ ἔδωσε καἱρὸ σπὸ Καραϊσκάκη νὰ βάλῃ σ’ ἐνέργεια τὸ σχέδιο του. Πιάνοντας κατάλληλες θέσεις ἔκοψε στοὺς Ἀρβανίτες τὴ συγκοινωνία μὲ τὴν Ἀμφισσα καὶ μὲ τὴ Λεβαδιά. Ἐπειτα χτυπώντας τους ἀπὸ δλα τὰ μέρη τοὺς ἀποκλείνει σ’ ἔνα λόφο, κοντὰ στὴν Ἀράχοβα, χωρὶς ἀποσκευές καὶ τροφές. ‘Ο Μουσταφάμπεης πληγώνεται. Τὸ κρύο καὶ τὸ χιόνι ḥταν ἀνυπόφορο. Οἱ Ἀρβανίτες λοιπόν ἀποφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὶς κλεισοῦμες τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Ἐλληνες τότε τοὺς ρίχτηκαν μὲ τὰ σπαθιά καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους ἑκτὸς ἀπὸ τριακοσίους πού γλιτώσαν (Νοέμβριος 1826).

"Υστερ' ἀπὸ τῇ λαμπρῇ αὐτῇ νίκη καὶ ἄλλῃ μιᾷ ὅμοιᾳ στὸ Δίστομο, ὁ Καραϊσκάκης ξαναζωντάνεψε τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεά. "Ολη ἡ Στερεά ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βόνιτσα, τὸ Αιτωλικό, τὸ Μεσολόγγι καὶ τὴ Ναύπακτο, ἔπεισε πάλι στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Ἀκόμη, ὁ Φαβιέρος ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχη τῆς Ἀράχωβας εἶχε κατορθώσει νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν Ἀκρόπολη μὲ μπαροῦτι. Εἶχε κατορθώσει δηλαδὴ μὲ πεντακόσιους ἄντρες, ποὺ καθένας τους εἶχε στὸν ὅμοιο του ἔνα σακί μπαροῦτι, νὰ περάσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ εἶναι τὸ θέατρο τοῦ Ἡρώδη τοῦ Ἀττικοῦ ν' ἀνέβη στὴν Ἀκρόπολη.

Μ' ὅλα αὐτὰ ὁ Κιουταχῆς ἔξακολουθοῦσε νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολη. "Η ἐπιμονὴ τοῦ Κιουταχῆ ἀνάγκασε τὴν κυβέρνηση νὰ καλέσῃ τὸν Καραϊσκάκη στὴν Ἀττική. Ὁ Καραϊσκάκης ἥρθε ἀμέσως στὴν Ἀττική, ἔπιασε τὸ Κερατσίνι καὶ ἀρχισε νὰ ἐτοιμάζει στενότερο ἀποκλεισμὸ τοῦ Κιουταχῆ. Τὸ ἔργο του ὅμως τὸ ματαίωσε ἡ παρέμβαση τῶν ξένων.



Εἰκ. 22. Γεώργιος Καραϊσκάκης.

10. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο.

"Η νέα ἔθνικὴ συνέλευση τῆς Τροιζήνας εἶχε ἐκλέξει δυὸς Ἀγγελούς, τὸ Τζόρτζ άρχιστράτηγο καὶ τὸν Κόχραν ἀρχιναύαρχο, ποὺ εἶχαν διακριθῆ καὶ οἱ δύο ὡς τότε σὲ πολλοὺς πολέμους. Αὐτοὶ πρότειναν νὰ ἐτοιμαστῇ νέος στρατὸς γιὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Κιουταχῆ, καὶ ἡ κυβέρνηση δέχτηκε.

"Ο Κόχραν καὶ ὁ Τζόρτζ ἀποβιβάσθηκαν μὲ τὸ νέο στρατὸ στὸ Φάληρο. Στὸν τρόπο ὅμως ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσουν δὲ συμφωνοῦσαν μὲ τὸν Καραϊσκάκη. Ὁ Κα-

ραῖσκάκης ζητοῦσε νὰ μὴν κάγουν ἐπίθεση στὸν Κιουταχή, παρὰ τὸν κυκλώσουν, νὰ τοῦ κόψουν τὶς συγκοινωνίες καὶ μὲ τὴν πεῖνα νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ παραδοθῇ. Οἱ "Αγγλοι ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐπιμέναν ἀντίθετα νὰ κάμουν ἀμέσως τὴν ἐπίθεση. 'Ο Καραϊσκάκης ἀναγκάστηκε στὸ τέλος νὰ ὑποχωρήσῃ.

"Ἐδιωξαν λοιπὸν τοὺς Τούρκους ἀπ' δλες τὶς ὁχυρές θέσεις ποὺ κρατοῦσαν ἀπὸ τὸ Κερατούνι ὡς τὸ Φάληρο, καὶ ὥρισαν νὰ γίνῃ ἡ ἐπίθεση στὶς 23 Ἀπριλίου. Τὴν παραμονὴ ὅμως τῆς ἡμέρας αὐτῆς βρῆκε τοὺς "Ελληνες μεγάλη συμφορά. Χάθηκε ἔξαφνα ὁ Καραϊσκάκης χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃ κανεῖς. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη εἶχε ἀπαγορευτῆ σύστηρά στοὺς στρατιῶτες νὰ κάμουν συμπλοκὴ μὲ τοὺς Τούρκους. Μερικοὶ ὅμως Κρητικοὶ καὶ Υδραῖοι μεθυσμένοι πιάτηκαν μ' ἔνα ἀπόσπασμα τουρκικοῦ ἴππικοῦ. 'Ο Καραϊσκάκης ἔτυχε ἐκείνη τὴν ἡμέρα νὰ κοίτεται ἄρρωστος μὲ δυνατὸ πυρετό. "Ἀκουσε τοὺς πυροβολισμούς, πετάχτηκε ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή του καὶ βλέποντας τοὺς "Ελληνες νὰ φεύγουν πηδᾶ ἀμέσως στὸ ἄλογό του. Μὲ τὸ γιαταγάνι στὸ χέρι ρίχνεται μὲ δσους βρῆκε γύρω του στοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσουν στὰ ὁχυρώματά τους. Μὲ τὴν ἔξαψη ὅμως τοῦ πυρετοῦ φαίνεται πῶς τοῦ ἔλειψε ἡ ουνηθισμένη του φρόνηση καὶ προχώρησε περισσότερο ἀπὸ δσο ἔπρεπε. Τότε μιὰ σφαίρα ἀπὸ Τούρκο ἵππεα τὸν βρίσκει στὴν κοιλιά. Οἱ γύρω του τὸν ἐσήκωσαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πλοῖο τοῦ Τζόρτζ. 'Ο γιατρὸς προσπάθησε νὰ τοῦ κρύψῃ τὸν κίντυνο ποὺ ἔτρεχε ἡ ζωὴ του, μὰ ὁ Καραϊσκάκης κατάλαβε πῶς λίγες ὁρες τοῦ ἔμειναν νὰ ζήσῃ, καὶ ἀφῆσε τὶς τελευταῖς του παραγγελίες. Παράγγειλε στοὺς παλιούς του συναγωνιστὲς νὰ τὸν θάψουν στὴ Σαλαμῖνα καὶ προπάντων νὰ μὴν ὑποχωρήσουν. Στὶς 4 τὸ πρωὶ πέθανε ὁ ἥρωας καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἔγινε ἡ κηδεία του στὴ Σαλαμῖνα.

"Ἡ λύπη καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ δὲ λέγεται. Προσπαθοῦσε ὁ Τζόρτζ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς "Ελληνες, λέγοντας πῶς αὐτὸς θὰ τοὺς δηγήσῃ στὴ μάχη, μὰ τοῦ κάκου. Τὴν πεποίθηση ποὺ εἶχαν στὸν Καραϊσκάκη δὲν μποροῦσαν πιὰ νὰ τὴν ἔχουν σὲ κανένα, καὶ δσα ἔγιναν ὅστερα ἔδειξαν πῶς οἱ στρατιῶτες εἶχαν δίκιο.

"Ἡ ἐπίθεση ἔτσι ἀναβλήθηκε μιὰ μέρα καὶ ἀρχισε τῇ νύχτα τῆς 23 πρὸς τὶς 24 Ἀπριλίου. Οἱ "Αγγλοι ὅμως στρατηγοὶ τόσο κακὰ τὴν εἶχαν κανονίσει, ὥστε δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ γίνῃ ἡ καταστροφή. Χωρὶς σχέδιο καὶ χωρὶς καμμιά τάξη οἱ "Ελληνες διετάχθησαν νὰ προχωρήσουν ἀπὸ τὸ Φάληρο καὶ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ πρὸς τὴν Ἀθήνα. 'Ο Κόχραν καὶ ὁ Τζόρτζ ἔμεναν στὰ πλοῖα τους. Οἱ Τούρκοι ρίχτηκαν στοὺς "Ελληνες καὶ τοὺς ἔξόντωσαν πέρα πέρα.

Τὸ λάθος τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ Τζόρτζ ἔδωσε στὸν Κιουταχὴν ἔναν εὔκολο θρίαμβο καὶ στούς "Ἐλληνες μιὰ ἀνεπανόρθωτη συμφορά. "Υστεραὶ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τὸ ἐλληνικὸ στρατόπεδο διαλύθηκε καὶ ἡ Ἀκρόπολη παραδόθηκε μὲ τὴν συμφωνία νὰ βγοῦν οἱ πολιορκημένοι καὶ νὰ πᾶνε διπού θέλουν μὲ τὰ ὅπλα τους καὶ τὶς ἀποσκευές τους.

Μὲ τὴν Ἀκρόπολη δύμας ποὺ ἔπεισε, ἔσβησε δλότελα ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἐλλάδα. Το ἔργο τοῦ Καραϊσκάκη χάθηκε ἀπὸ ἔνα λάθος καὶ ἡ ἐπανάσταση περιορίζθηται τώρα στὴν ἀνατολικὴ γωνιά τῆς Πελοποννήσου. Καὶ τὸ χειρότερο, ἄρχισαν πάλι τὰ μαλώματα καὶ οἱ ἐμφύλιοι χωρισμοί. Στὴ δύσκολη ἑκείνη περίσταση ἔσωσαν τὴν Ἐλλάδα οἱ εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'.

ΕΠΙΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (1827-1832)

1. Ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων ὡς τὰ 1827.

Οἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης δὲν εἶδαν στὴν ἀρχὴ μὲ συμπάθεια τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασην. "Ισια Ἰσια μάλιστα τῆς ἔδειξαν πολλὴ δυσμένεια.

"Ἡ Αύστρια πάντοτε ἔχθρευόταν τὴν Ἐλλάδα. "Ἔχοντας ἡ Ἰδιαὶ ὑποδουλωμένους λαούς δὲν ἦθελε νὰ ἐπαναστατοῦν οἱ ύποδουλοι.

"Ἡ Γαλλία, ὕστερ" ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἐπανάσταση, εἶχε γίνει μοναρχικὴ καὶ ἀκολουθοῦσε τὴν Αύστρια.

"Ἡ Ἀγγλία πάλι, νομίζοντας πώς ἡ ἐπανάσταση εἶχε ὑποκινηθῆ ἀπὸ τὴν Ρωσία γιὰ δικῆ της ὠφέλεια, ἥταν φιλότουρκη.

"Ἡ Ρωσία τέλος, ἀν καὶ συμπαθοῦσε τοὺς "Ἐλληνες σὰν ὅμοδοιους στὴ θρησκεία, δύμας γιὰ νὰ μὴν τὴν ὑποψιαστοῦν οἱ ἄλλες δυνάμεις, πώς αὐτὴ ὑποκινηθῆσε τὴν ἐπανάσταση, ἀποδοκίμασε τὸ κίνημα τοῦ "Ψηλάντη. "Ο φόνος ἔπειτα τοῦ Πατριάρχη καὶ οἱ σφαγὲς τῶν χριστιανῶν ἔκαμαν τὴν Ρωσίαν ἀλλάξῃ καὶ νὰ κόψῃ κάθε σχέση τῆς μὲ τὴν Τουρκία. "Ἐπειδὴ δύμας φοβόταν τὶς ἄλλες δυνάμεις, δὲν τολμοῦσε δὲ τσάρος νὰ κηρύξῃ πόλεμο τῆς Τουρκίας.

"Ἐπρεπε οἱ "Ἐλληνες νὰ κάμουν τὰ μεγάλα ἑκεῖνα

κατορθώματα, ἔπρεπε νὰ δείξῃ ἡ ἐπανάσταση τέτοια ἀντοχὴ σὲ δλες τὶς ἐπιθέσεις τῆς Τουρκίας, ἔπρεπε νὰ δυναμώσῃ τόσο πολὺ ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Ἀγγλία γιὰ ν' ἀλλάξῃ ἐπὶ τέλους καὶ ἡ διάθεση τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους. Γιὰ καλὴ τύχη στὴν Ἀγγλία εἶχε γίνει τότε πρωθυπουργὸς ὁ φιλέλληνας Κάνιγκ καὶ στὴ Ρωσία πάλι πέθανε ὁ Ἄλεξανδρος καὶ ἔγινε τοάρος ὁ ἀδελφός του Νικόλαος τολμηρότερος ἀπὸ ἑκεῖνον.

Ὑπογράφηκε λοιπὸν τότε (τὸ Μάρτιο τοῦ 1826) συμφωνία μυστική Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας νὰ μεσολαβήσουν γιὰ νὰ ἰδρυθῇ κράτος ἐλληνικό. Στὴ συμφωνίᾳ αὐτὴ ἐνώθηκε σὲ λίγο καὶ ἡ Γαλλία, γιατὶ παρασύρθηκε ἀπὸ τὸ φιλελληνισμό, καὶ ἔτσι ἔγινε ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου στὰ 1827. Ἀφοῦ ἔκαμαν τὴν συνθήκη αὐτὴ οἱ τρεῖς δυνάμεις, ἔδωσαν διαταγὴ στοὺς ναυάρχους τῶν στόλων τους στὴ Μεσόγειο νὰ ἐπιβάλουν καὶ στὰ δύο μέρη ἀνακωχῆ.

2. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

Οἱ Ἑλληνες δέχτηκαν τὴν ἀνακωχὴν ἀμέσως, ὅχι δύμως καὶ οἱ Τούρκοι. Οἱ ναύαρχοι Κόδριγκτον τῆς Ἀγγλίας καὶ Δεριγνὺν τῆς Γαλλίας ἔφτασαν μὲ τοὺς στόλους των στὴν Πύλῳ καὶ ζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἰμπραΐμ νὰ σταματήσῃ τὶς ἔχθροπραξίες. Ὁ Ἰμπραΐμ τὸ ὑποσχέθηκε ὃσπου νὰ λάβῃ ὀδηγίες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Καὶ ήταν καιρὸς νὰ γίνη αὐτό, γιατὶ ὁ Ἰμπραΐμ εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, νέες μεγάλες βοήθειες καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ χτυπήσῃ τὴν "Υδρα".

Οἱ δύο ναύαρχοι ἀφοῦ πήραν τὴν ὑπόσχεση τοῦ Ἰμπραΐμ, τραβήγηκαν μὲ τοὺς στόλους των καὶ πήγαν δὲ Δεριγνὺν στὰ Ἐλαφονήσια καὶ δὲ Κόδριγκτον στὴ Ζάκυνθο.

Ἄπὸ τὴν μεσολάβηση αὐτὴ οἱ "Ἑλληνες πήραν θάρρος. Ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶχαν δεχτῆ τὴν ἀνακωχὴν, ἡ Πύλη δύμως δὲν τὴν εἶχε δεχτῆ ἀκόμη, ηταν ἐλεύθεροι στὶς ἐνέργειές τους. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ ἀπλώσουν τὴν ἐπανάσταση. Ὁ Τζόρτζ πήγε μὲ στρατὸ στὴ δυτικὴ Ἐλλάδα καὶ δὲ "Ἀγγλος πλοίαρχος" Ἀστιγκ μὲ τὸ ἀτμόπολο «Καρτερία» καὶ πέντε ἄλλα πλοῖα κατάστρεψε στὸ λιμάνι τῆς Ἰτέας τουρκικὸ στόλο ἀπὸ ἐφτά μεγάλα καράβια*.

Αὐτὸ ἔκαμε τὸν Ἰμπραΐμ νὰ θυμώσῃ φοβερά.. Προ-

* Μὲ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου εἶχε γίνει ἔνα ἀτμόπολο, τὸ πρῶτο πολεμικό βαπτόρι ποὺ κατασκευάστηκε, μὲ τ' ὥραιο ὄνομα «Καρτερία» καθὼς καὶ ἔνα μεγάλο καράβι ἡ «Ἐλλάς» μὲ 64 κανόνια. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἔφτασαν στὴν Ἐλλάδα στὶς ἀρχές τοῦ 1827. Κυβερνήτες διωρίστηκαν τῆς «Καρτερίας» ὁ φιλέλληνας "Ἀγγλος ναύαρχος" Ἀστιγκ καὶ τῆς «Ἐλλάδας» ὁ ναύαρχος Μιαούλης.

σπάθησε νὰ πάη μὲ μερικὰ πλοῖα νὰ τιμωρήσῃ τὸν "Αγ-
γλο πλοίαρχο, μὰ δὲ Κόδρικτον τὸν ἐμπόδιος. "Αρχισε λοι-
πὸν νὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ ἔρημώνη τὴν Μεσσηνία, τὴν
"Αρκαδία καὶ τὴν Λακωνία. Στὸ ἀναμεταξὺ πῆγε καὶ δὲ
γαλλικὸς στόλος στὴ Ζάκυνθο κι' ἔφτασε καὶ δὲ ρωσικὸς
μὲ τὸ ναύαρχο "Εὔδεν.

Οἱ τρεῖς ναύαρχοι ἔκαμαν συμβούλιο καὶ συμφώνη-
σαν πῶς δὲν πρέπει νὰ ἀνεχτοῦν περισσότερο τὴν κακοπι-
στία τοῦ Ἰμπραΐμ. Τράβηξαν λοιπὸν μὲ τοὺς στόλους
τῶν (27 πολεμικὰ πλοῖα) στὸ λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου, γιὰ
νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Ἰμπραΐμ νὰ φύγῃ μὲ τὸ στρατό του
ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Δὲν εἶχαν ὅμως ἀκόμη προφτάσει
οἱ στόλοι τῶν συμμάχων νὰ τακτοποιήθουν μέσα στὸ λι-
μάνι καὶ οἱ Τούρκοι περήφανοι γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ στό-
λου των, ποὺ εἶχε 82 πολεμικά, πυροβόλησαν μιὰ βάρκα
ἄγγλική.

Ο Κόδρικτον ἔδωσε ἀμέσως τὸ σύνθημα τῆς μάχης.
Σὲ τέσσερεις ὥρες μέσα ἀπὸ τὰ 120 πολεμικὰ καὶ φορτη-
γὰ πλοῖα τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου δὲν ἀπόμειναν
παρὰ μόνο 20 μικρά.

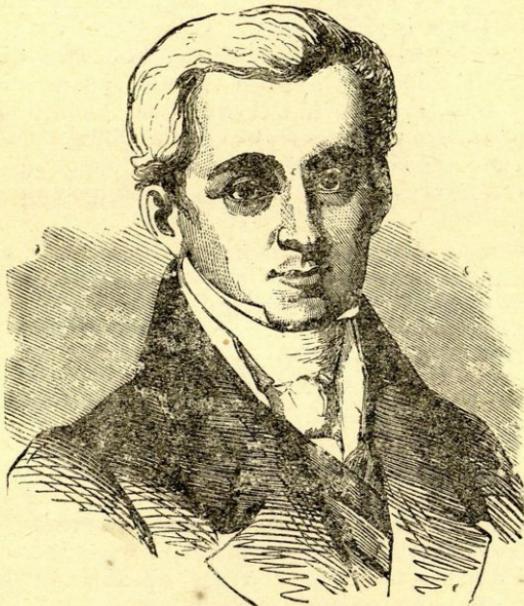
Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου ἦταν
μεγάλο. Οἱ πρέσβεις τῶν δυνάμεων, ἀπὸ τὴ θρασύτητα
ποὺ ἔδειχναν οἱ Τούρκοι, ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ
τὴν Πόλη. Ἡ Ρωσία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας καὶ
δὲ ρωσικὸς στρατός μπήκε στὴν Τουρκία. Οἱ στόλοι τῶν
τριῶν δυνάμεων ἀποκλείοντας τὴν Πελοπόννησο, ἔκοψαν
κάθε συγκοινωνία τοῦ Ἰμπραΐμ μὲ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἡ
Γαλλία ἔστειλε 14 χιλιάδες στρατὸ μὲ τὸ στρατηγὸ Μαι-
ζόν, ποὺ ἀνάγκασε τὸν Ἰμπραΐμ ν' ἀδιάση τὴν Πελοπόν-
νησο καὶ νὰ φύγῃ στὴν Αἴγυπτο.

3. Ὁ Ἱωάννης Καποδίστριας.

Ἡ ἔθνικὴ συνέλευση τῆς Τροιζήνας γιὰ νὰ σταματή-
σῃ δὲ ἐμφύλιος σπαραγμὸς ψήφισε κυβερνήτη τῆς Ἑλλά-
δας τὸν Ἱωάννη Καποδίστρια. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχισε
ἡ ἐπανάσταση, δὲ Ἱωάννης Καποδίστριας εἶχε προσπαθήση
νὰ πείσῃ τὸν τσάρο νὰ πάη μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων
χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσῃ. Γι' αὐτὸ στὰ 1822 παρατήθηκε
ἀπὸ ὑπουργὸς τῶν ἔξωτερικῶν τῆς Ρωσίας καὶ ἔμενε στὴν
Ἑλβετία. Ἐκεῖ ἔξακολούθησε καὶ ἴδιωτης ποὺ ἦταν νὰ ἐρ-
γάζεται γιὰ τὸν ἐλληνικὸ ἀγῶνα.

"Αμα ἔμαθε πῶς τὸν ψήφησαν κυβερνήτη, δὲν ἦρθε
ἀμέσως στὴν Ἑλλάδα. Ταξίδεψε πρῶτα στὶς πρωτεύου-
σες τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν γιὰ νὰ καταλάβῃ τὶ διάθεση
εἶχαν γιὰ τὴν πατρίδα του, κι' ἔπειτα στὶς 6 Ἰανουαρίου
1828, ἔφτασε μὲ πλοῖο στὸ Ναύπλιο.

‘Η Ἑλλάδα ἦταν τότε σ’ ἐλεεινὴ κατάσταση. Η Στερεά ἔρημωμένη ἦταν ἀκόμη στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Η Πελοπόννησος ἦταν καὶ αὐτὴ καταστραμμένη καὶ τὰ δύο τρίτα τῆς χώρας τὰ κρατοῦσαν ἀκόμη Αλγύπτιοι. Τὰ νησιά βρίσκονταν σὲ φτώχεια φοβερή. Οἱ λαός καὶ πρὸ πάντων οἱ γεωργοὶ ἦταν ἀπελπισμένοι. Τριάντα ώς σαράντα χιλιάδες στρατιώτες καὶ ναῦτες δὲν εἶχαν οὔτε ψωμί. ”Ετοι



Εἰκ. 23. Ιωάννης Καποδίστριας.

ἀναγκάζονταν γιὰ νὰ ζήσουν νὰ καταφύγουν στὴ ληστεία καὶ τὴν πειρατεία. Παντοῦ βασίλευε αὐθαίρεσία καὶ ἀναρχία. Τὸ δημόσιο ταμεῖο ἦταν δλότελα ἀδειο. Καὶ ἐνῶ ἡ κατάσταση ἦταν τόσο ἀπελπιστική, δικυβερνήτης δὲν εἶχε στὰ χέρια του παρὰ μόνο 600 χιλιάδες φράγκα ἀπὸ ἔρανους τῶν δμογενῶν τῆς Ρωσίας.

Καὶ δῆμος ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἄνθρωπος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Εἶχε μεγάλη φιλοπατρία, πολιτικὴ ίκανότητα καὶ ἄλλες ἀρετὲς προσωπικές. Ἡταν γλυκός στοὺς τρόπους του καὶ σύμφωνα μὲ τὴ χρηματικὴ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ ζούσε μιὰ ζωὴ ἀπλὴ καὶ ἐγκρατεστάτη. Ἡταν φειδωλός μά καὶ σπλαχνικός καὶ ἀφιλοκερδής. Ακόμη ἦταν ἐργατικός πολὺ καὶ θρήσκος. Μὲ τὶς ἀρετὲς αὐτὲς ἀπόχτησε ἀμέσως τὸ σεβασμὸ στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ.

Τὴν ὀργάνωση τοῦ Κράτους ἀρχισε ἀπὸ τὰ οἰκονο-

μικά. "Ιδρυσε τράπεζα πού ξέβγαλε χαρτονομίσματα, ξ-
κοψε δασμένια και χαλκά νομίσματα, ταχτοποίησε τά
ξεσοδα του κράτους και κατώρθωσε νά πάρη άπό τις δυνά-
μεις δάνεια. Μαζί διωργάνωσε και τά στρατιωτικά.
Μοιρασε τό στρατό σε χιλιαρχίες και όρισε νά πληρώνε-
ται δ μισθός των στρατιωτῶν άπό τήν κυβέρνησι και δχι
δπως πρὶν άπό τους ἀρχηγούς των. Μὲ αὐτό τὸν τρόπον
θὰ ἔλειπαν οἱ καταχρήσεις τῶν ἀρχηγῶν, και οἱ στρατιω-
τες θὰ καταλάβαιναν πῶς δὲν ἀνήκουν στὸν ἀρχηγὸν παρὰ
στὸ ξένος. "Επειτα δ Καποδίστριας φρόνισε γιά τὴν παι-
δεία τοῦ λαοῦ. "Εκαμε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, δρ-
φανοτροφεῖο και διδασκαλεῖο στὴν Αἴγινα, στρατιωτικὴ
σχολὴ κοντά στὸ Ναύπλιο, ιερατικὴ στὸν Πόρο και γεωρ-
γικὴ στὴν Τίρυνθα,

Προπάντων δμως δπασχόλησε τὸν Καποδίστρια τὸ
ζήτημα, πῶς νὰ μεγαλώσῃ τὰ όρια του κράτους.

4. Οι Τούρκοι φεύγουν άπό τὴ Στερεά. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας.

'Ο Καποδίστριας ἥθελε νά μεγαλώσῃ τὰ όρια τῆς
'Ελλάδας. γιατὶ ἔβλεπε πῶς αὐτὸ θὰ εἶχε μεγάλη ἐπί-
δραση στὶς ἀποφάσεις τῆς Εύρωπης.

Καθὼς εἶδαμε άπό τὴν Πελοπόννησο εἶχε διώξει τους
ἔχθρους δ γαλλικὸς στρατός. "Επρεπε δμως νὰ φύγουν
και άπό τὴ Στερεά. Στὴ δυτικὴ 'Ελλάδα, πρὶν άπό τὴν
ναυμαχία του Ναυαρίνου, εἶχε πάει δ Τζόρτζ και προσπα-
θοῦσε νά πάρη πίσω τὸ Μεσολόγγι. 'Ο Καποδίστριας τώρα
ἔστειλε στὴν 'Ανατολικὴ 'Ελλάδα τὸ Δημήτριο 'Υψηλάντη
μὲ 8000 στρατιῶτες. 'Ο Τζόρτζ στὴ δυτικὴ και δ 'Υψηλάν-
της στὴν ἀνατολικὴ 'Ελλάδα κατώρθωσαν σιγὰ σιγὰ νά
διώξουν τους Τούρκους ἀπ' δλη τὴ Στερεά. Δὲν ἔμενε
στὸ χέρια τῶν Τούρκων παρὰ δ 'Ακρόπολη τῶν 'Αθηνῶν.
Στὶς 12 Σεπτεμβρίου 1829 δ Δημήτριος 'Υψηλάντης πολέ-
μησε μὲ τους Τούρκους στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας και τους
νίκησε. Αύτη ήταν ή στερνὴ μάχη. Τώρα πιὰ ή τύχη τῆς
'Ελλάδας κρεμόταν άπό τὴ διπλωματία.

5. Ἀναγνωρίζεται ἡ 'Ελληνικὴ ἀνεξαρτησία.

'Η 'Αγγλία, δ Γαλλία και δ Ρωσσία, και ἀφοῦ ἀρχισε
δ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, δὲ σταμάτησαν τὶς διαπρα-
γματεύσεις γιά τὸ ἐλληνικὸ ζήτημα. "Επειτα άπό πολλὲς
συνεννοήσεις ἀποφάσισαν νά κάμουν τὴν 'Ελλάδα ήγε-
μονία ύποτελῆ, μὲ κληρονομικὸ ήγεμόνα χριστιανό.

Τὸν ἡγεμόνα αὐτὸν συμφώνησαν νὰ τὸν ἀναζητήσουν στὶς ἄλλες βασιλικὲς οἰκογένειες τῆς Εὐρώπης, ὅχι ὅμως στὶς δυναστεῖες τῶν τριῶν δυνάμεων. Τὰ βόρεια σύνορα τοῦ κράτους ώρίζονταν ἀπὸ τὸν Παγασητικὸν ὡς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπο, καὶ μαζὶ μὲ τὸ κράτος θά πήγαιναν καὶ ἡ Εὔβοια καὶ τὰ νησιά τῶν Κυκλαδῶν.

Ἡ Τουρκία στὴν ἀρχὴ δὲ δεχόταν, δταν νικήθηκε ὅμως ἀπὸ τὴν Ρωσία ἀναγκάστηκε νὰ δεχτῇ. Τότε μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς Ἀγγλίας ἡ Ἑλλάδα ἔγινε κράτος ἀνεξάρτητο, περιωρίζονταν ὅμως τὰ βόρειά της σύνορα στὴ γραμμὴ ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὶς ἐκβολές τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Ἀχελώου.

Ἡγεμόνα τοῦ νέου κράτους διάλεξαν οἱ δυνάμεις τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου Λεοπόλδο, ποὺ ἔγινε ὑστερα βασιλέας τοῦ Βελγίου. Ὁ Λεοπόλδος στὴν ἀρχὴ δέχτηκε. "Οταν ὅμως ἔλαβε ἐπειτα γράμματα τοῦ Καποδίστρια καὶ ἔμαθε τὴν πραγματικὴν κατάσταση ποὺ βρισκόταν ἡ χώρα καὶ τὴ δυσαρέσκεια τῶν Ἑλλήνων, γιατὶ δὲν ἦταν μέσα στὸ κράτος τους ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη, παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Ἑλλάδας.

6. Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια.

Μὲ δλη τὴ φιλοπατρία ποὺ εἶχε ὁ Καποδίστριας καὶ μὲ δλη τὴ διάθεση νὰ ἐργαστῇ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, βρῆκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μεγάλη ἀντίσταση.

Ὁ Καποδίστριας καθὼς εἶχε ὑπηρετήσει τόσα χρόνια στὴ Ρωσία εἶχε φρονήματα μοναρχικά. Πίστευε πώς δημοκρατικὸν πολίτευμα δὲν ἦταν ἀκόμη κατάλληλο γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ λοιπὸν ἀνάγκασε τὴ βουλὴ νὰ παραιτηθῇ καὶ κυβερνοῦσε μόνος του σὰν ἀπόλυτος κύριος. Ἀκόμη κατάργησε τὸ κοινοτικὸν σύστημα καὶ διαίρεσε τὸ κράτος σ' ἐπαρχίες μ' ἐπάρχους ποὺ τοὺς διώριζε ὁ ἔδιος.

Οἱ πρόκριτοι ὅμως, ποὺ τόσα χρόνια εἶχαν ἀγωνιστῆ καὶ εἶχαν προσφέρει δλα γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίδα τους, δυσαρεστήθηκαν μὲ τὸν Καποδίστρια. "Οχι μόνο ἔμεναν ἔξω ἀπὸ τὴν ἔξουσία, παρὰ ἔχασαν καὶ ἀπὸ τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν τὸν καιρὸ τῆς σκλαβιᾶς. "Ἐπειτα δὲν ἔπαιρναν καὶ καμμιὰ χρηματικὴ ἀνακούφιση γιὰ τὶς θυσίες ποὺ εἶχαν προσφέρει.

Ἡ δυσαρέσκεια αὐτὴ αὕξησε, δταν ἔμαθαν οἱ "Ἑλληνες πώς ἔξ αἰτίας τοῦ Καποδίστρια παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ θρόνο ὁ Λεοπόλδος. Νόμισαν πώς τὸ ἔκαμε ὁ Καποδίστριας γιὰ νὰ μείνῃ ἴσοβιος κυβερνήτης.

Ἀπὸ τὴ δυσαρέσκεια αὐτὴ δημιουργήθηκε μεγάλη ἀντιπολίτευση, ποὺ στὸ τέλος ξέσπασε σ' ἐπανάσταση. Ἡ "Υδρα καὶ ἡ Μάνη σηκώθηκαν. Τότε ὁ Καποδίστριας πρό-

σταξε νὰ φυλακίσουν τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ποὺ ἔμενε στὸ Ναύπλιο, γιατὶ τάχα αὐτὸς ἦταν αἴτιος γιὰ τὴν ἐπανάσταση τῆς Μάνης. Ὁ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων θεώρησε αὐτὸ προσωπική της προσβολή. Ὁ ἀδερφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος καὶ ὁ γιός του Γεώργιος, παραφύλαξαν τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας ἔξω ἀπὸ τὸν ἄγιο Σπυρίδωνα, στὸ Ναύπλιο, καὶ μόλις παρουσιάστηκε ὁ κυβερνήτης, τὸν πυροβόλησαν. Ὁ Καποδίστριας ἔπεσε νεκρὸς (27 Σεπτεμβρίου 1831).

7. Ἰδρύεται τὸ ἑλληνικὸ βασίλειο.

“Υστερα ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια ἀρχισε στὴν Ἑλλάδα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἡ ἀναρχία ποὺ ἀπλώθηκε τότε στὴν Ἑλλάδα ἀνάγκασε τὶς τρεῖς δυνάμεις νὰ φροντίσουν μὲ περισσότερη δραστηριότητα γιὰ τὸ ζήτημά της, καὶ ἐπειδὴ ἅμα παραιτήθηκε ὁ Λεοπόλδος ἦταν δύσκολο νὰ βροῦν ἄλλον ἡγεμόνα, ἀποφάσισαν ν' ἀλλάξουν τὴν ἀπόφασή τους. Ἐκαμαν τὴν Ἑλλάδα βασίλειο, μὲ σύνορα τὴ γραμμὴ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Βόλο καὶ τελειώνει στὴν Ἀρτα καὶ πρόσφεραν τὸ θρόνο τῆς Ἑλλάδας στὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ βασιλέα τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, τὸν Ὀθωνα, 17 χρονῶν τότε. Μιὰ συνθήκη τοῦ Λουδοβίκου καὶ τῶν τριῶν δυνάμεων ὥρισε μὲ ποιοὺς δρους θὰ γινόταν βασιλέας ὁ γιός του. Θὰ ἦταν ἀνεξαρτητος κληρονομικὸς μονάρχης, καὶ δοσο νὰ γίνῃ ἐνήλικος θὰ κυβερνούσαν τὴ χώρα τρεῖς ἀντιβασιλεῖς ποὺ θὰ τοὺς διώριζε ὁ πατέρας του. Οἱ δυνάμεις ἀκόμη ὑποσχέθηκαν νὰ ἔγγυηθοῦν γιὰ δάνειο 2.400.000 λιρῶν.

Ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὰ δρια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Τὴ Σάμο τὴν ἔκαμαν ὑποτελῆ χριστιανικὴ ἡγεμονία, ἡ Κρήτη δόθηκε στὸ Μεχμέτ Ἀλή πασά τῆς Αιγύπτου μὲ μερικὰ προνόμια.

“Ο ἔρχομός τοῦ Ὀθωνα στὴν Ἑλλάδα, στὶς 25 Ἰανουαρίου, ἔβαλε τέλος στὴν ἀναρχία. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν ἔδέχτηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ σὰ σωτῆρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ

1. Η ἀντιβασιλεία.

"Οταν βγῆκε στὸ Ναύπλιο δ "Οθωνας, ἡ χαρὰ ἦταν γενικὴ σὲ δόλους τοὺς "Ἐλλήνες. Εἶχαν τὴν ἐλπίδα πῶς ἡ χώρα ἔπειτα ἀπὸ τις ἐμφύλιες ταραχές θὰ εὔρισκε ἐπὶ τέλους τὴν ἡσυχία της. Ἀλλὰ οἱ ἄντρες ποὺ ἔγιναν ἀντιβασιλεῖς δὲν ἦταν κατάλληλοι. Αὐτοὶ ἦταν δὲν ἄλλοτε ὑπουργὸς τῆς Βαυαρίας "Αρμανσμπεργ, δὲ καθηγητὴς τῆς νομικῆς Μάουερ καὶ δὲ στρατηγὸς "Ευδεκ.

Δὲν ἤξευραν καλὰ τὴ χώρα καὶ γι' αὐτὸ δέκαμαν λάθη πολλά. Τὸ πρῶτο τους λάθος ἦταν στὸ ζήτημα τῶν πολεμιστῶν. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀγωνιστῆ δέκα χρόνια γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδας τους. "Ἐπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸ εἶχαν χάσει πιὰ τὴ συνήθεια νὰ ἐργάζωνται καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, καθὼς οἱ Σουλιώτες, οἱ Κρητικοί, οἱ Μακεδόνες, οἱ Θεσσαλοὶ δὲν εἶχαν ποῦ νὰ ἐργαστοῦν, γιατὶ οἱ πατρίδες τους δὲν εἶχαν ἐλευθερωθῆ. Τὸ φυσικὸ ἦταν νὰ τοὺς δώσουν ἔνα μισθό καὶ νὰ τοὺς κρατήσουν στὸ στρατό. Ἀντὶ νὰ κάμη δύμως ἡ ἀντιβασιλεία αὐτὸ, καταρτίζει τάγματα καὶ συντάγματα ἀπὸ Βαυαρούς, καὶ τοὺς "Ἐλλήνες ἀγωνιστὲς τοὺς διαλύει. Τότε οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτούς ἀναγκάστηκαν νὰ γίνουν ληστὲς στὰ βουνά.

Τὸ δεύτερο λάθος τῆς ἀντιβασιλείας ἦταν δτι χωρὶς νὰ κοιτάξουν καθόλου τὸ χαρακτῆρα τῶν Ἐλλήνων, χωρὶς νὰ ρίξουν καμιὰ ματιὰ στὸ πῶς εἶχε διοικηθῆ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ εἰκοσιένα, ὥρισαν γιὰ πολὺ ευμαρτυροῦνται τὸν ἐλληνικοῦ κράτους τὴν ἀπόλυτη μοναρχία. Σύμφωνα μὲ αὐτῇ δὲ βασιλέας εἶχε στὰ χέρια του δλη τὴν ἔξουσία καὶ ἔκανε αὐτὸς δὲ, τι ἥθελε. Καὶ δὲ φθάνει αὐτὸ, παρὰ ὅπως δὲ Καποδίστριας, δὲ σεβάστηκαν τὴν ἐλευθερία τῶν κοινοτήτων. Μοίρασαν τὸ βασίλειο σὲ νομούς, ἐπαρχίες καὶ δήμους, ποὺ διοικητές τους διώριζε δ βασιλέας δποιους ἥθελε.

Καὶ γιὰ τὰ δικαστήρια καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα ἔκαμε πολλὰ λάθη ἡ ἀντιβασιλεία. Δὲν πρόσεξε ποιὲς ἦταν οἱ ἀνάγκες τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, παρὰ θέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ δσα γίνονταν στὴ Βαυαρία, συστήματα δύσκολα νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἀλλοῦ καὶ μάλιστα τότε στὴν Ἐλλάδα.

Γιὰ δλα αὐτὰ δ λαδὸς ἦταν δυσαρεστημένος, κουρασμένος δύμως πιὰ ἀπὸ τις ἀδιάκοπες ταραχές ἥθελε λίγη ἡσυχία καὶ ύποτάχθηκε χωρὶς νὰ φανερώνη τὰ παράπονά του.

Τὸ χειρότερο δμως ἀπὸ τὰ λάθη τῆς ἀντιβασιλείας ἥταν πώς οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς δὲν συμφωνοῦσαν μεταξύ τους, καὶ ἀντὶ νὰ φροντίσουν νὰ μονιάσουν τὰ διάφορα κόμματα, προσπαθοῦσε ὁ καθένας νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του ἔνα ἀπὸ τὰ κόμματα αὐτά.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἔξακολουθοῦσε ἡ χώρα νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ ἐμφύλιες ταραχές, καὶ ἀκόμη τὴ βασάνιζε καὶ ἡ ληστεία. Ἐπὶ τέλους στὶς 20 Μαΐου τοῦ 1835 ἀνακηρύχτηκε ὁ "Οθωνας ἐνήλικος στὴν Ἀθήνα, δπου λίγο προτύτερα εἶχε μεταφερθῆ ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου. Ὁ λαὸς εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι τώρα πιὰ θὰ τελείωναν τὰ δεινά του.

2. Ἡ αύταρχία.

"Ο "Οθωνας ἥταν ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ ἀγάπησε μὲ εἰλικρίνεια τὴν Ἑλλάδα. Φρόντισε νὰ γιατρέψῃ πολλές της πληγές καὶ προστάτεψε τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Ὁ λαὸς ἴδρυσε καὶ τὸ Πανεπιστήμιο. Εἶχε δμως χαρακτήρα ὅχι πολὺ σταθερὸ καὶ χανόταν συχνὰ σὲ λεπτολογίες. Ἡ γυναῖκα του Ἀμαλία, Γερμανίδα ποὺ τὴ στεφανώθηκε τὸ 1836, ἥταν τολμηρὴ καὶ ἐνεργητική, εἶχε δμως χαρακτήρα δεσποτικὸ καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλεται στὸν "Οθωνα.

"Ο "Οθωνας ἀφοῦ ἐνηλικώθηκε, ἔδιωξε τοὺς ἀντιβασιλεῖς καὶ πῆρε ὑπουργοὺς "Ἑλληνες, δὲν παραχώρησε δμως στὸ λαὸ τὸ σύνταγμα ποὺ ζητοῦσε. Τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα ἔξακολούθησαν νὰ τὰ κρατοῦν οἱ Βαυαροί. Δὲν ἔλειψε λοιπὸν οὕτε τότε ἡ δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ γιὰ τοὺς ξένους, στράφηκε μάλιστα καὶ πρὸς τὸν "Οθωνα.

"Ἡ Ἀγγλία συμβούλευε τὸν "Οθωνα νὰ δώσῃ στὸ λαὸ σύνταγμα. Αὐτὸς δμως οὕτε νὰ τὸ ἀκούσῃ δὲν ἤθελε. Τὰ παράπονα τοῦ λαοῦ γιὰ τὸ βασιλέα του μεγάλωσαν, ὅταν ἀπότυχε ἡ Κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1841. Γιὰ τὴν ἀποτυχία της αὐτὴ ὁ λαὸς θεωροῦσε ὑπεύθυνο τὸν "Οθωνα. "Ετσι ὁ "Οθωνας ἔγινε περισσότερο ἀντιδημοτικὸς καὶ αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ στὴν ἐπανάσταση τῆς Σεπτεμβρίου 1843, ποὺ ὑποκλήησε ἡ Ἀγγλία.

Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι κατώρθωσαν τότε νὰ τραβήξουν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς συνταγματάρχες Δημήτριο Καλλέργη καὶ Ἰωάννη Μακρυγιάννη. Αὐτοὶ κατήχησαν τὸ στρατό, καὶ τὴ νύχτα τῆς 2 πρὸς τὴν 3 Σεπτεμβρίου τὸν ὠδήγησαν στὴν πλατεία τοῦ παλατιοῦ, δπου συνάχτηκε καὶ πλήθος λαοῦ. Ζήτησαν τότε ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ συγκαλέσῃ ἔθνοσυνέλευση, γιὰ νὰ ψηφίσῃ σύνταγμα καὶ νὰ διώξῃ ὅλους τοὺς ξένους ἔκτὸς ἀπὸ τοὺς παλιοὺς φιλέλληνες.

‘Ο “Οθωνας δναγκάστηκε νά ύποχωρήση και νά ύπογράψη τά κατάλληλα διατάγματα. Ή βαυαρική αύταρχία τετελώσε μὲ αύτὸν τὸν τρόπο, και ἡ πρώτη ἐθικὴ συνέλευση ψήφισε τὸ σύνταγμα τοῦ 1843.

3. Ἡ συνταγματική βασιλεία.

Και ἀφοῦ δμως ψηφίστηκε τὸ σύνταγμα, δ “Οθωνας ἥθελε νὰ κυβερνᾶ αύταρχικά. Σχημάτιζε τὴν κυβέρνηση ποὺ ἥθελε δ ἵδιος και παραβίαζε τὶς ἐκλογές γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν πλειοψηφία τῆς βουλῆς μὲ τὸ μέρος του. Αὐτὰ ἔκαναν τὸ λαό νὰ εἰναι πάντα δυσαρεστημένος μαζί του.

Τὴν ἐποχὴ ἔκεινη εἶχε πιὰ ἐπικρατήσει σὲ ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη ἡ ἴδεα πῶς δ βασιλέας δὲν ἔχει ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾶ δπως θέλει παρὰ πῶς σὲ κάθε ἔθνος κυρίαρχος εἰναι δ λαός, ἐνῶ δ βασιλέας εἰναι και αύτὸς ὑπηρέτης τοῦ ἔθνους. Στὴ Γαλλία μάλιστα γιὰ τὶς ἴδεες αύτὲς εἰχαν γίνει δυδ ἐπαναστάσεις και στὸ τέλος εἰχαν ἀνακηρύξει αύτοκράτορα τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτη. ἀνεψιδ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντα. Μὲ δλα αύτὰ δ “Οθωνας χωρὶς νὰ προσέχῃ τὶς ἴδεες τῆς ἐποχῆς του και τὴν ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ, ἐννοοῦσε νὰ κυβερνᾶ αύταρχικά παραβιάζοντας τὸ σύνταγμα.

Αύτὸ τὸν ἔκαμε δυσάρεστο και στὴν Ἀγγλία και γι’ αύτὸ τοῦ ἔκανε πάντοτε διάφορες ἐνοχλήσεις.

Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ γιὰ τὸν ”Οθωνα ἐλαττώθηκε τὸν καιρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ποδ ἔγινε στὰ 1854. Ὁ πόλεμος αύτὸς ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀκδλουθὴ αἰτία: Στὰ Ἱέροσολυμα φιλονικοῦσαν πάντοτε ἀναμεταξύ τους οἱ ὁρθοδόξοι και οἱ καθολικοί, ποιὸς νὰ κατέχῃ τὰ ιερὰ προσκυνήματα. Αύτὴ τὴ φορὰ ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση ἔδωσε τὸ δίκαιο στοὺς καθολικούς, και ἡ Ρωσία, σὰν προστάτης τῶν ὁρθοδόξων, κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας (1854).

‘Ο ρωσικὸς στρατὸς μπῆκε στὴ Μολδοβλαχία. Ἡ Γαλλία δμως και ἡ Ἀγγλία συμμάχησαν τότε μὲ τὴν Τουρκία και ἔστειλαν στὴν Κριμαϊα στόλους και στρατούς, γιὰ νὰ χτυπήσουν μαζί μὲ τοὺς Τούρκους τὴ Ρωσία. Ὁ πόλεμος αύτὸς ὠνομάστηκε Κριμαϊκὸς και τελείωσε μὲ νίκη τῶν Ἀγγλογάλλων.

Οι Ἑλληνες πῆγαν στὸν πόλεμο αύτὸν μὲ τὸ μέρος τῆς δμόδοξης Ρωσίας νομίζοντας πῶς ἦταν κατάλληλη ἡ περίστασι νὰ μεγαλώσουν τὰ δρια τοῦ κράτους των. Ἀρχισαν λοιπὸν νὰ στέλνουν ἐπαναστατικές συμμορίες στὴ Θεσσαλία και διατάχτηκε δ στρατὸς νὰ εἰναι ἔτοιμος νὰ προχωρήσῃ στὰ σύνορα. Τότε δμως ἡ Ἀγγλία και ἡ Γαλλία ἐπεμβῆκαν προσπαθώντας νὰ πείσουν τὸν ”Οθωνα νὰ

παραιτηθή ἀπό τὰ φιλοπόλεμα σχέδιά του. Ἐπειδὴ δὲν τὸ κατώρθωσαν, ἔκαμαν ἀπόβαση στὸν Πειραιᾶ μὲ κοινὸ στρατό, καὶ ἀνάγκασαν τὸν "Οθωνα νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ κρατήσῃ αὐστηρή οὐδετερότητα.

"Η ἀγγλογαλλικὴ κατοχὴ στὸν Πειραιᾶ ἐξακολούθησε ως τὸ 1857 κι' ἔκαμε τὸν "Οθωνα μὲ τοὺς ἔξευτελισμοὺς ποὺ τοῦ ἔκαναν οἱ ξένοι πιὸ ἀγαπητὸ στὸ λαό του. Ἀπὸ τὴν κατοχὴ αὐτὴ ἥρθε στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ χολέρα ποὺ ἐρήμωσε τὴν πόλη γιὰ πέντε μῆνες.

"Αλλα δύμως γεγονότα εύρωπαϊκὰ ἀργότερα ἔγιναν αἰτία νὰ χάσῃ πάλι ὁ "Οθωνας τὴ δημοτικότητά του. Τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι δι πόλεμος Αύστριας καὶ Ἰταλίας τοῦ 1859.

"Η Ἰταλία ἦταν ως τότε χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη ἀνεξάρτητα ἐκτὸς ἀπό τὴ Λοιμβαρδία καὶ τὴ Βενετία, ποὺ τὶς κρατοῦσε ἡ Αύστρια. Ὁ Καβούρ, πρωθυπουργὸς στὸ Πεδεμόντιο, ἔκαμε τὸ σχέδιο νὰ ἐνώσῃ δλη τὴν Ἰταλία σ' ἔνα κράτος. Μὲ τὶς ἐνέργειές του οἱ φιλελεύθεροι ποὺ ἦταν στὰ μικρὰ κράτη ἔδιωξαν τοὺς ἡγεμόνες τους καὶ ἐνώθηκαν μὲ τὸ Πεδεμόντιο. Τὸν ἕδιο καιρὸ οἱ Γάλλοι πῆγαν νὰ βοηθήσουν τὸ Πεδεμόντιο, νίκησαν τοὺς αὐστριακοὺς καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ν' ἀδειάσουν τὴ Λοιμβαρδία. "Ολη ἡ Ἰταλία τότε ἀνεγγνώρισε βασιλέα της τὸν βασιλέα τοῦ Πεδεμοντίου, τὸ Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ. Μόνο ἡ Βενετία ἔμενε ἀκόμη στὴν κατοχὴ τῶν Αύστριακῶν καὶ ἡ Ρώμη στὴν ἔξουσία τοῦ πάπα. Η Βενετία ἐνώθηκε μὲ τὴν Ἰταλία στὰ 1866, δταν οἱ Αύστριακοὶ εἶχαν πόλεμο μὲ τοὺς Πρώσους. Η Ρώμη ἐνώθηκε τὸ 1870.

Στὸν Ἰταλικὸ λοιπὸν πόλεμο, ἐνῶ ἔδω δ λαδὸς ἦταν ἐνθουσιασμένος γιὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἰταλῶν, ποὺ προσπαθοῦσαν ν' ἀποχήσουν τὴν ἐλευθερία τους, δ Ὁθωνας, σὰ Γερμανός, συμπαθοῦσε τὴν Αύστρια. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ χάσῃ τὴ δημοτικότητά του καὶ νὰ πάρουν μεγάλο θάρρος δσοὶ τὸν ἀντιπολιτεύονταν.

4. Η ἔξωση.

Στὴν ἀντιπολίτευση ποὺ μὲ τὸν καιρὸ μεγάλωνε, προστέθηκε στὸ τέλος καὶ ἡ νεολαία ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὶς ἀντιδυναστικὲς ἰδέες ποὺ εἶχε σκορπίσει ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1848. Τότε εἶχε ἐκλεχτῇ βουλευτής στὸ Μεσολόγγι δ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης καὶ ἄλλοι νέοι σὲ ὅλες ἐπαρχίες. Τέλος γιὰ μεγαλύτερη ἐνίσχυση ἡ ἀντιπολίτευση ἀναγνώρισε ἀρχηγὸ τὸ γέρο ναύαρχο Κανάρη.

"Ο "Οθωνας γιὰ νὰ περιορίζῃ τὴν ἀντιπολίτευση μεταχειρίζόταν βίαια μέτρα ποὺ τὴν ἔξερέθιζαν ἀκόμη περισσότερο. Ξέσπασαν τότε στάσεις στὸ Ναύπλιο, στὸ

"Αργος, στήν Τρίπολη, στήν Κυπαρισσία καὶ στή Σύρα, ποὺ ζητοῦσαν νὰ ὑπακούη στὸ σύνταγμα δ βασιλέας, νὰ γίνωνται ἐλεύθερες οἱ ἔκλογές καὶ νὰ ἐκλεχτῇ δρθόδοξος διάδοχος, γιατὶ δ "Οθωνας δὲν εἶχε ἀποχτῆσει παιδιά.

"Αμαὶ οἱ στάσεις αὐτὲς ἔσβησαν, δ βασιλέας ἀποφάσισε νὰ κάμη περιοδεία στὶς ἐπαρχίες. Ξεκίνησε λοιπόν μὲ πλοῖο ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μαζὶ μὲ τὴν βασίλισσα τὴν 1η 'Οκτωβρίου 1862. "Υστερα ὅμως ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες δ Θεόδωρος Γρίβας σήκωσε στὴ Βόνιτσα τὴ σημαία τῆς ἀποστασίας. Τὸ Μεσολόγγι, ή Πάτρα καὶ ἄλλες πόλεις ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμά του.

'Ο "Οθωνας τὰ ἔμαθε αὐτὰ ἐνῶ ἦταν στὶς Καλάμες καὶ ἔφυγε βιαστικὰ γιὰ νὰ γυρίσῃ στὴν 'Αθήνα. Πρὶν φτάσῃ ὅμως ἡ πρωτεύουσα εἶχε ἐπαναστατήσει. Τὴ νύχτα τῆς 10 'Οκτωβρίου ἐπαναστάτησε ἡ φρουρά. Τὸ πρωΐ οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ ποὺ διεύθυναν τὴν ἐπανάσταση, συναθροίστηκαν στὰ παραπήγματα ποὺ ἦταν οἱ στρατῶνες κι ἔβγαλαν προκήρυξη πώς καταλυόταν ἡ βασιλεία τοῦ "Οθωνα. "Επειτα ἔκαμαν προσωρινὴ κυβέρνηση ἀπὸ τὸν ἐνεργητικὸ πολιτικὸ Βούλγαρη, τὸν Κανάρη καὶ τὸν Ρούφο γιὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴ χώρα ὕσπου ἡ ἔθνικὴ συνέλευση νὰ ἐκλέξῃ βασιλέα.

Γιὰ δυὸ μέρες ἔγινε μεγάλη ἀταξία στὴν πόλη. "Ανθρωποι ὀπλισμένοι πυροβολοῦσαν στοὺς δρόμους γιὰ νὰ δείξουν τὴ χαρά τους, ἀρκετοὶ ἀθωοὶ σκοτώθηκαν, καταστήματα λεηλατήθηκαν καὶ ἀνοίχτηκαν τῶν φυλακῶν οἱ πόρτες.

Τὸ βράδυ τῆς 11 'Οκτωβρίου ἔφτασε στὸν Πειραιᾶ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγός. Πλήθος ἀπὸ ἐπαναστάτες συνάχτηκαν τότε στὴν παραλία γιὰ νὰ μὴν ἀφήσουν τὸ βασιλέα νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ πλοῖο. 'Εκεῖνος βλέποντας αὐτά, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ ποὺ τοῦ ἔδωσαν οἱ πρέσβεις Γαλλίας καὶ 'Αγγλίας, ἀποφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν 'Ελλάδα γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αἰματοχυσία. "Επειτα πέρασε σὲ πλοῖο ἀγγλικό, πήγε μὲ αὐτὸ στὴ Βενετία καὶ ἀπὸ κεῖ προχώρησε στὴ Βαυαρία.

'Ο "Οθωνας δὲν ἦταν μεγάλος ἡγεμόνας. Ἡταν ὅμως ἀνθρωπος ἀγαθὸς καὶ ἀγάπησε πολὺ τὴν 'Ελλάδα. "Οταν πέθανε παράγγειλε νὰ τὸν θάψουν μὲ τὴν ἐλληνικὴ φουστανέλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'
ΩΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΟΥΔΙ

1. Ἡ 6' ἐδνική συνέλευση.

"Οταν ἔφυγε δ "Οθωνας ἔγιναν ἐκλογές γιὰ ἔθνοσυνέλευση. "Ἐπειτα ἔγινε δημοψήφισμα καὶ ἐκλέχτηκε βασιλέας σχεδὸν μὲ παμψηφία, δ 'Αλφρέδος δευτερότοκος γιὸς τῆς βασίλισσας τῆς Ἀγγλίας Βικτόριας.

'Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐδέχτηκε τὴν ἐκλογή, γιατὶ τὴν ἐμπόδιζε προηγούμενη συμφωνία μὲ τὴ Γαλλία καὶ τὴ Ρωσία, ποὺ δ βασιλέας τῆς Ἑλλάδας δὲν ἔπρεπε νὰ εἴναι ἀπὸ τις βασιλικὲς οἰκογένειες τῶν τριῶν δυνάμεων ποὺ προστάτευαν τὴν Ἑλλάδα. Εὐχαριστήθηκε δμως ἡ Ἀγγλία γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ἀλφρέδου καὶ φρόντισε νὰ βρῇ νέον ἡγεμόνα. Πρότεινε τότε γιὰ βασιλέα τὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ Χριστιανοῦ, διαδόχου καὶ υστερα βασιλέα τῆς Δανίας, τὸν πρίγκηπα Γεώργιο, 17 χρονῶν ἀκόμη. Ἡ συνέλευση ψήφισε δμόδφωνα τὸ Γεώργιο γιὰ βασιλέα μὲ τὸν δρο οἱ διάδοχοι του νὰ ἔχουν τ' ὀρθόδοξο δόγμα.

Τότε ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε στὴν Ἑλλάδα τὴν Ἑπιάνησο ποὺ τὴν κρατοῦσε ὡς τὴν ἐποχὴν ἐκείνη.

'Ο Γεώργιος ἔφτασε στὸν Πειραιᾶ τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1863 καὶ ἔπειτα ἡ ἔθνοσυνέλευση ψήφισε τὸ νέο σύνταγμα.

2. Ἡ Κρητική ἐπανάσταση τοῦ 1866.

"Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐπανάσταση οἱ Κρητικοὶ ἐπαναστάτησαν καὶ τὸ 1841 καὶ τὸ 1858. Καὶ οἱ δυὸ δμως αὐτές ἐπαναστάσεις δὲ βάσταξαν. Πιὸ σπουδαία ἦταν ἡ νέα ἐπανάσταση τοῦ 1866.

Στὶς 21 Αὐγούστου γένικὴ συνέλευση τῶν Κρητικῶν στὰ Σφακιά ψήφισε τὴν κατάλυση τῆς δθωμανικῆς κυριαρχίας καὶ κήρυξε τὴν ἔνωση τῆς Κρήτης μὲ τὴ μητέρα Ἑλλάδα.

'Ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα συγκινήθηκε φυσικὰ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης, ἦταν δμως πολὺ ἀδυνατισμένη. Μόλις εἶχε συνέρθει ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1862. Καὶ ἀπὸ τότε οἱ συχνὲς ἀλλαγές τῶν ύπουργείων δὲν τῆς ἄφισαν καὶρὸ νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσωτερικά τῆς καὶ προπάντων τὰ οἰκονομικά. Γι' αὐτὸ περιορίστηκε τότε σὲ στάση παθητικὴ ἀπέναντι στὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης. Δηλαδὴ ἄφηνε μόνο ἐλεύθερους τοὺς ἔθελοντες νὰ πηγαίνουν στὴν Κρήτη. Τὴν ἐπανάσταση στὴν Κρήτη διεύθυναν τώρα "Ἑ-

ληνες δέξιωματικοί, δι Κορωνατίος καὶ δ Ζυμβρακάκης. Καὶ τὸ μικρὸ βαπτοράκι «Πανελλήνιο» σπούδσε ἄφοβα τὸν ἀποκλεισμὸ ποὺ εἶχαν κάμει οἱ Τούρκοι στὴν Κρήτη μεταφέροντας στοὺς ἐπαναστάτες ἔθελοντές, τροφὲς καὶ πολεμοφόδια.

Ἡ ἐπανάσταση ἀπλώθηκε σὲ δλο τὸ νησί. Στὴν ἀρχὴ οἱ Κρητικοὶ νικήθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ Βαφέ. Ἔπειτα δμως ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδιοῦ ἀναζωογόνησε τὴν ἐπανάσταση.

Στὸ μοναστῆρι τοῦ Ἀρκαδιοῦ, κοντὰ στὴ Ρέθυμνο εἶχαν καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Οἱ Τούρκοι ὅρμησαν μὲ λύσσα νὰ τὸ πάρουν. Οἱ λίγοι πολεμιστές ποὺ ἦταν μέσα καὶ οἱ καλόγεροι τὸ ὑπερασπίστηκαν γενναῖα δυὸ ἡμέρες. «Οταν δμως στὸ τέλος οἱ Τούρκοι ἔσπασαν τὴ σιδερένια πόρτα καὶ μπήκαν στὴν αὐλὴ, δ ἡγούμενος Γαβριὴλ ἔβαλε φωτὶὰ στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ τίναξε στὸν ἀέρα καὶ τὴ φρουρὰ καὶ τοὺς Τούρκους ποὺ τὸ εἶχαν πατῆσει. «Οσοι χριστιανοὶ ἔμειναν ζωντανοὶ σφάχτηκαν ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδιοῦ συγκίνησε τὴ κοινὴ γνῶμη καὶ στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀγγλία. Στὸ Λονδίνο ἀρχισαν νὰ γίνωνται ἔρανοι γιὰ τοὺς Κρητικούς καὶ μεγάλο πλῆθος ἀπὸ ἔθελοντές πήγαινε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὴν Κρήτη. Μάταια δ σουλτάνος ἔστειλε νέο στρατὸ γιὰ νὰ σβύσῃ τὴν ἐπανάσταση. Μάταια ξανάρχισαν οἱ Τούρκοι τὶς συνθητισμένες σφαγὲς καὶ τὶς καταστροφές. Τὸ «Ἀρκάδιο» καὶ ἡ «Ἐνωση» δυὸ ἀτμόπλοια ποὺ ἀγόρασαν οἱ «Ελληνες τῆς Ἀγγλίας, ἔκαναν ἀδιάκοπα ταξίδια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὴν Κρήτη μεταφέροντας πολεμοφόδια καὶ ἔθελοντές.

Ἀπελπισμένος δ σουλτάνος πῶς θὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάσταση ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴν τὴν ὑποστηρίζῃ. Ἀλλοιδὲ φοβέρισε πῶς θὰ ἔδιωχνε ἀπὸ τὴν Τουρκία τοὺς «Ελληνες ὑπηκόους. Ἡ Ἑλλάδα ἀπόρριψε τὶς ἀξιώσεις αὐτές, καὶ ἡ Τουρκία ἀρχισε νὰ διώχνη τοὺς «Ελληνες ἀπὸ τὴ χώρα της κι' ἔκοψε τὶς ἐπίσημες σχέσεις της μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ο πόλεμος Ἑλλάδας καὶ Τουρκίας ἦταν ἔτοιμος νὰ ξεσπάσῃ.

Τότε ἔγινε στὸ Βερολίνο συνέδριο τῶν δυνάμεων. Αύτὸ δέξιωσε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴν ὑποστηρίζῃ τὴν κρητικὴ ἐπανάσταση καὶ ἀπὸ τὴν Τουρκία νὰ μὴ διώχνη τοὺς «Ελληνες ἀπὸ τὴ χώρα της. «Υστερα ἀπὸ αὐτὸ ἡ ἐπανάσταση ἔσβυσε.

«Υστερ» ἀπὸ τὴν κρητικὴ ἐπανάσταση, γιὰ δέκα χρόνια ἡ Ἑλλάδα κατατριβόταν σ' ἐσωτερικές πολιτικές διαμάχες. Φιλονικοῦσαν ἀναμεταξύ τους γιὰ τὴν ἀρχὴ οἱ πολιτικοὶ Α. Κουμουνδούρος, Θ. Ζαΐμης, Δ. Βούλγαρης, Ε. Δεληγιώργης καὶ Χαρίλαος Τρικούπης. Στὸ ἀναμεταξύ

αύτο δή Εύρωπη συγκλονίστηκε από τὸ Γαλλογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1870, καὶ δὴ Ἐλληνικὴ χερσόνησος από τὸ Ρωσσοτουρκικὸ τοῦ 1877.

3. Ο γαλλογερμανικὸς πόλεμος.

Ἄπο τὴν ἐποχὴν ποὺ εἶχε γίνει δὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, δὴ Γερμανία ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ κράτη ἀνεξάρτητα, ἐνώμενα μεταξύ τους μὲ κάποια χαλαρὴ δμοσπονδία. Ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ δύο, τὰ δυνατώτερα, δὴ Αὐστρία καὶ δὴ Πρωσία, φιλονικούσαν ἀναμεταξύ τους, ποιὸ θά διευθύνη δλη τὴ Γερμανία. Στὸ τέλος πολέμησαν γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ μεταξύ τους (1866), καὶ δὴ Πρωσία νικήτρια ἀνάγκασε τὴν Αὐστρία νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν δμοσπονδία.

“Ολα τὰ ἐπίλοιπα γερμανικὰ κράτη ζήτησαν τότε νὰ ἐνωθοῦν σ’ ἔνα μόνο κράτος μὲ ἀρχηγὸ τὴν Πρωσία. Ἡ ἐνωση δμως αὐτῇ ἦταν μεγάλος κίνδυνος γιὰ τὴ Γαλλία καὶ τὸν αὐτοκράτορά της Ναπολέοντα Γ’ καὶ αὐτὸς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Πρωσίας (1870). Τὰ γερμανικὰ κράτη τότε συνενώθηκαν γύρω ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας, μπῆκαν στὴ Γαλλία, νικήσαν τοὺς γαλλικοὺς στρατοὺς καὶ πολιόρκησαν τὸ Παρίσι.

Ἡ ἀποτυχία αὐτῇ ἔκαμε τοὺς Γάλλους νὰ καταργήσουν τὴν αὐτοκρατορία καὶ νὰ ἔσαναφέρουν τὴ δημοκρατία. Ἔπειτα ἔκαμαν εἰρήνη μὲ τοὺς Γερμανούς καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ παραχωρήσουν στὴν Γερμανία τὶς γαλλικὲς ἐπαρχίες Ἀλσατία καὶ Λοραίνη. Τότε δλα τὰ γερμανικὰ κράτη συνενώθηκαν σὲ μιὰ αὐτοκρατορία καὶ ἀνακήρυξαν αὐτοκράτορα τὸ βασιλέα τῆς Πρωσίας Γουλιέλμο.

4. Τὰ βαλκανικὰ κράτη καὶ ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος.

Ἄπο τὰ βαλκανικὰ κράτη δὴ Σερβία εἶχε ἀποχτήσει τὴν ἀνεξάρτησία της ἀπὸ τὸ 1830, Ὅστερα ἀπὸ ἀγῶνες πολλούς, μὲ ἡγεμόνες ἀπὸ δυδυντόπιες οἰκογένειες, τῶν Καραγεώργηδων καὶ τῶν Ὁβρένοβιτς. Οἱ δύο δμως αὐτές οἰκογένειες φιλονικούσαν πάντοτε γιὰ τὸν θρόνο κι ἐπικρατοῦσαν πότε δὴ μιὰ καὶ πότε δὴ ἄλλη.

‘Ο λαδὸς τοῦ Μαυροβουνίου ζούσε πάντοτε ζωὴ ἀνεξάρτητη στὰ δυσκολοπάτητα βουνά του μὲ ἡγεμόνα τὸν ἀρχηγὸ μιᾶς ἱερατικῆς οἰκογένειας, ποὺ ἦταν καὶ ἐπίσκοπος στὴ χώρα. Τὸ 1859 δὴ ἡγεμόνας Δανήλος, ἀφῆσε τὸ κληρικὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἔγινε ἡγεμόνας κληρονομικός. ‘Ο γιὸς τοῦ Δανήλου, δὴ Νικόλαος, ἔγινε τὸ 1878 ἀνεξάρτητος, τὸ 1903 παραχωρησε στὸ λαὸς τὸ σύνταγμα καὶ τὸ 1910 ἀνακηρύχτηκε βασιλέας.

‘Η Ρουμανία, ώς την έλληνική έπανάσταση ήταν χωρισμένη σε δυο ήγεμονίες αύτόνομες, τη Μολδαβία και τη Βλαχία, που τις διοικούσαν “Έλληνες φαναριώτες. ‘Από την έλληνική έπανάσταση έπειδή οι ήγεμόνες αύτοι τάχτηκαν με τὸ μέρος της, ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση ἔδωσε τὸ δικαίωμα στοὺς λαοὺς τῶν ήγεμονιῶν νὰ ἐκλέγουν τοὺς ήγεμόνες τους. Στά 1859 ἐνώθηκαν οἱ δυο ήγεμονίες κι ἔκαμαν ήγεμόνα τὸν Ἀλέξανδρο Κούζα. ‘Ο Κούζας δῆμος ἦταν αὐταρχικός. Γι’ αὐτὸ δὲν ἔδωξαν κι ἔκαμαν τὸ 1866 ήγεμόνα τὸν Κάρολο ἀπὸ τὴν βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Πρωσίας. ‘Ο Κάρολος ἔδωσε στὴ χώρα του τὸ σύνταγμα καὶ τὸ 1870 ἀνακηρύχτηκε βασιλέας.

Οἱ Βούλγαροι αροι οι ώς τὰ χρόνια αύτὰ δὲν εἶχαν συνείδηση έθνική. Στά 1878 δῆμος μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ρωσίας κατώρθωσαν νὰ πάρουν ἑκκλησιαστικὴ αὐτονομία. “Ἐπαυσαν δηλαδὴ νὰ εἰναι ἔξαρτημένοι ἀπὸ τὸν πατριάρχη καὶ ἔκαμαν δικό τους Βούλγαρο ἀρχιεπίσκοπο, τὸν ἔξαρχο. Πέτυχαν ἀκόμη καὶ αὐτό, νὰ μὴν ὑπάγεται στὸν ἔξαρχο μόνο ἡ Βουλγαρία, δηλαδὴ ἡ χώρα ποὺ εἰναι μεταξὺ στὸ Δούναβη καὶ τὸν Αἴμο, παρὰ καὶ οἱ πόλεις τῆς Μακεδονίας ποὺ θὰ τὸ ζητούσαν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων τῆς.

‘Απὸ τότε κηρύχτηκε δὲ πόλεμος πατριαρχικῶν καὶ ἔξαρχικῶν στὴ Μακεδονία. Οἱ Βούλγαροι προσπαθούσαν μὲ ἀπειλές καὶ μὲ φόνους νὰ παρασύρουν τοὺς χωρικοὺς μὲ τὸ μέρος τῆς ἔξαρχίας. ‘Επὶ τέλους στά 1876 οἱ Βούλγαροι υποκινημένοι ἀπὸ τὴ Ρωσία ἐπαναστάτησαν καὶ μὲ τὴν ἀφορμὴ ποὺ οἱ Τούρκοι ἔκαμαν σφαγές στὴ Βουλγαρία, ἡ Ρωσία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας (1877).

‘Ο ρωσικὸς στρατὸς πέρασε τὸ Δούναβη μπῆκε στὴ Βουλγαρία καὶ ἔφτασε στὸν Αἴμο. ‘Εκεῖ βρῆκε ἀντίσταση ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ φρούριο τῆς Πλεύνας. Βοήθησε δῆμος τοὺς Ρώσους δὲ ρουμανικὸς στρατὸς καὶ νίκησαν. Πέρασαν ἔπειτα οἱ Ρώσοι τὸν Αἴμο καὶ προχωρούσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι.

Οἱ Τούρκοι τότε ζήτησαν δάμεσως εἰρήνη καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ύπογράψουν τὴ συνθήκη τοῦ ‘Αγίου Στεφάνου (1878). Μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιο καὶ ἡ Ρουμανία ἀναγνωρίζονταν κράτη ἀνεξάρτητα, καὶ ἀκόμη γινόταν μιὰ μεγάλη Βουλγαρικὴ ήγεμονία, ποὺ εἶχε μέσα στὰ σύνορά της ἔκτὸς ἀπὸ τὴν πραγματικὴ Βουλγαρία τὴ μισὴ Θράκη καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Μακεδονίας.

“Αν ἔφαρμοζόταν ἡ συνθήκη αὐτὴ θὰ ἦταν καταστροφὴ γιὰ τὴν ‘Έλλαδα ποὺ δὲν ἀναμείχτηκε στὸν πόλεμο, ἔπειδὴ τὴν εἶχε ἐμποδίσει ἡ ‘Αγγλία. Γιὰ καλὴ τύχη δῆμος ἡ συνθήκη τοῦ ‘Αγίου Στεφάνου δὲν ἄρεσε στὴν ‘Αγγλία. Γι’ αὐτὴ ἡ Βουλγαρία τοῦ ‘Αγίου Στεφάνου δὲν

θά ήταν ἄλλο παρά ρωσική ἐπαρχία, καὶ ή Πόλη θά κιντύνευε νὰ πέσῃ στὰ χέρια τῶν Ρώσων. Μὰ οὕτε στὴ Γαλλία οὕτε στὴν Αὐστρία ἄρεσε ἡ συνθήκη αὐτῆς. Γι' αὐτὸς οἱ τρεῖς δυνάμεις ζήτησαν νὰ κανονιστοῦν τὰ βαλκανικὰ ζητήματα σὲ συνέδριο εύρωπαϊκό.

"Ετοι ἔγινε τὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου. Στὴ θέση τῆς μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἀγίου Στεφάνου τὸ συνέδριο ἔκαμε μιὰ μικρὴ ὑποτελὴ βουλγαρικὴ ἡγεμονία, ἀνάμεσα στὸ Διούναβη καὶ στὸν Αἶμο. Τὴν βόρειο Θράκη τὴν ὥρισε αὐτόνομη ἐπαρχία μὲ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Ἀνασγνώρισε ἀκόμη πῶς ήταν δίκαιη ἡ ἀξιωση τῆς Ἑλλάδας νὰ πάρῃ τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν "Ηπειρο. Ἐπειδὴ δμως ήταν ἀδύνατη ἡ Ἑλλάδα, μόνο ἔπειτα ἀπὸ τρία χρόνια δέχτηκε ἡ Τουρκία νὰ τῆς παραχωρήσῃ τὴν Θεσσαλία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑλασσόνα καὶ ἀπὸ τὴν "Ηπειρο μόνο τὴν περιφέρεια τῆς "Αρτας.

5. Τὸ βουλγαρικὸ πραξικόπημα.

'Ηγεμόνας τῆς Βουλγαρίας εἶχε γίνει ὁ Ἀλέξανδρος Βάτεμπεργ, ἀνεψιός τοῦ τσάρου καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Στὴ χώρα εἶχε δοθεῖ σύνταγμα, ἔξακολουθοῦσαν δμως νὰ τὴν κυβερνοῦν Ρῶσοι ἀξιωματικοί. Ἐπειτα δμως λαός καὶ ἡγεμόνας συνεννοήθηκαν κι' ἔδιωξαν τοὺς Ρώσους.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνη εἶχε δργανωθεῖ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Εἶχε κυβερνήτη χριστιανό, συνέλευση ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν κατοίκων καὶ στρατὸς ἀπὸ ντόπιους χριστιανούς μὲ ἀρχηγούς ἀνώτερους Εύρωπαίους ἀξιωματικούς.

Τὸ Σεπτέμβριο δμως τοῦ 1885 οἱ Βούλγαροι μπῆκαν στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἔδιωξαν τὸν ἡγεμόνα τῆς καὶ κήρυξαν τὴν ἔνωσή της μὲ τὴ Βουλγαρία.

"Η ἀγγελία αὐτὴ τάραξε καὶ τὴ Σερβία καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ βασιλέας τῆς Σερβίας Μιλάνος μπῆκε μὲ στρατὸ στὴ Βουλγαρία, ἀλλὰ δὲ βουλγαρικὸς στρατὸς νίκησε τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς ἔδιωξε ἀπὸ τὴ χώρα του.

"Ο πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδας Θ. Δεληγιάννης ἔκαμε ἐπιστράτευση καὶ ζήτησε νὰ παραχωρηθοῦν στὴν Ἑλλάδα τὰ σύνορα ποὺ τῆς ἀναγνώριζε τὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου. Οἱ δυνάμεις δμως ὅλες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γαλλία ἔκαμαν ἀποκλεισμὸ τῶν ἐλληνικῶν παραστίων. Ἡ κυβέρνηση Δεληγιάννη παραιτήθηκε καὶ ἡ κυβέρνηση Τρικούπη ποὺ τὴ διαδέχτηκε, διάλυσε τὴν ἐπιστράτευση.

"Ἡ Ρωσία δμως δὲν ξεχνοῦσε τὴ θρασύτητα τοῦ Ἀλέξανδρου τῆς Βουλγαρίας. Μὲ τὶς ραδιουργίες τῆς ἔγινε συνωμοσία, ποὺ κατώρθωσε νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὸν θρόνο στὰ 1885. Ἡγεμόνας τῆς Βουλγαρίας ἔγινε ὁ πρίγκηπας

ιοῦ Κοβούργου Φερδινάνδρος, καὶ στὰ 1895 τὸν ἀναγνώρισαν καὶ ἡ Ρωσία καὶ οἱ ἄλλες δυνάμεις.

Στὰ χρόνια αὐτὰ τὴν Ἐλλάδα διοικοῦσε ὁ μεγάλος πρωθυπουργός τῆς Χαρίλαος Τρικούπης. Αὐτὸς μεγάλωσε τὸ πολεμικὸν ναυτικό της, ἔκαμε σιδηροδρόμους καὶ δαπάνησε πολλά γιὰ τὰ δημόσια ἔργα.

6. Ἡ νέα Κρητική ἐπανάσταση. Ο ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.

Στὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου εἶχε ἀποφασιστῇ ἑκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα νὰ δοθῇ αὐτονομία καὶ στὴν Κρήτη. Οἱ Τούρκοι δύμως δὲν ἔπαιναν νὰ παραβιάζουν τὰ προνόμια τῶν Κρητικῶν, καὶ οἱ Κρητικοὶ δὲν ἄφηναν εύκαιρία νὰ μὴ φανερώσουν τὸν πόθο τους νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἐλλάδα.

Τὸ 1895 ἡ Τουρκία γιὰ νὰ εύχαριστήσῃ τοὺς χριστιανοὺς διώρισε χριστιανὸν διοικητὴ στὴν Κρήτη. Αὐτὸς δύμως δυσαρέστησε τοὺς Τουρκοκρητικούς καὶ μὲ τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ ἔσφαξαν πολλούς χριστιανούς. Τότε ξέσπασε νέα ἐπανάσταση καὶ οἱ χριστιανοὶ κήρυξαν τὴν ἐνωση μὲ τὴν Ἐλλάδα (1897).

Ἡ εἰδηση πώς ἐπαναστάτησε ἡ Κρήτη προκάλεσε στὴν ἐλεύθερη Ἐλλάδα μεγάλο ἐνθουσιασμό. Γιὰ κακὴ δύμως τύχη δὲ Τρικούπης ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ συγκρατήσῃ τὸ λαό, εἶχε πεθάνει στὶς Κάννες τῆς Γαλλίας τὸ 1895. Στὴν ἔξουσίᾳ ἦταν πάλι ὁ φιλοπόλεμος πρωθυπουργὸς τοῦ 1894 Δεληγιάννης. Ὁ Δεληγιάννης παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν γνώμη τοῦ λαοῦ καὶ ἔστειλε στὴν Κρήτη τὸν συνταγματάρχη Βάσο μὲ στρατὸν νὰ τὴν καταλάβῃ. Δέν πρόφθασε δύμως γιατὶ οἱ στόλοι τῶν δυνάμεων πήραν στὸ μεταξύ τὰ Χανιὰ κι' ἔκαμπαν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης.

Ἐπειτὰ ἀπὸ αὐτὰ δὲ μποροῦσε πιὰ παρὰ νὰ ξεσπάσῃ δὲ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Ἡ Τουρκία κήρυξε στὴν Ἐλλάδα τὸν πόλεμο στὶς 5 Ἀπριλίου. Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἀνισος. Ἡ Ἐλλάδα δὲν εἶχε καμμιὰ πολεμικὴ προετοιμασία. Τὸ ἀντίθετο, δὲ τουρκικὸς στρατὸς ἦταν καλὰ ὡργανωμένος ἀπὸ Γερμανούς ἀξιωματικούς. Ἡ Ἐλλάδα λοιπὸν νικήθηκε, τράβηξε τὸ στρατὸ τῆς ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ πληρώσῃ στὴν Τουρκία ἀποζημίωση 100 ἑκατομμύρια φράγκα.

Τὸ κρητικὸν ζήτημα λύθηκε ὑστερα μὲ διαπραγματεύσεις ποὺ βάσταξαν ἐνάμισυ χρόνο. Ἡ Κρήτη ἔγινε αὐτόνομη μὲ τὴν προστασία τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Ἰταλίας καὶ μὲ ὑπατο ἀρμοστὴ στὴν ἀρχὴ ἔνα βασιλόπατιδο, τὸ Γεώργιο, καὶ ἔπειτα ἀφοῦ αὐτὸς παραιτήθηκε, τὸν Ἀλέξανδρο Ζαΐμη. Ἔτσι ἡσύχασε ἡ Κρήτη. Ἡ ἡσυχία δύμως αὐτὴ βάσταξε μόνο ὡς τὸ 1908.

7. Ἀνταγωνισμὸς τῶν βαλκανικῶν κρατῶν στὴ Μακεδονίᾳ. Ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων.

Ἄπο τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια ἡ Μακεδονία ἦταν χώρα ἑλληνική. Στοὺς τελευταίους δύμας αἰώνες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχαν ἔγκατασταθῆ σ' αὐτῇ διάφορες σλαβικές φυλὲς καὶ μάλιστα στὴ βόρεια καὶ στὴ δυτικὴ Μακεδονία. Οἱ φυλὲς αὐτές, ἔπειτα ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατάχτηση διατήρησαν τὴ γλώσσα τους καὶ τὴν ἔδωσαν καὶ σὲ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ντόπιο πληθυσμὸ τῆς Μακεδονίας, δὲν ξεχωρίζαν δύμας τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες καὶ εἶχαν καὶ οἱ Ἰδιοι, καθὼς καὶ οἱ "Ἐλληνες, τὴν προστασία τοῦ ἑλληνικοῦ πατριαρχείου.

Ἄπὸ τὸν καιρὸ δύμας ποὺ ἴδρυθηκε ἡ βουλγαρικὴ ἔξαρχία, οἱ Βούλγαροι προσπαθοῦσαν μὲ ἀπειλές καὶ φόνους νὰ πείσουν τοὺς σλαβόφωνους κατοίκους τῆς Μακεδονίας πώς εἶναι Βούλγαροι καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν μὲ τὴν Ἐξαρχία. Τότε ἄρχισαν νὰ κάνουν τὸ Ἰδιο καὶ οἱ Σέρβοι. Ἀκόμη καὶ οἱ Ρουμάνοι ὠνόμασσαν τοὺς Κουτσόβλαχους Μακεδονορουμάνους καὶ ἄρχισαν νὰ ἐργάζωνται καὶ αὐτοὶ γιὰ νὰ ἴδρυσουν ρουμανικὴ ἐκκλησία. Γιὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπό τους Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Ρουμάνοι ἔχτιζαν στὴ Μακεδονία ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα,

"Υστερα δύμας ἀπὸ τὸν ἄτυχο πόλεμο τοῦ 1897 οἱ Βούλγαροι πῆραν πολὺ θάρρος. Συστήθηκε στὴ Σόφια μακεδονικὸ κομιτάτο καὶ αὐτὸ ἔστελνε στὴ Μακεδονία συμμορίες (κομιτατζῆδες). Οἱ κακοποιοὶ αὐτοὶ προξενοῦσαν στοὺς ντόπιους διάφορες καταστροφές, ἀναγκάζοντας μὲ τὴ βία καὶ τὸν τρόμο τοὺς σλαβόφωνους "Ἐλληνας νὰ ὑποτάσσωνται στὴν ἔξαρχία.

Τότε καὶ οἱ "Ἐλληνες γιὰ νὰ προστατέψουν τοὺς πληθυσμούς των στὴ Μακεδονία, ὠργάνωσαν ἀνταρτικὰ σώματα μὲ ἀρχηγούς "Ἐλληνες ἀξιωματικούς.

"Ενας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ ἔθνικὸς ἥρωας Παῦλος Μελάς, ποὺ ἔπεισε στὴ Μακεδονία πολεμώντας μὲ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες.

Τὰ ἑλληνικὰ σώματα ἔφεραν ἀποτελέσματα μὲ τοὺς ἀγῶνες τους στὴ Μακεδονία. Χτύπησαν γιὰ καλά τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες. Γιὰ νὰ ἔκδικηθοῦν τότε τὴν Ἐλλάδα οἱ Βούλγαροι κατάστρεψαν τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες στὴν Ἀγχίαλο καὶ στὴ Φιλιππούπολη.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ τῆς Μακεδονίας ἔκαμε τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις νὰ ἐπέμβουν γιὰ νὰ φέρουν σ' αὐτὴ διοικητικὲς μεταρρυθμίσεις. Τότε ἄρχισε στὴν Τουρκία ἡ ἐπάνασταση τῶν Νεοτούρκων.

Οἱ Τούρκοι ποὺ ἥθελαν νὰ νεωτερίζουν, οἱ Νεότουρκοι, καθὼς δονομάστηκαν, βλέποντος πώς τὸ τουρ-

κικδ κράτος πήγαινε δόλο καὶ χειρότερα, ἔκαμπαν μιὰ ἐπιτροπὴ, ἔνα κ ο μι τ ἀ τ ο, μὲ τὸ σκοπὸν νὰ σώσουν τὴν Τουρκία καὶ νὰ τὴν κάμουν καθὼς τὰ εύρωπαϊκά κράτη.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ κατώρθωσε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος τῆς τὸ στρατό καὶ στὶς 10 ὥρας 1908 ὁ ταγματάρχης Ἐμβέρμπεης κήρυξε τὸ σύνταγμα σὲ διάφορες πόλεις τῆς Μακεδονίας. Ὁ σουλτάνος Χαμīτ ὑποχώρησε κ' ἔδωσε σύνταγμα. Ἔκαμε ὑπουργεῖο ποὺ εἶχε μαζί μὲ τοὺς Τούρκους ὑπουργούς ἔναν "Ἐλληνα κι ἔνα Ἀρμένιο καὶ συγκάλεσε βουλή.

Στὶς 31 Μαρτίου ὥρας τοῦ 1909 οἱ Παλαιότουρκοι ἔκαμπαν στὴν Πόλη ἀντεπανάσταση καὶ ἔανάφεραν τὴν ἀπολυταρχία. Τότε τὰ στρατεύματα τοῦ κομιτάτου προχώρησαν στὴν Πόλη ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ θρόνο τὸ Χαμīτ καὶ ἀνακήρυξαν σουλτάνο τὸν ἀδελφό του Μωάμεθ Ε'. Ὁλη τὴν ἔξουσία τὴν πήψαν ἔτσι στὰ χέρια τους οἱ Νεότουρκοι.

Ἄπὸ τὴν ἐπανάσταση αὐτὴ βγῆκαν ὡφελημένες ἡ Αύστρια καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἡ Αύστρια προσάρτησε στὸ κράτος τῆς τὴν Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη. Ἡ Βουλγαρία κηρύχτηκε ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ δ Φερδινάνδος ὠνομάστηκε τ σάρος τῶν Βουλγάρων.

Λίγο καὶρδ ὥστερα (1911) ἡ Ἰταλία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας. Τὸ τέλος τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦταν νὰ πάρῃ ἡ Ἰταλία τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρηναϊκή στὴν Ἀφρική καὶ νὰ κάμη προσωρινὴ κατοχὴ στὰ Δωδεκάνησα, ποὺ τὰ βαστᾶ ὡς σήμερα.

8. Τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης.

Ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων θέλησαν νὰ ὡφεληθοῦν καὶ οἱ Κρητικοί. Κήρυξαν τὴν ἔνωσή τους μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὥστερα ἀπὸ λίγο ὕψωσαν στὸ φρούριο Φιρκά, στὴν εἰσόδῳ τοῦ λιμανιοῦ τῶν Χανιῶν τὴν ἐλληνικὴ σημαία ἀντὶ τῆς κρητικῆς.

Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ προφασιζόμενοι οἱ Τούρκοι ἀρχισαν μὲ διαδηλώσεις λαϊκὲς νὰ ζητοῦν τὸν πόλεμο κι' ἔκαμπαν ἀκόμη ἐμπορικὸ ἀποκλεισμὸ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς τουρκικούς λιμένες. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀρχισε νὰ ἐτοιμάζεται καὶ δ πρέσβυς τῆς Τουρκίας στὴν Ἀθήνα ζήτησε ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνηση, νὰ ἀποδοκιμάσῃ τὸ τόλμημα ποὺ ἔκαμπαν οἱ Κρητικοί.

Ἡ Ἑλλάδα βρισκόταν τότε σὲ ἀδυναμία νὰ δεχτῇ τὴν ἔνωση. Μὲ τοὺς κομματικούς ἀνταγωνισμούς δὲν εἶχε γίνει καμία σοβαρὴ στρατιωτικὴ ὄργανωση τῆς χώρας. "Ετοι ζήτησε τὴ βοήθεια τῶν δυνάμεων γιὰ νὰ ἐμποδιστῇ δ πόλεμος καὶ δήλωσε πώς ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀνακατεύεται στὸ κρητικὸ ζήτημα.

Οι δυνάμεις είπαν στήν Τουρκία νά ήσυχάση, ζήτησαν δύμως νά κατεβαστή από τό Φιρκά και ή έλληνική σημαία. Και έπειδή δέ βρισκόταν Κρητικός χριστιανός νά κατεβάσῃ τή σημαία, βγήκαν ναυτικά άγηματα τών Εύρωπαίων κι ἔκοψαν τό κοντάρι της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ

1. Η ἐπανάσταση τοῦ 1909.

Ἐξασθενημένο καθώς ἦταν τό ἑλληνικό κράτος ἀναγκάστηκε νά δέχεται τοὺς ἔξευτελισμούς τῆς Τουρκίας. Αύτό δύμως πείραζε τή φιλοτιμία τοῦ λαοῦ και προκάλεσε στό τέλος τή δυσαρέσκειά του μὲ τοὺς πολιτικούς τῆς χώρας. 'Ο λαὸς κατηγοροῦσε τοὺς πολιτικούς πώς γιὰ τὰ καμματικά τους συμφέροντα ὅφησαν νά παραλύσουν δλες οἱ δημόσιες ὑπηρεσίες και παραμέλησαν τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα και προπάντων τή στρατιωτική ὁργάνωση τῆς χώρας.

Τὴν ταπείνωση αὐτή τοῦ ἔθνους ἔνιωθαν βαθύτερα οἱ ἀξιωματικοί, και μάλιστα οἱ νεώτεροι. Αύτοὶ εἶχαν νά κάμουν ἀκόμη και μὲ τό παλάτι. Τὰ βασιλόπουλα εἶχαν τό προνόμιο νά παίρνουν τίς ἀνώτερες στρατιωτικὲς θέσεις και εἶχαν διαιρέσει τοὺς ἀξιωματικούς σὲ εύνοουμένους και μῆ. Πεντακόσιοι λοιπὸν ἀπό τοὺς ἀξιωματικούς αὐτούς ἐσύστησαν ἔνα στρατιωτικό σύνδεσμο και τὴ νύχτα τῆς 14 πρὸς τή 15 Αὔγουστου 1909 βγήκαν ἀπό τοὺς στρατῶνες τῶν Ἀθηνῶν μὲ δλη τή φρουρὰ και κατασκήνωσαν στή Θέση Γουδί, κάτω ἀπό τὸν 'Υμηττό. 'Αρχηγό τους ἀνακήρυξαν τὸν συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά, και διακήρυξαν πώς ζητοῦν νά διορθωθοῦν οἱ διάφορες ὑπηρεσίες τοῦ κράτους, ν' ἀπομακρυνθοῦν οἱ βασιλόπαιδες ἀπό τό στρατό και ἀπό τὸ στόλο και πρὸ πάντων νά συγκροτηθοῦν ἀξιόμαχες πολεμικές δυνάμεις.

Όλες οἱ προσπάθειες γιὰ νά διαλυθῇ ὁ σύνδεσμος ἀπότυχαν. 'Η κυβέρνηση ἀναγκάστηκε νά παραιτηθῇ κι' ἔγινε πρωθυπουργὸς ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ποὺ θά κυβερνοῦσε σύμφωνα μὲ τίς ἀρχές τοῦ συνδέσμου.

Τότε οἱ ἐπαναστάτες ἔαναγύρισαν στήν πόλη και σὲ λίγες μέρες μεγάλη διαδήλωση τοῦ λαοῦ στήν πρωτεύουσα και δμοιες διαδηλώσεις στίς ἐπαρχίες ἔδωσαν τὴν ὑποστήριξί τους στὸ σύνδεσμο.

‘Η βουλή ψήφισε σύμφωνα μὲ τὶς ὀρχές τοῦ συνδέσμου πολλούς νόμους καὶ μέσα σ’ αὐτοὺς τὴν ἀπομάκρυνση τῶν βασιλοπαίδων ἀπὸ τὸ στρατὸν καὶ τὸ στόλον. Ἀμέσως ἔγιναν ἀρκετὲς παραγγελίες γιὰ ὄλικὸ πολέμου. Ή πιὸ σπουδαῖα ἦταν ἡ παραγγελία τοῦ θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ», ποὺ μᾶς ἔκαμε στὴ θάλασσα δυνατώτερους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

‘Η κατάσταση ὅμως αὐτῇ, κυβέρνηση καὶ βουλὴ νὰ ἐργάζωνται σύμφωνα μὲ τὶς ἀξιώσεις τοῦ συνδέσμου, δὲ μποροῦσε νὰ διατηρηθῆ πολὺν καιρό. Ἐπρεπε νὰ διαλυθῆ ὁ σύνδεσμος γιὰ νὰ ξαναγυρίσῃ τὸ κράτος στὸν κανονικὸ του δρόμο καὶ νὰ ἡσυχάσῃ ἡ χώρα.

‘Ο σύνδεσμος ὅμως δίσταζε, μήπως ὕστερα ἀπὸ τὴ διάλυσή του χαλοῦσαν οἱ πολιτεύμενοι τὸ ἔργο του.

Στὴν περίσταση αὐτῇ βρήκε μιὰ διέξοδο ὁ Κρητικὸς Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Αὐτὸν εἶχαν γνωρίση στὴν Κρήτη ἀρκετοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸν ἥξεραν πῶς εἶναι πολιτικὸς δυνατὸς καὶ τολμηρός. Αὐτὸν λοιπὸν προσκάλεσε ὁ σύνδεσμος ἀπὸ τὴν Κρήτη γιὰ σύμβουλό του. ‘Ο Βενιζέλος πρότεινε γιὰ μόνη λύση νὰ γίνη ἔθνικὴ συνέλευση καὶ νὰ ἀναθεωρήθῃ τὸ σύνταγμα.

‘Ο βασιλέας καὶ οἱ πολιτεύμενοι δέχτηκαν αὐτὴ τὴ λύση. ‘Ο ἄλλοτε συνεργάτης τοῦ Τρικούπη Στέφανος Δραγούμης ἔγινε πρωθυπουργὸς καὶ προκήρυξε ἐκλογὲς γιὰ τὴ συνέλευση. ‘Ο στρατιωτικὸς σύνδεσμος διαλύθηκε καὶ ὁ Ζορμπάς ἔγινε ύπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

‘Αμα καταρτίστηκε ἡ συνέλευση ὁ Δραγούμης παραιτήθηκε. ‘Ο βασιλέας τότε σύμφωνά μὲ τὴν ἀπαίτηση τοῦ λαοῦ κάλεσε πρωθυπουργὸ τὸ Βενιζέλο ποὺ εἶχε ἐκλεχτῆ βουλευτὴς Ἀθηνῶν καὶ ἐπειδὴ ἡ συνέλευση δὲν τοῦ ἔδωσε ψῆφο ἐμπιστούνης, τὴ διάλυσε.

Στὶς ἐκλογὲς ποὺ ἔγιναν τότε καὶ στὶς ἄλλες ποὺ ἔγιναν ὕστερα γιὰ τὴν ταχικὴ βουλὴ, δὲ λαὸς ἔδωσε στὸ Βενιζέλο μεγάλη πλειονοψηφία. Ἀναθεωρήθηκε τὸ σύνταγμα, ὠργανώθηκε δὲ στρατὸς καὶ ταχτοποιήθηκε ἡ ἐσωτερικὴ διοίκηση.

“Ετοι τὸ ἔθνος βρέθηκε ἔτοιμο γιὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους ποὺ ἀκολούθησαν σὲ λίγο.

2. ‘Ο βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.

“Αμα πήραν τὴν ὀρχὴ οἱ Νεότουρκοι στὴν Τουρκία, δείχτηκαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Παλαιότουρκους. Ζήτησαν νὰ ἔξαφανίσουν τὸν ἔθνισμὸ δλῶν τῶν λαῶν ποὺ ζοῦσαν στὴ χώρα τους. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὰ τέσσερα βαλκανικὰ κράτη, Ἐλλάδα, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιο νὰ συνεννοηθοῦν ἀναμεταξύ τους.

Οἱ συνεννοήσεις ἔγιναν μὲ τόση μυστικότητα, ποὺ δὲ

μπόρεσαν νὰ καταλάβουν τίποτε οὕτε ἡ Τουρκία οὕτε οἱ Δυνάμεις. "Εξαφνα οἱ τέσσερεις σύμμαχοι ζήτησαν ἀπὸ τὴν Τουρκία νὰ ἐφσρμόσῃ στὶς εὐρωπαϊκές τῆς ἐπαρχίες, μεταρρυθμίσεις, κι' ἐπειδὴ αὐτὴ ἀρνήθηκε τῆς κήρυξαν τὸν πόλεμο τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1912.

Οἱ βαλκανικοὶ στρατοὶ προχώρησαν στὸ τουρκικὸ ἔδαφος καὶ ἡ προέλασή τους ἦταν μιὰ σειρὰ ἀπὸ νίκες ἀλλεπάλληλες.

Ἐλληνικὲς νίκες. 'Ο ἐλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχιστρά-
τηγὸ τὸ διάδοχο Κωνσταντῖνο προχωρῶντας ἀπὸ τὴ Θεο-
σαλία στὸ ἔχθρικὸ ἔδαφος νίκησε τὸν τουρκικὸ στρατὸ
ποὺ βρῆκε στὴν Ἐλασσῶνα, πῆρε τὴν πόλη αὐτὴ (6 Ὁκτω-
βρίου) καὶ προχώρησε στὸ Σαραντάπορο, στενὰ ποὺ
ἦταν ώχυρωμένοι 30 χιλιάδες Τούρκοι μὲ δυνατὸ πυροβο-
λικό. "Ἐπειτα ἀπὸ πολύωρη μάχη οἱ "Ἐλληνες ἀνάγκασαν
τοὺς Τούρκους ν' ἀδειάσουν τὰ στενὰ καὶ νὰ φυγουν.
"Ἐπειτα ἀπ'. αὐτὸ οἱ "Ἐλληνες παίρνουν τὰ Σέρβια, τὴν
Κοζάνη, τὰ Γρεβενὰ καὶ τὴ Βέροια. Τις ἵδιες μέρες μιὰ
ἐλληνικὴ μεραρχία νίκησε ἀλλο τουρκικὸ στρατὸ καὶ πῆρε
τὴν Αίκατερίνη.

Στὸ ἀναμεταξύ οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴ
Θεσσαλονίκη εἶχαν συγκεντρώσει στὰ Γενιτσά δόλο τὸ
στρατὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδο-
νίας, σαράντα χιλιάδες καὶ περισσότερο.

"Οταν τὸ ἔμαθε αὐτὸ τὸ κύριο σῶμα τοῦ ἐλληνικοῦ,
στρατοῦ, τρέχει ἀπὸ τὴ Βέροια στὰ Γενιτσά. 'Εκεῖ
ἔγινε δυὸ ἡμέρες (19 καὶ 20 Ὁκτωβρίου) μεγάλη μάχη,
καὶ σ' αὐτὴν οἱ "Ἐλληνες νίκησαν καὶ ἀνάγκασαν τοὺς
Τούρκους νὰ φύγουν. 'Απὸ τὴ νίκη αὐτὴ κρίθηκε ἡ τύχη
τῆς Θεσσαλονίκης. 'Ο ἐλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τὰ Γενιτσά
προχώρησε στὴ Θεσσαλονίκη. 'Ο τουρκικὸς στρατὸς ποὺ
ὑποχώρησε ἐκεῖ, ἦταν ἀπάνω ἀπὸ 30 χιλιάδες, ἀνίκανος
ν' ἀντισταθῇ πιὰ στὸν ἐλληνικὸ στρατό. Παραδόθηκε λοι-
πὸν ἡ Θεσσαλονίκη τὴν 30 Ὁκτωβρίου καὶ ὁ τουρ-
κικὸς στρατὸς μεταφέρθηκε αἰχμάλωτος στὴ μεσημβρινὴ
Ἐλλάδα. 'Ο βασιλέας Γεώργιος πῆγε ἀμέσως στὴ πρω-
τεύουσα κι' ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ σὰ φρουρὸς τῆς περιπό-
θητης Θεσσαλονίκης.

Μόλις δύμας παρεδόθηκε στοὺς "Ἐλληνες ἡ Θεσσαλο-
νίκη, παρουσιάστηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη βουλγαρικὸς στρα-
τὸς. 'Ο Βούλγαρος στρατηγὸς Θεοδωρῶφ εἶχε ἐπωφεληθῆ^{τη}
ποὺ ἦταν ἀδεια ἀπὸ τουρκικὸ στρατὸ ἡ ἀνατολικὴ Μακε-
δονία καὶ μὲ μιὰ μεραρχία ἔφτασε χωρὶς ἐμπόδιο μπρο-
στὰ στὴ Θεσσαλονίκη. Οἱ "Ἐλληνες τοὺς μήνυσαν πῶς ἡ
πόλη καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς παραδόθηκαν σ' αὐτούς.
'Εκεῖνος δύμας μ' ἐπιμονὴ καὶ πανουργία κατόρθωσε νὰ
μπῇ καὶ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς στὴ Θεσσαλονίκη. Παρα-
κάλεσε τοὺς "Ἐλληνες νὰ ἐπιτρέψουν σὲ δυο τάγματα ποὺ

ῆταν τάχα κουρασμένα, νὰ μποῦν νὰ ξεκουραστοῦν, μᾶς ἀντὶ δύο τάγματα μπήκε δόλοκληρη ἡ μεραρχία ἀπὸ 33 χιλιάδες στρατιώτες. Τότε επεισόδιο αὐτὸ προκάλεσε προστριβές Ἐλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ προετοίμασε τὸν Ἐλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο.

Τις ὕδιες μέρες μιὰ ἄλλη ἐλληνικὴ Μεραρχία ποὺ προχώρησε στὸ Μοναστήρι, συναντήθηκε στὴ Μπάνιτσα μὲ διπλάσιο τουρκικὸ στρατό, ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὸ Μοναστήρι. Νικήθηκε ὅμως καὶ ὑποχώρησε στὴν Κοζάνη (21-25 Ὁκτωβρίου). Τότε ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔφυγε μὲ τὸν περισσότερο στρατὸ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη κι' ἔφτασε στὴ Φλώρινα. Ἀπὸ ἑκεῖ δὲν προχώρησε στὸ Μοναστήρι, γιατὶ τὸ εἶχαν καταλάβει πιὰ οἱ Σέρβοι. Κυνήγησε ὅμως τοὺς Τούρκους ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ ἑκεῖ. Ἀπὸ τὶς 30 χιλιάδες στρατιώτες τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, 20 χιλιάδες σώθηκαν στὰ Γιάννενα, 5 χιλιάδες πιάστηκαν αἰχμάλωτοι καὶ οἱ ἄλλοι σκοτώθηκαν. Ἡ Κορυτσά ἔμεινε στὰ χέρια τῶν Ἐλλήνων.

Ἐνῶ ὁ στρατὸς ποὺ εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη προχωροῦσε νικηφόρος στὴ Μακεδονία, ὁ στρατὸς ποὺ ἔξεκίνησε ἀπὸ τὴν "Ἄρτα μὲ τὸ στρατηγὸ Σαπουντζάκη, πήρε τὴν Πρέβεζα, τὰ Πέντε Πηγάδια καὶ τὸ Μετσοβό. Τελευταῖα προχώρησε στὰ Γιάννενα καὶ τὰ πολιόρκησε. Τὴν ὕδια ἐποχὴν σώματα ἔθελοντικά κυρίεψαν τὴ Χειμάρρα. Τὸν ὕδιο καιρὸ δὲλληνικὸς στόλος, μὲ ναύαρχο τὸν Παῦλο Κουντουριώτη, πήρε τὰ νησιά Λήμνο, Θάσο, Ἰμβρο, Τένεδο, Σαμοθράκη, Ψαρά, Χίο, Λέσβο, καὶ ὑψώσε τὴν ἐλληνικὴ σημαία στὴ χερσόνησο τοῦ Ἀγίου Θρούς. Ἀποκλείοντας συγχρόνως τὰ Δαρδανέλια ἔμποδίζε τὸν τουρκικὸ στόλο νὰ βγῆ καὶ δὲν ἄφινε νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὸ Αίγαον τουρκικὰ στρατεύματα.

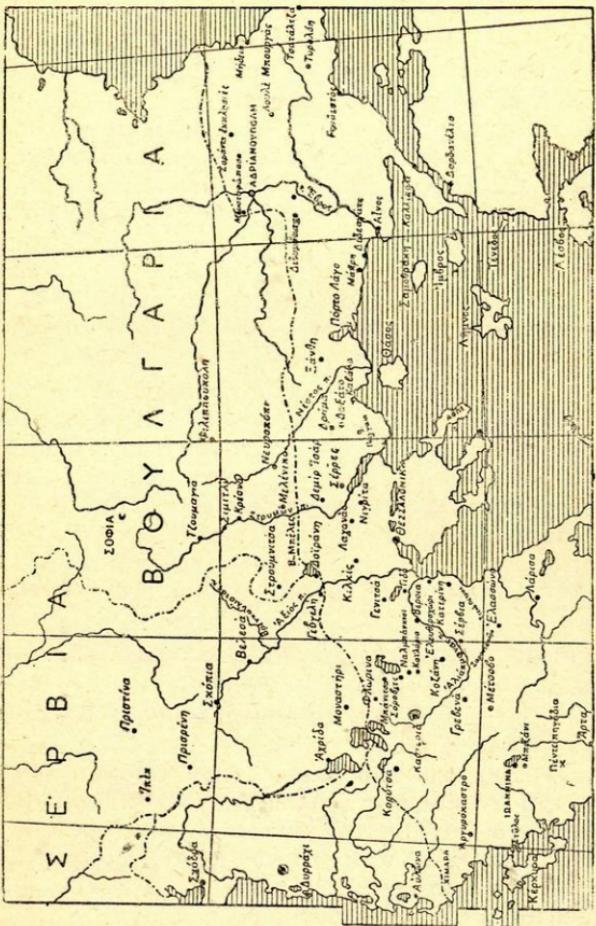
Νίκες τῶν συμμάχων. Ἐνῶ οἱ Ἐλληνες προχωροῦσαν νικηφόροι στὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἡπειρο, νικούμσαν ἐπίσης καὶ οἱ σύμμαχοι στὰ ἄλλα πολεμικὰ μέτωπα. Οἱ Μαυροβούνιοι προχώρησαν πήραν τὸ Ἰπέκ καὶ πολιόρκησαν τὴ Σκόδρα.

Οἱ Σέρβοι προχώρησαν στὴν παλαιὰ Σερβία καὶ νίκησαν τὸν τουρκικὸ στρατὸ στὸ Κουμάνοβο, σὲ μάχη, ποὺ δύσταξε τρεῖς μέρες. Ἐπειτα πήραν τὰ Σκόπια τὴν Πριστίνα καὶ τὴ Πριστένη καὶ προχώρησαν στὸ Μοναστήρι. Ἀφοῦ τὸ πήραν ἐπειτα ἀπὸ σημαντικὴ μάχη, τράβηξαν κατὰ τὸ Δυρράχιο καὶ τὸ πήραν κι αὐτό.

Οἱ Βούλγαροι προχώρησαν στὴ Θράκη πήραν τὸ Μουσταφάπασσα καὶ τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες. Ἐπειτα στὸ Λουλέ Μπουργάς νίκησαν δλότελα ἄλλο τουρκικὸ στρατὸ καὶ πολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολη.

Ἀνακωχὴ τῆς Τουρκίας μὲ τοὺς τρεῖς συμμάχους. Συζητήσεις γιὰ τὴν εἰρήνη. Σὲ λίγες ἑβδομάδες οἱ Τούρ-

κοι είχαν χάσει δλη την Εύρωπαϊκή Τουρκία. Στά χέρια τους ἔμεναν ἀκόμη ή Ἀδριανούπολη, τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Σκόδρα, ποὺ τὰ πολιορκοῦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Μαυροβουνιῶτες. Ἐμεναν ἀκόμη στοὺς Τούρκους



Eik. 24. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι.

ἡ Καλλίπολη καὶ ἡ ἄκρη ἀπὸ τὸ Βόσπορο ὡς τὴν Τσατάλτζα.

Στή Τσατάλτζα δύμως βρήκαν οι Βούλγαροι γερή άντισταση καὶ δὲ μπόρεσαν νὰ προχωρήσουν. Τότε ἔγινε ἀνακωχὴ τῆς Τουρκίας μὲ τὰ τρία σλαβικὰ κράτη. Ἡ Ἐλλάδα ἔξακολουθησε τίς ἔχθροπραξίες. Στὶς 3 Δεκεμβρίου ἔγινε στὸ Λονδίνο συνδιάσκεψη τῶν πέντε ἐμπολέμων κρατῶν γιὰ τὴν εἰρήνη, ποὺ ἔμεινε δύμως χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ Τούρκοι ἔφερναν δυσκολίες γιὰ νὰ κερδίζουν

καιρό καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων σταμάτησαν τίς διαπραγματεύσεις.

Οἱ ἔχοντας ξένα φρουράς ήσαν πολλοί. Τούρκιας καὶ συμμάχων, δταν οἱ "Ελληνες νίκησαν δυὸς φορὲς τὸν τουρκικὸν στόλον ἔξω ἀπὸ τὰ Δαρδανέλια στὶς 3 Δεκεμβρίου καὶ στὶς 5 Ἰανουαρίου, καὶ στὴν "Ηπειρο κυρίεψαν τὴν Πάργα. Στὰ Γιάννενα ἔσπειρον οἱ πολιορκία. Τὸ φρούριό του Μπιζάνι ήταν τόσο καλά ωχυρωμένο, ώστε τὸ θεωροῦσαν ἀπόρθητο. "Ἐπειτα δὲ βαρύς χειμώνας ἔκανε τὴν πολιορκίαν ἀκόμη δυσκολώτερη. Οἱ "Ελληνες ὅμως ἐπιμέναν.

"Ἐπιτέλους πήγε στὴν "Ηπειρο δὲ διάδοχος Κωνσταντίνος μὲ δυὸς μεραρχίες, δὲ στρατὸς ἐνισχύθηκε καὶ στὶς 20 Φεβρουαρίου τὸ Μπιζάνι ἔπεσε. Τὴν ἄλλη μέρα παραδόθηκαν τὰ Γιάννενα μὲ δλο τὸ τουρκικὸν στρατό, 33 χιλιάδες. "Υστερα ἀπὸ δέκα ἡμέρες πήρε δὲ ἐλληνικὸς στρατὸς καὶ τὸ 'Αργυρόκαστρο,

Τὴν ἐποχὴν ἑκείνη (5 Μαρτίου) σκοτώθηκε στὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ κάποιο Σχινά γιὰ ἄγνωστη αἰτία δὲ βασιλέας Γεώργιος καὶ τὸν διαδέχτηκε Κωνσταντίνος.

Οἱ σύμμαχοι ἄμα διακόπηκαν οἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἔξακολούθησαν τὸν πόλεμο. Στὶς 23 Μαρτίου οἱ Βούλγαροι, ἀφοῦ τοὺς βοήθησε καὶ ἀρκετὸς σερβικὸς στρατός, πήραν τὴν 'Αδριανούπολη καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ πάρουν τὴν Καλλίπολη. Τότε οἱ Τούρκοι, ἔξηντλημένοι πιά, ὑπόγραψαν ἀνακωχήν.

Οἱ Μαυροβουνιώτες δὲν θέλησαν νὰ τὴν ὑπογράψουν. "Οἱ ἡρωϊκούς τους βασιλέας Νικόλαος ἥθελε νὰ κυριεψῇ τὴν Σκόδρα. Καὶ πραγματικὰ ἡ Σκόδρα τοῦ παραδόθηκε στὶς 9 Απριλίου.

Η συνθήκη τοῦ Λονδίνου. "Αμα ὑπογράφηκε στὴν Καλλίπολη ἡ ἀνακωχή, πήγαν πάλι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐμπολέμων στὸ Λονδίνο, νὰ συμφωνήσουν τοὺς δρους τῆς εἰρήνης. Μὲ τὴ μεσολάβηση τῶν δυνάμεων ὑπογράφηκε στὶς 17 Μαΐου ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου, καὶ μὲ αὐτὴ τελείωσε δὲ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.

Σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη αὐτή, δὲ σουλτάνος παραχώρησε στοὺς συμμάχους τὴν Κρήτη καὶ δλη τὴν εύρωπαϊκὴ Τουρκία ὡς τὴ γραμμὴ Αἴγαου—Μηδείας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν 'Αλβανία ποὺ ἀπαίτησαν Αύστρια καὶ Ἰταλία νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητη. "Η Σερβία ὑποχρεώθηκε ν' ἀφήσῃ τὸ Δυρράχιο, καὶ τὸ Μαυροβουνίο τὴν Σκόδρα.

Τὰ σύνορα τῆς 'Αλβανίας καὶ τὴν τύχη τῶν νησιῶν τοῦ Αἴγαου πελάγους θὰ κανόνιζαν οἱ μεγάλες δυνάμεις. "Εμενε ἀκόμη νὰ μοιραστοῦν ἀναμεταξύ τους οἱ σύμμαχοι τὰ κέρδη τοῦ πολέμου. "Η μοιρασιά ὅμως αὐτὴ προ-

κάλεσε πόλεμο μεταξύ τους ἀπό τὴν ἀπληστία τῶν Βουλγάρων.

3. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος.

Ἐνώ βαστοῦσε ἀκόμη ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος, οἱ Βούλγαροι εἶχαν δεῖξει τὴν διάθεσή τους.

Εἴδαμε πῶς μπῆκαν μὲν δόλο στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πῶς λογάριαζαν νὰ τὴν κρατήσουν γιὰ τὸν ἔσωτό τους. "Ἐπειτα γίνονταν συχνὰ ἐπεισόδια μαζί τους, ποὺ τελείωναν μὲ συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων στὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία.

Ζητοῦσαν δύμας οἱ Βούλγαροι νὰ πάρουν καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ εἶχαν αὐτοὶ στὴ Μακεδονία.

"Ολες οἱ προσπάθειες ποὺ ἔκαναν Ἑλλάδα καὶ Σερβία γιὰ νὰ τακτοποιηθοῦν εἰρηνικὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ ναυάγησαν.

Οἱ Βούλγαροι εἶχαν τὴν ἰδέα πῶς μποροῦσαν νὰ χτυπήσουν Σέρβους καὶ "Ἑλληνες μαζί, καὶ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο μερίδιο ἀπὸ τὰ κοινὰ κέρδη τοῦ πολέμου.

"Ο πόλεμος λοιπὸν δὲ μποροῦσε νὰ μὴ γίνη καὶ μόλις πρόφτασαν Σερβία καὶ Ἑλλάδα νὰ συνεννοηθοῦν.

"Εξαφνα στὶς 17 Ἰουνίου χτύπησαν οἱ Βούλγαροι τοὺς Σέρβους στὴ Γευγελή καὶ τοὺς "Ἑλληνες στὴ Νιγρίτα. "Ο σκοπός τους ἦταν νὰ χωρίσουν τοὺς δύο συμμάχους καὶ στὴν ἀρχὴ τὸ πέτυχαν. "Οταν ἔφτασαν στὴ Θεσσαλονίκη τὰ νέα αὐτά, οἱ "Ἑλληνες πολιόρκησαν ἀμέσως τοὺς Βουλγάρους ποὺ ἦταν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν. Τὴν ἄλλη μέρα ἀρχισε νὰ προχωρῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸν τὸ βασιλέα Κωνσταντίνο.

Οἱ "Ἑλληνες προχωροῦν στὸ Κιλκίς δπου ἦταν ὡχυρωμένες μεγάλες βουλγαρικές δυνάμεις. Τρεῖς μέρες βάσταξε ἡ ἐπίθεση τοῦ Κιλκίς καὶ τελείωσε στὶς 21 Ἰουνίου μὲ μεγάλη νίκη τῶν Ἑλλήνων. Οἱ μάχες ἔγιναν ἐκεῖ μὲ φοβερὸ πεῖσμα. "Ο ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ὑπεράνθρωπο ἥρωισμὸ ἔβγαλε ἀπὸ τὶς θέσεις του τὸν ἔχθρο μὲ τὴ λόγχῃ καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ. Μὲ τὴν ἵδια γενναιότητα, ἀγωνίστηκαν οἱ "Ἑλληνος καὶ στὸ Λαχανᾶ ποὺ τὸν πήραν ὅστερ" ἀπὸ μάχη δύο ἡμερῶν. Πήραν ἀκόμη οἱ "Ἑλληνες τὴ Γευγελή καὶ τὴ Νιγρίτα. Τὸ ἵδιο καὶ οἱ Σέρβοι. Μαζὶ μὲ τοὺς Μαυροβουνιώτες νίκησαν τοὺς Βουλγάρους σὲ μάχῃ ποὺ κράτησε τρεῖς ἡμέρες.

Τότε καὶ ὁ ρουμανικὸς στρατὸς μπῆκε στὴ Βουλγαρία καὶ προχώρησε ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Σόφια, χωρὶς νὰ ρίξῃ τουφεκιά. Στὸ τέλος ἔσκινησαν καὶ οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὴ Θράκη.

Στὸ ἀναμεταξὺ οἱ "Ἑλληνες ἔξακολουθοῦσαν νὰ προ-

χωροῦν. Τὸ κύριο σῶμα τοῦ στρατοῦ τῶν πῆρε τὴ Δοϊράνη καὶ τὴ Στρώμνιτσα, δπου ἐνώθηκε μὲ τοὺς Σέρβους. "Ἐπειτα μὲ μάχῃ δύο ἡμερῶν κυρίεψε τὸ Δεμίρ-Ισάρ, ἐνδιό τὸ δεξιό του ἔμπαινε στὶς Σέρρες.

Δὲν ἔμεινε δύμας ἀργὸς καὶ δὲ ἐλληνικὸς στόλος. 'Ο ναύαρχος Κουντουριώτης πῆρε τὴ Καβάλα κι ἔστειλε ναυτικὸ ἄγημα στὴ Δράμα.

Οἱ Βούλγαροι ἀποχώρησαν δλότελα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ δὲν ἄφησαν πίσω τους παρὰ ἑρήμωση καὶ καταστροφή. "Εκαμαν φοβερὲς διαρπαγές, ἀτίμασαν γυναικες, σκότωσαν ἀοπλους καὶ ἔκαψαν πολλὲς πόλεις καὶ χωριά. Προπάντων μένει ἀξέχαστη ἡ βουλγαρικὴ θηριωδία στὴ Νιγρίτα, στὶς Σέρρες, στὸ Δοξάτο, καὶ στὴ Δράμα.

"Ο ἐλληνικὸς στρατὸς ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Δεμίρ-Ισάρ προχώρησε καὶ πῆρε τὸ Μελένικο κι ἔπειτα τὸ Νευροκόπι. "Υστερα χτύπησε τοὺς Βουλγάρους στὰ στενὰ τῆς Κρέσνας. 'Η μάχη βάσταξε ἀρκετὲς ἡμέρες, μὰ καὶ ἔκει ὁ "Ελληνες νίκησαν καὶ κυρίεψαν τὴν Κρέσνα.

Τὴν τελευταία τους ἀντίσταση ἔκαμαν οἱ Βούλγαροι στὴν Τζουμαγιά, κοντὰ στὰ παλιά τους σύνορα. Οἱ "Ελληνες δύμας τὴν πῆραν καὶ αὐτήν.

Στὸ ἀναμεταξὺ δὲ ἐλληνικὸς στόλος εἶχε καταλάβει τὸ Δεδεαγάτς, τὸ Πόρτο—Λαγό καὶ τὴ Μάκρη. Οἱ Σέρβοι νίκησαν καὶ ἔκεινοι σὲ πολλὲς μάχες τὸ βουλγαρικὸ στρατὸ καὶ μπῆκαν στὴν παλιά Βουλγαρία. Οἱ Τούρκοι ξαναπήραν εὔκολα τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὶς Σαράντα ἑκκλησίες.

"Ετσι μέσα στὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος πατοῦσαν "Ελληνες, Σέρβοι, Ρουμάνοι καὶ Τούρκοι.

"Απελπισμένοι οἱ Βούλγαροι ζήτησαν εἰρήνη. Στὶς 17 Ιουλίου συνεδρίασαν στὸ Βουκουρέστι οἱ πρωθυπουργοὶ τῆς Ἐλλάδας, τῆς Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Ρουμανίας μὲ ἀντιπροσώπους τῆς Βουλγαρίας κι ἔκαναν τὴ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.

Μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ οἱ Ρουμάνοι πῆραν τὴ Δοβρουσά, οἱ Σέρβοι μεγάλωσαν τὰ σύνορά τους πρὸς τὴ Βουλγαρία καὶ τὰ ἐλληνικὰ σύνορα ἔφτασαν ἀνατολικὰ ὡς τὸν ποταμὸ Νέστο καὶ βρέιτα ὡς τὸ βουνὸ Μπέλες.

"Ἐπειτα ἡ Βουλγαρία ἔκαμε συνθήκη ίδιαιτερη μὲ τὴν Τουρκία καὶ τῆς ἄφησε τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὶς Σαράντα ἑκκλησίες.

"Ετσι τιμωρήθηκε ἡ Βουλγαρία γιὰ τὴν ἀπληστία καὶ τὸ θράσος τῆς. "Έχασε δηλαδὴ δλα σχεδὸν δσα εἶχε πάρει στὸ βαλκανοτουρκικὸ πόλεμο.

"Η Ἐλλάδα μεγάλωσε στὸ διπλάσιο σχεδὸν καὶ ἔγινε σημαντικὸ κράτος στὴν Ἐλληνικὴ χερσόνησο.

4. Τὰ ζητήματα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νησιῶν.

‘Η συνθήκη τοῦ Λονδίνου εἶχε ἀφῆσει στὶς δυνάμεις νὰ λύσουν τὰ ζητήματα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νησιῶν.

Τὸ ζήτημα τῶν νησιῶν λύθηκε εύνοϊκά γιὰ τὴν Ἐλλάδα. ‘Υποχρεωθήκαμε ὅμως νὰ φύγωμε ἀπὸ τὴν βόρειο ‘Ηπειρο γιατὶ Αὔστρια καὶ Ἰταλία ἀξιώσαν νὰ δοθῇ ἡ βόρειος ‘Ηπειρος στὴν Ἀλβανία. Οἱ Βορειοηπειρώτες τότε μὲ ἀρχηγὸ τὸ Γεώργιο Ζωγράφο ἐπαναστάτησαν καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀναγνωριστῇ τούλαχιστο στὴν πατρίδα τους κάποια αὐτονομία.

Τὰ Δωδεκάνησα ὅμως τὰ κράτησαν οἱ Ἰταλοὶ μὲ τὴν πρόφαση πώς ἡ Τουρκία δὲν εἶχε ἐκπληρώσει τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης ποὺ εἶχαν κλείσει μαζὶ τῆς.

5. Ὁ εύρωπαικὸς πόλεμος.

‘Απὸ τὸ βαλκανικὸ πόλεμο ζημιώθηκε πολὺ ἡ Αὔστρια. ‘Απὸ τὸ ἔνα μέρος ἔχασε κάθε ἐλπίδα πῶς θὰ μποροῦσε νὰ πάρῃ τὴν Θεσαλονίκη. ‘Απὸ τὸ ἄλλο μεγάλωσε πολὺ ἡ Σερβία ποὺ γειτόνευε μαζὶ της. Γι’ αὐτὸ ἡ Αὔστρια ζητοῦσε ἀφορμὴ νὰ ταπεινώσῃ τὴν Σερβία.

Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσε ἡ δολοφονία τοῦ αὐτοτριακού διαδόχου καὶ τῆς γυναικας του ποὺ ἔγινε στὶς 15 Ἰουνίου ἀπὸ ἔνα Σέρβο φοιτητῇ. ‘Η Αὔστρια κήρυξε ἀμέσως ὑπεύθυνες τὶς σερβικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴ δολοφονία αὐτὴ καὶ ζήτησε νὰ ἔξευτελίσῃ τὴ Σερβία μὲ δρους ταπεινωτικούς.

‘Η Σερβία παρακινημένη ἀπὸ τὸν Τσάρο τῆς Ρωσίας, ἀρνήθηκε νὰ ὑποκύψῃ σ’ αὐτοὺς τοὺς ὅρους.

‘Η Γερμανία, ποὺ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἦταν προετοιμασμένη γιὰ πόλεμο, γιατὶ πάντα εἶχε σχέδια ν’ ἀπλώσῃ τὴν κυριαρχία της, παρακίνησε τὴν Αὔστρια, ποὺ ἦταν σύμμαχός της, νὰ κηρύξῃ τῆς Σερβίας τὸν πόλεμο.

‘Απὸ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἀρχισε ὁ μεγάλος εύρωπαικὸς πόλεμος, ποὺ ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὸν περίμενε μὲ φόβῳ ὁ κόσμος.

‘Απὸ τὸ ἔνα μέρος βρέθηκαν ἐνωμένες Γερμανία, Αὔστρια, Βουλγαρία καὶ Τουρκία. ‘Απὸ τὸ ἄλλο, Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ρωσσία, καὶ υπερ’ ἀπὸ λίγο καὶ Ἰταλία, ποὺ παράτησε τοὺς συμμάχους τῆς ὡς τότε, Γερμανία καὶ Αὔστρια.

‘Ἐπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ ἔγινε στὴ Ρωσία ἐπανάσταση. ‘Η αὐτοκρατορία ἔπεσε, ὁ τσάρος καὶ ἡ οἰκογένειά του σκοτώθηκαν κι ἐπεκράτησαν ἐκεῖ οἱ μπολσεβίκοι. Αὐτοὶ ἔκαμαν εἰρήνη μὲ τὴ Γερμανία. Στοὺς Ἀγγλογάλλους ὅμως προστέθηκαν ἔπειτα οἱ Ἐνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς.

‘Η Ἑλλάδα μὲ δὴ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Βενιζέλου κράτησε στὴν ἀρχὴ οὐδετερότητα σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ βασιλέα Κωνσταντίνου. Στὸ τέλος δμως δὲ Βενιζέλος ἔκαμε ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλονίκη γι' αὐτό, καὶ δὲ Κωνσταντίνος ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ, ἀφήνοντας τὸ θρόνο στὸ δευτερότοκο γιό του, τὸν Ἀλέξανδρο. Τότε ἡ Ἑλλάδα



Εἰκ. 25. Πῶς αύξηθηκαν

ἐνώθηκε μὲ τὴν Γαλλία καὶ τὴν Ἀγγλία, γιὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς παλαιοὺς ἔχθρούς της, Τουρκία καὶ Βουλγαρία.

‘Ο πόλεμος κράτησε ὡς τὸ 1918 καὶ νίκησαν οἱ Ἀγγλογάλλοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους. Ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦταν ἡ ταπείνωση τῆς Γερμανίας καὶ ἡ διάλυση τῆς Αύστρουσυγγαρίας.

‘Η Ἑλλάδα εἶχε τὴν εύτυχία νὰ ιδῇ συμπληρωμένη τὴ μεγάλη ίδεα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὰ παλιά της ὄνειρα ἀλή-

θεψαν. Μέ τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν τῆς ἔγραψε νέες σελίδες θριαμβευτικές στὶς πεδιάδες τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ Μ. Ἀσίας.

Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Νεῖγυ πῆρε ἀπὸ τὴ Βουλγαρία τὴ



τὰ δρια τῆς Ἑλλάδας.

δυτικὴ Θράκη κι' ἐτοι τὴν ἀπόκλεισε ἀπὸ τὸ Αιγαῖο. Μὲ τὴ συνθήκη τῶν Σεβρῶν πῆρε ἀπὸ τὴ Τουρκία ὅλη τὴν ἀνατολικὴ Θράκη ὡς τὴν Τζατάλτζα, καὶ στὴ Μ. Ἀσία τὴ Σμύρνη μὲ μεγάλη περιοχή. "Ἐνας δρος τῆς συνθήκης αὐτῆς ἀκόμη ἔλεγε καθαρά, πῶς ἀν δὲν ἡσύχαζε τὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ, ποὺ εἶχε ἀρχίσει τότε στὴν" Ἀγκυρα, θὰ ἔχανε ἡ Τουρκία καὶ τὴν Πόλη. "Ἐτοι ἡ ἑλληνικὴ σημαία εἶχε φτάσει ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Εύρωπη καὶ πέρα ἀπὸ

τήν Προύσσα στήν 'Ασία. Ἀπό ὅρα σὲ ὅρα περίμεναν οἱ "Ελληνες νὰ ίδουν τὴ γαλανόλευκη στὰ φρούρια τῆς Πόλης.

"Έξαφνα τότε πέθανε δὲ βασιλέας Ἀλέξανδρος. "Εγιναν ἐκλογές καὶ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ποὺ εἶχε ἀρχηγὸ τὸ Βενιζέλο, ἔχασε τὴν ἔξουσία. Ὁ Ἰδιος δὲ Βενιζέλος δὲ βγῆκε οὕτε βουλευτής. Εἶχε κουρασθῆ δὲ ἐλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ νομίζοντας πώς τὰ ἔθνικά του ζητήματα εἶχαν πιὰ λυθῆ, καταψήφισε τὸ Βενιζέλο ποὺ τὸν θεωροῦσε φιλοπόλεμο. Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ τοῦ Βενιζέλου στὶς ἐκλογές ξανάφερε τὸν Κωνσταντίνο στὸ Θρόνο. Ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὸ βασιλέα αὐτὸ οὕτε στοὺς ύπουργούς του καὶ παραμερίζοντας τὴν 'Ελλάδα ἀπὸ τὴ συμμαχία τὴν παράτησαν μόνη της.

"Ετσι χωρὶς φίλους δὲ 'Ελλάδα, χωρὶς ύποστήριξη χρηματική, ύποχρεωμένη ν' ἀγωνιστῇ ἀκόμη στὴ Μ. 'Ασία μὲ τὸν Κεμάλ, μὲ δλες τὶς θυσίες της δὲ μπόρεσε νὰ κρατηθῆ ἑκεῖ. Ὁ κεμαλικὸς στρατὸς στὸ ἀναμεταξύ δυνάμωσε καὶ δὲ ἐλληνικὸς ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν 'Ασία.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ αὐτὴ δὲ συμφορὰ κόντεψε νὰ τραβήξῃ στὴν καταστροφὴ δλόκληρο τὸ κράτος. "Εγινε τότε στρατιωτικὴ ἐπανάσταση καὶ αὐτὴ ἀνάγκασε τὸν Κωνσταντίνο νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ Θρόνο. Ἡ ἐπανάσταση κατώρθωσε νὰ ξαναοργανώσῃ τὸ στρατὸ καὶ νὰ περιορίσῃ στὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης τὶς ἐλληνικὲς ζημίες. "Έχασε δὲ 'Ελλάδα μόνο τὴν ἀνατολικὴ Θράκη καὶ τὴ Μ. 'Ασία. Μὰ καὶ δὲ ἐλληνισμὸς ποὺ ἦταν ἀπὸ αἰῶνες στὶς χῶρες αὐτές, ξεριζώθηκε καὶ ἀπάνω ἀπὸ ἔνα ἔκατομμύριο "Ελληνες ζῆτησαν σωτηρία στὴν 'Ελλάδα.

"Οταν ἔφυγε δὲ Κωνσταντίνος, πήρε τὸ Θρόνο του δὲ πρῶτος του γιός, δ Γεώργιος. "Εγιναν δημοσίες ἐκλογές καὶ δὲ συνέλευση κήρυξε ἔκπτωτη τὴ δυναστεία καὶ ἀνακήρυξε τὴ δημοκρατία στὶς 23 Μαρτίου 1923.

Τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ἀναγνώρισε σὲ λίγο καὶ δὲ λαὸς σὲ δημοψήφισμα μὲ μεγάλη πλειονοψήφια.

Τ Ε Λ Ο Σ



ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

- 1453 29 Μαΐου. Οι Τούρκοι παίρνουν τὴν Πόλην.
 1764 Ἐπανάσταση τοῦ Ὁρλώφ.
 1788 Ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσόνη.
 1814 Ἰδρύεται ἡ Φιλικὴ ἔταιρεία.
 1821 Φεβρουάριος. Ὁ Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία. — Μάρτιος: Οἱ Ἐλληνες κυριεύουν τὶς Καλάμες. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑψώνει τὴ σημαῖα τῆς ἐπαναστάσεως στὴ μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.— Ἀπριλίος: Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη.— Μάϊος: Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσιοῦ. — Σεπτέμβριος: Οἱ Ἐλληνες κυριεύουν τὴν Τρίπολη.
 1822 Καταστροφὴ τῆς Χίου. Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα.
 1824 Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Ὁ Μιαούλης νικᾷ τὸν τουρκικὸ στόλο στὴν Κῶ καὶ στὴ Σάμο.
 1825 Ὁ Ἰμπράιμ ἀποβιβάζεται στὴν Πελοπόννησο.
 1826 Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγιοῦ.
 1827 Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.
 1828 Ὁ Καποδιστριας φτάνει στὴν Ἐλλάδα.
 1829 Τελευταία μάχη στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας,
 1831 Δολοφονία τοῦ Καποδιστρια.
 1833 Ὁ Ὀθωνας φτάνει στὴν Ἐλλάδα.
 1843 Ἀνακήρυξη τοῦ συντάγματος.
 1862 Ἐξωση τοῦ Ὀθωνα.
 1863 Ὁ Γεωργιος ἔρχεται στὴν Ἐλλάδα. Ἔνωση τῆς Ἐπτανήσου.
 1881 Ἐλευθερώνεται ἡ Θεσσαλία.
 1912—1913 Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.
 1913 Συμμαχικὸς πόλεμος.
 1914—1918 Εύρωπαϊκὸς πόλεμος.
 1920 Συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Λάμπρος Κατσόνης	Σελίς 17
2. Ρήγας ὁ Φεραίος	» 20
3. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	» 26
5. Ὁ πατριάρχος Γρηγόριος Ε'	» 29
6. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	» 31
7. Τὸ Λάβαρο τῆς Ἀγίας Λαύρας	» 32
9. Πετρόμπεης Μαυροδιχάλης	» 35
10. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς	» 36
12. Θανάτος Διάκος	» 39
13. Ὁ δυσσέας Ἀνδρούτσος	» 40
15. Ἀνδρέας Μιαούλης	» 43
16. Δημήτριος Ὑψηλάντης	» 44
17. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος	» 45
18. Ὁ Κανάρης	» 51

19.	Μάρκος Μπότσαρης	Σελίς	53
20.	Ό λόρδος Μπάϊρον	»	55
21.	Ο Παπαφλέσας	»	61
22.	Γεώργιος Καραϊσκάκης	»	67
23.	Ιωάννης Καποδίστριας	»	72

ΧΑΡΤΕΣ

1.	Εἰκ. 4 Ή ἐπανάσταση στή Μολδοβλαχία	»	27
2.	» 8 Ή ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο	»	33
3.	» 11 Ή ἐπανάσταση στή Στερεά, Θεσσαλία καὶ Μακεδονία	»	37
4.	» 14 Ή ἐπανάσταση στά νησιά	»	41
5.	» 24 Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι	»	93
6.	» 25 Πᾶς αὐξήθηκαν τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδας . .	Σελ.	98—99

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο Α'.

'Οργάνωση τοῦ νέου ἐλληνισμοῦ. — 1. Πῶς ζούσαν οἱ "Ελληνες μὲ τοὺς Τούρκους. 2. Τί ύπόφεραν οἱ "Ελληνες στὰ χρόνια τῆς σκλαβίας. 3. Πῶς ὠργανώθηκε ἡ ἑκκλησία στὰ χρόνια τῆς σκλαβίας. 4. Οἱ Φαναριώτες. 5. Οἱ κοινότητες. 6. Ή πολεμικὴ δύναμη τοῦ ἐλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς σκλαβίας. 7. Τὰ σχολεῖα καὶ τὰ γράμματα στὰ χρόνια τῆς σκλαβίας. Σελ. 3—12

Κεφάλαιο Β'.

'Επαναστατικὰ κινήματα τῶν 'Ελλήνων στὰ χρόνια τῆς σκλαβίας. — 1. Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ οἱ "Ελληνες ὡς τὰ 1800. 2. Οἱ Ρώσοι καὶ οἱ πρότεροι τούς ἔνέργειες στήν 'Ανατολή. 3. Ή ἐπανάσταση στὰ 1770. 4. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσόνη. 5. Ή Γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ οἱ "Ελληνες. 6. Ό Ρήγας Φεραίος. 7. Οἱ Σουλιώτες πολεμοῦν τὸν 'Αληπασά. Σελ. 12—25

Κεφάλαιο Γ'.

Πῶς προετοιμάστηκε ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. — 1. Φιλικὴ ἑταρεία. 2. Ή ἐπανάσταση στή Μολδοβλαχία. 3. Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη. Σελ. 25—30

Κεφάλαιο Δ'.

Πῶς ἄναψε καὶ πῶς ἀπλώθηκε ἡ ἐπανάσταση (1821). — 1. Ή ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο. 2. Ή ἐπανάσταση στήν ἀνατολικὴ Στερεά 'Ελλάδα. 3. Ή ἐπανάσταση στή δυτικὴ 'Ελλάδα, στή Θεσσαλία, στή Μακεδονία καὶ στήν Κρήτη. 4. Ή ἐπανάσταση στὰ νησιά. 5. Πρώτη ἔθνικὴ συνέλευση στήν 'Επίδαυρο. Σελ. 30—45

Κεφάλαιο Ε'.

'Αμυντικοὶ ἀγῶνες τῶν 'Ελλήνων μὲ τοὺς Τούρκους (1822—1824). 1. Ή καταστροφὴ τοῦ Πέτρα. 2. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. 3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. 4. Ή καταστροφὴ τῆς Χίου. 5. Ό Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα. 6. Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων τὸ 1823. Μάρκος Μπότσαρης. 7. Εμφύλιοι πόλεμοι. 8. Ό φιλελληνισμός. Σελ. 45—55

Κεφάλαιο Σ'.

'Αμυντικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων μὲν Τούρκους καὶ Αιγυπτίους (1824—1827). 1. Οἱ Αἰγύπτιοι βοηθοῦν τοὺς Τούρκους. 2. Καταστροφὴ Κρήτης καὶ Κάσου. 3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. 4. Ναυμαχίες κοντά στὴ Σάμο καὶ στὴν Κῷ. 5. Ὁ Ἰμπραῖμ στὴν Πελοπόννησο παίρνει τὴ Μεθώνη, τὴν Κορώνη καὶ τὸ Ναυαρίνο. 6. Ἡ μάχη στὸ Μανιάκι. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐλευθερώνεται. Ἡ Πελοπόννησος κυριεύεται ἀπὸ τὸν Ἰμπραῖμ. 7. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. 8. Ὁ Κιουταχῆς στὴ Στερεά καὶ ὁ Ἰμπραῖμ στὴν Πελοπόννησο. 9. Πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη. 10. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο. Σελ. 56—68

Κεφάλαιο Σ'.

Ἐπέμβαση τῶν δυνάμεων. Πολιτικὴ ἀποκατάσταση τοῦ νέου ἔλληνισμοῦ.—1. Ἡ πολιτικὴ τῶν δυνάμεων ὡς τὸ 1827. 2. Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. 3. Οἱ Τούρκοι φεύγουν ἀπὸ τὴ Στερεά. 4. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας. 5. Ἀναγνωρίζεται ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία. 6. Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια. 7. Ἰδρύεται τὸ ἑλληνικὸ βασίλειο. Σελ. 69—75

Κεφάλαιο Η'.

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνᾶ.—1. Ἡ ἀντιβασιλεία. 2. Ἡ αὐταρχία. 3. Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία. 4. Ἡ ξέωση. Σελ. 76—80

Κεφάλαιο Θ'.

Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α' ὡς τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γουδί.—1. Ἡ β' ἔθνικὴ συνέλευση. 2. Ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1866. 3. Ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος. 4. Τὰ βαλκανικὰ κράτη καὶ ὁ ρωσοτούρκικὸς πόλεμος. 5. Τὸ βουλγαρικὸ πραξικόπημα. Νέα κρητικὴ ἐπανάσταση. 6. Ὁ ἑλληνοτούρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. 7. Ἀνταγωνισμὸς τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν στὴ Μακεδονία. Ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων στὰ 1908. 8. Τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Σελ. 81—89

Κεφάλαιο Ι'.

Πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τῆς μεγάλης ἰδέας.—1. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909. 2. Ὁ βαλκανοτούρκικὸς πόλεμος. 3. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος. 4. Τὰ ζητήματα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νησιῶν. 5. Ὁ εύρωπαικὸς πόλεμος. Σελ. 89—100

Κυριώτερες χρονολογίες καὶ περιεχόμενα. Σελ. 101—103

Αριθ. Πρωτ. 44451 Διεκπ. 'Αθήναις τῇ 10 Σ)βρίου 1930

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρόδει τὸν κ. Ἀντ. Χωραφᾶν

Συγγραφέα διδακτικοῦ βιβλίου δημοτ. σχολείων

'Ανακοινούμεν ύμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ταύταριθμού ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου 1929 καὶ αὐθημερὸν καταχωρηθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 (τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ ὑφ' ύμῶν συγγραφὲν βιβλίον «Νέα Ελληνικὴ Ιστορία τ' Δημοτικοῦ», κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929 — 30 ὑπὸ τὸν δρον δπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ιουλίου 1929 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ο. Υπουργός
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Ο Τμηματάρχης
Κ. Καμπέρης